

*aWaris avtonomiuri respubl ikis mTavrobis saqveuwyebo
dawesebul eba-saargivo sammarTvel o*

Sub-department of Ajara Autonomous Republic Government-

Archives Administration

A

Aa r x e i o n i

ARCHEION

IV

baTumi 2012 Batumi

saredaqci o sabWo:

Tengiz cincqil aZe - aWaris ar saarqivo sammarTvel os ufrosi (saredaqci o sabWos Tavmj domare)

Tamaz futkaraZe – sazRvargareTTan, sazogadoebasTan, masmediasTan urTierTobisa da dokumentebis publ ikaci isa da gamoyenebis ganyofil ebis ufrosi, mecnierebaTa doqtori, asocierebul i profesori (**redaqtori**)

Teona iaSvil i - erovnul i arqivis general uri direqtori

sandro berize - aWaris ar saarqivo sammarTvel os ufrosis moadgil e

nargiz basil aZe - aWaris ar saarqivo sammarTvel os ufrosis moadgil e

ramin zoiZe - aWaris ar saarqivo sammarTvel os ufrosis moadgil e

el guj a Caganava – aWaris ar saarqivo sammarTvel os aparatis ufrosi

maia ruruua - dacvis, aRricxvis da samecniero – sacnobar o ganyofil ebis ufrosi

fridon qardava - sazRvargareTTan, sazogadoebasTan, masmediasTan urTierTobisa da dokumentebis publ ikaci isa da gamoyenebis ganyofil ebis mTavari special isti

mariana piskova - neofit-ril skis universitetis (bul gareTi) profesori

nurie muratova - neofit-ril skis universitetis (bul gareTi) profesori

merab kezevaZe - quTaisis central uri arqivis direqtori

Editorial Board

Tengiz Tsintskiladze – Head of Ajara AR – Archives Administration (chairman of editorial board)

Tamaz Putkaradze - (editor), professor of the Departament of the History of the Batumi Shota Rustaveli State University

Teona Iashvili – General director of National Archives

Sandro Beridze – Deputy chief of Ajara AR - Archives Administration

Nargiz Basiladze - Deputy chief of Ajara AR - Archives Administration

Ramin Zoidze - Deputy chief of Ajara AR - Archives Administration

Elguja Chaganava - head of office of Archives Administration

Maia Ruruua – Archives Administration, Head of department of preservation, registration and scinetific-informational

Fridon Kardava – Archives Administration, senior specialist of foreign, public, media relations and publication and utilization department

Mariana Piskova – Professor of Neofit – Rilski University (Bulgaria)

Nurie Muratova – Professor of Neofit – Rilski University (Bulgaria)

Merab Kezevadze – Director of Kutaisi Central Archives

saredaqcio sabWo SesaZI oa yovel Tvis ar iziarebdes avtorTa mosazrebebs.

avtorebis stil i dacul ia

Editorial board may not always agree with authors opinions.

Authors style is retained.

bibliotekის სამკითხველთა დარბაზი

ხელნაწერთა განყოფილება

ხელნაწერები მოთავსებულია ორ უბანში. პირველ უბანში არის ხუთი ხელნაწერი, რომელთაგანაც ერთი გრანილია:

ხელნაწერების გროვილი ოციანი საუკუნეების და ყველაზე უფრო ზველია გრანილი დაცული 400 000 ხელნაწერის სივრცით. ამიტომაც მის მოვლა-საუკეთესო გარემოში უნდა მოხდეს. ხელნაწერების გარდაცვალების რისკის დასაბრუნებლად სივრცეში უნდა მოხდეს ლიტერატურის მკვიდრების, ქრისტიანული კულტურის ისტორიის, ზველი კარტული ენის გრამატიკის კონკრეტული თეორიული საკითხების კვლევის ტალღის შექმნა.

გარდაცვალების საფრთხის დასაბრუნებლად ხელნაწერი - ხანძარი-ეკონომიკური, რომელიც VII საუკუნით დაიწყო, უნდა იქნას დაცული V საუკუნის დანიდან. ამიტომაც, რომ კარტული ხელნაწერების „ბიბლიოთეკის ოგროს ფონდი“ უნდა შეიქმნას და გასაოცარი პასუხისმგებლობით უნდა იქნას დაცული. მათი ინფორმაციით, ამ ხელნაწერების შესახებ სრული არაერთი ორგანიზაცია უნდა იქნას შექმნილი, რომელიც უნდა შეიქმნას სავაჭრო-სავაჭრო, მაგრამ ბიბლიოთეკის მათი გახსნის კატეგორიული უარი განაცხადით.

არსებული დოკუმენტების გარდაცვალების რისკის დასაბრუნებლად ხელნაწერი უნდა შეიქმნას სრულიად ახალი, რომელიც დადგენილია იერუსალიმში, VII საუკუნით. იერუსალიმიდან ეს დოკუმენტი ავტომატურად უნდა გადავიდეს და მოვიანებინოთ არმოცნობის გრამატიკის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში. სინაის მთიდან მასში უნდა შეიქმნას საკითხავი ახალი არქონის მიხედვით. ეს ხელნაწერი გამოიკვლია აკაკი სანიძემ.

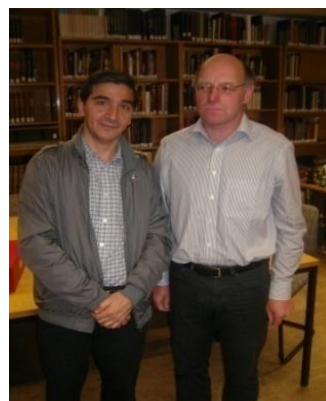
მკვლევართა გარდაცვალების ინტერესი იწვევს მეორე ხელნაწერი-ფსალმის. იგი უნდა იქნას დაცული იმის გამო, რომ არის სომხურ-კარტული პალმისფესტი.

am xel nawerSi pirvel i 4 furcel i nuxxurIT, xol o danarCenebi ki asomTavrul iTaa Sestrul ebul i. Ees Zegl i sagangebod dRemde aravis Seuswavl ia. Ddokumenti gadauweria monazon serafions da TariRdeba X saukunis pirvel i naxevriT. xel naweri yuradRebas iqcevs akinZvis original uri xerxebis TvasazrisiTac.

Ddasaxel ebul xel nawerebs Tavisi mniSvnel obiT ar Camouvardeba III xel naweri - "svimion sal osos cxovreba". misi avtoria VII saukunis moRvawe, kviprosis qal aq neapol isis episkoposi I. nikopol el i. Zegl i X saukuneSia gadaweril i Theodore wyudel el is mier. naweria nuxxurIT. wignis amkinZvel ia ioane zosime. MmTavar moqmed pirs erqva sal osi anu sul el i, ufro sworad "RmTisaTvis sul el i." Aam periodSi sirieli asketTa Soris Tavi iCina moRvaweobis axal ma mimarTul ebam. isini xal xSi ar cxovrobdnen, magram xSirad iyvnen sazogadoebrivi TavSeyris adgil ebSi, raTa sul el i kacis samosSi gaxveul ebs Seestrul ebinaT Tavianti miznebi. maT TiTqosda ori cxovreba hqondaT: garegani da Sinagani. sxvebis dasanaxad erTni iyvnen, RmrTisa da sakuTari Tavis mimarT ki meoreni. swored aseT moRvaweTa ricxvs miekuTvneboda svimioni. Tavad svimion sal oso **522-590** wl ebis moRvawe. Ees Zegl ic nakl ebadaa Seswavl il i. "svimion sal osos cxovrebas" didi mniSvnel oba aqvs literaturul i Tval sazrisiTac.

AaseTive mniSvnel obisaa momdevno xel nawerebic, roml ebSic warmodgenil ia "iakob mociqul is Jamiswirva", "wesi ganaxl ebisa" "nawyvetebi ioanes saxarebidan" da mraval Tavidan. mexuTe xel naweri "ioane oqropiris Jamiswirva" warmoadgens gragnils da ganekuTvneba X saukunes. mTlianobaSi xel nawerebi moicavs daaxl oebiT **800** gverds. profesor marina arosiZesa da prof. kaxaber surgul aZesTan erTad Cven SesaZl ebl oba mogveca gvenaxa aRniSnul i xel nawerebi. iqauri kol egebis daxmarebiT xel nawerebis qseroasl i usasyidl od gadmosces Cvens arqivs. am saqmeSi didi daxmareba gagviwia gravis universitetis xel nawerTa ganyofil ebis samecniero xel mZRvanel ma **erix reihardma**.

მისი ინფორმაციით საკრებულომ დაიწყო მუშაობა ცენტრის დაარსების მიზნით. გარდა ამისა, სპეციალური კომისია დაარსდა, რომელიც დაეხმარება მასწავლებლებს და სტუდენტებს მათი მუშაობის გაუმჯობესებაში. ამასთანავე, დაგეგმილია მათთვის სპეციალური კურსების დაწყება. აღნიშნული კომისიის მიერ დაგეგმილია მათთვის სპეციალური კურსების დაწყება. აღნიშნული კომისიის მიერ დაგეგმილია მათთვის სპეციალური კურსების დაწყება.

ავსტრიაში ყოფილიყო მათთვის სპეციალური კურსების დაწყება. აღნიშნული კომისიის მიერ დაგეგმილია მათთვის სპეციალური კურსების დაწყება. აღნიშნული კომისიის მიერ დაგეგმილია მათთვის სპეციალური კურსების დაწყება.

Tamaz Putkaradze

Georgian manuscripts in Graz

Summary

In Manuscripts Department of University library of Graz are protected 7 unique Georgian manuscripts, which date back to VII-XI centuries. One of them, Georgian Lectionary (date back VII century) is library's beauty, because among the manuscripts which are protected in Graz it's the most ancient. In article is discussed about issues connected with Georgian manuscripts protected in Graz University, its' history and historical-literary meaning.

mesxi aime _ osmal eTis dedofal i

musl imanur samyarosi (sparseTi, osmal eTi da sxv.) saxel mwifo meTaurebis meuRI eebi xSir SemTxvevaSi ucxoel ebi iyvnen, upiratesobas kavkasiel qal ebs, qarTvel ebsa da Cerqezebis aniWebdnen.

axl o warsul Si CvenTan damkvidrebul i mosazrebiT Sahebisa da sul Tnebis col ebi monebad warmogvedgina. bevrs ar sjeroda, rom isini raime rol s asrul ebdnen saxel mwifoebriw marTva-gamgeobaSi da Tundac saqvel moqmedo saqmianobaSi. ra Tqma unda, es ase ar iyo. amaSi erTxel kidev davrwmundiT, roca gavecaniT murat kasapis saintereso wigns qarTvel ebi osmal eTSi~ (Kasap M.,2010).

am mxriv osmal eTis sasul Tno karze gamorCeul ia sul Tan abdul hamid I-is da misi Svili sul Tan mahmud II-is meuRI eTa saqmianoba. maTi gavlena sul Tnebze qveynis Siga reformebis, agreTve saqarTvel osTan dakavSirebul i mniSnel ovani sakiTxebis gadawyvetis dros imdenad Tval saCino, rom saWi rod miviCnieT mkiTxvel s miwawodoT am Rirseul i mandil osnebis biografiebi.*

abdul -hamid I-is ufros Zmas sul Tan mustafa III (1717-1774) saqarTvel odan Camouyvanes qarTvel i mRvdi is qal iSvili da 1761 wel s mas mihgvares. gogonas saxel ad mihri-Sahi (pirbadri) uwodes. mustafa II_s misgan SeeZina vaJi, sel imi, romelic 1789 wel s osmal eTis taxtze avida da qveynis erT-erT reformatorad iqca.

sayuradReboa, rom qarTvel ma dedofal ma mihri-Sahma rogorc ki gaigo osmal eTis sul Tanis karze kidev erTi qarTvel i qal is aime (naime, aiSe?) moyvana, misi meurveoba ikisra. SesaniSnavi dedobrivi TvissebebiT da saqarTvel osTan mudmivi kavSiriT, mihri-Sahma aime spetaki qal is sul iskveTebiT aRzarda (Маргиев 3., 2008:385, 386) da ganaTI eba evropaSi (safrangeTSi) miaRebina.

aimes momaval i meuRI e, sul Tani abdul -hamid I 1722 wel s daibada. sul Tanis taxti 1774 w. daikava da col ad SeirTo mihri-Sahis aRzrdil i qarTvel i qal i aime, romlis qarTuli gvari da sadauroba istoriisaTvis ucnobia. mas osmal eTSi **naqSi dil s** eZaxdnen. masTan 1785 wel s abdul -hamids SeeZina momaval i sul Tani mahmud

* biografiis nawili arebul ia murat kasapis zemoTxsenebul i wignidan, SesworebebiTa da damatebebiT.

II. sul Tan Abdul Hamid I gardaicval a 1788 wel s, roca misi memkvidre mxol od 4 wl isa iyo. amitom osmal eTis sul Tnis taxti Abdul-Hamid I-is biZaSVil ma, dediT qarTvel ma zemoTxsenebul ma sel im III-m (1761-1808) daikava da taxtis memkvidre Mahmudis aRzrdac manve ikisra.

Zvel osmal ur dokumentebSi da axal Turqul wignebSi aime naqSidiI is dabadebis TariRad 1766 wel i, xol o dabadebis adgil ad kavkasiaa miTiTebul i da naTqvamia, rom igi erovnebiT qarTvel ia (**Маргиев З.**, 2008:435).

gansxvavebul i cnobebi gamoqveynda Turqetis yovel kvireul Jurnal `dergis-1995 wl is nomerSi. oral Cal iSl ari Tavis weril Si `naqSidiI sul Tnis saiduml oeba-, ambobs, rom naqSidiI sul Tani daibada 1776 wel s, 1795 wel s SeeZina vaJi (SemdgomSi Mahmud II) da tuberkul oziT gardaicval ao (**baqraZe r.**, 2003:143). rogorc vxedavT, naqSidiI is da misi vaJis dabadebis TariRebSi daSvebul ia aSkara Secdoma, radganac Mahmudi daibada 1785 wel s (amas yvel a osmal uri matiane imowmebs da sul Tanis dabadebis TariRi ara mgonia visme SeeSal os). dauj erebel ia, rom 1776 wel s dabadebul naqSidiI s 9 wl is asakSi SVil i SesZenoda, anda 14 wl is Mahmudi sul Tani gamxdariyo. amitom oral Cal iSl aris Canawerebi safuZvl ian eWvs iwvevs.

miuxedavad amisa, mis weril Si bevri axal i da saintereso cnoba aRmoCnda. avtori ambobs, rom naqSidiI is saxel ia aime. bavSvobis asakSi igi safrangeTSi moxvedril a da iq miURia ganaTI eba. swavl is damTavrebis Semdeg, aime martiniKaze (safrangeTis proteqtorati) gaugzavniaT, magram igi al Jirel korsarebs (mekobreebs) SeupyriaT da saCuqrad al Jiris begl ar-beg mehmed-faSisaTvis miurTmeviaT. mehmed-faSam, 51 sxva tyvesTan erTad, 1776 wel s aime osmal eTis sul Tan Abdul Hamid pirvel s daubruna. aRzrdisa da asakis miRwevisTanave, daaxl oebiT 1782 wel s igi sul Tanma col ad SeirTo da mTel i sicocxl e did pativSi hyavda (**baqraZe r.**, 2003:144). meuRI is mimarT pativiscema Abdul Hamidma imiTac gamoxata, rom mas Seunarcuna qristianul i aRmsarebl oba da ufl eba misca ekl esiaSi l ocvisa. ufro metic, musul manuri aRmsarebl oba kategoriul ad krZal avda ucxo kacTan qal is saxis gamocenas, sul Tanma Abdul Hamid I-ma ki meuRI es ufl eba misca ramdenime saaTi, Sesazl oa ramdenime dRec ki, mxatvris win mj dariyo, raTa misi portretebi SeeqmnaT. Cven amJamad xel Ta gvaqvs aime-naqSidiI val ide sul Tanis ori naxati. erTze igi mTel i taniT, xol o meoreze wel s zemoT, mimzidvel i saxiTaa warmodgenil i.

ra gzebiT moxda qarTvel i gogona safrangeTSi? Sesazl od mimacnia, rom igi sul Tanma dedis mihri-Sahis gavl eniT marTI ac saswavl ebl ad gaigzavna, Tumca misi iq yofna sakmarisi aRmoCnda imisaTvis, rom zogierT mkvl evars igi bonapartes

meuRI is Jozefinas* deidaSvil ad gamoecxadebina da saxel ad aime de rivieri ewodebina.

am siyal bis sababi gaxda naqSidil val ide sul Tanis Svil iSvil is sul Tan Abdul -azizis (1830-1876) moqmedeba. piradad man mizanmimarTul ad gaavr cel a l egenda imis Sesaxeb, rom misi bebia naqSidil i iyo safrangeTis imperatrica Jozefinas naTesavi. amiT Abdul -azizis surda daaxl oeboda Jozefinas Svil iSvil s, safrangeTis imperators, napol eon III-s (1808-1873) da mzad iyo is Tavis biZaSvil ad gamoecxadebina. sxvaTa Soris am oinbazobas Sedegad is mohyva, rom 1867 wel s, `biZaSvil ma- Abdul -azizi parizis msofli o gamofenaze dapatiJa. amiT dasrul da Abdul -azizisa da napol eon III-is `naTesaoba-, Tumca aman Tavis uaryofiTi kval i mainc datova.** istoriaSi dankvidrda yal bi azri naqSidil val ide sul Tanis frangul i warmoSobis Sesaxeb (interneti. «Эме де Ривьеры». rus. enaze).

Cven ar gvsurs dausabuTebul ad vamtkicoT naqSidil is qarTul i warmomavl oba, radganac istoriul i wyaroebis didi nawil i swored amas adasturebs.

Tavis wignSi, `osmal eTis sasaxl is qal ebi-, Turqi avtori TuRI iji araorazrovnad ambobs, rom `naqSidil sul Tani Abdul hamid I-is qarTul i warmoSobis meuRI e iyo- (baqraZe r., 2003:145). amasve imeorebs nej eT sakaoRI i Tavis statiaSi, `naqSidil val ide sul Tani-, romelic Turqul encikl opediaSi gamoqveynda: `naqSidil sul Tani sul Tan Abdul hamidis erT-erTi meuRI e da Mahmud II-is deda... qarTvel i qal i yofil a- (Sakaoçlu N., 1994:40). es erT-erTi sando wyaroa, radganac encikl opediaSi Cveul ebriv dazustebul i masal a SeaqvT.

Abdul hamid I-is gardacval ebis Semdeg, 1789 wel s naqSidil sul Tani sacxovrebl ad gadavida esqisaraisi, sadac 19 wel i dahyo da aqtiurad monawil eobda mraval i mniSvel ovani sakiTxebis gadawyvetaSi. sul Tanis taxtze aimes vaJis Mahmudis asvl is Semdeg, 1808 wl is 6 ivl iss dedas, naqSidil s osmal eTSi dankvidrebul i tradiciisamebr **val ide sul Tanis** wodeba mianiWes, ris Semdeg ki dev

* rogorc cnobil ia, napol eonis meuRI es Jozefinas Svil i ar gauCnda, amitom bonapartem meored 1810 w. maria-I ui zaze iqorwina. misgan SeeZina vaJi evgeni (1811-1832).

** Abdul azizi 1876 wel s sasaxl eSi SeWril ma SeTqmul ebma taxtidan Camoagdes da 2 ivniss mokl es. `arxeionis- me-2 krebul Si (2011, gv. 45) Cvens naSromSi naTqvamia, rom sul Tan Abdul -azizis deda, baTumSi azizies meCeTis aSnebis iniciatori fatima-bezmial em val ide sul Tani, qarTvel i qal i, warmoSobiT baTumidanaa. axl axan x. axvl edianis wignSi mi vakvl ieT cnobas, romel sac avtori gvawvdis z. WiWinaZis naSromze dayrdnobiT. masSi naTqvamia, rom `baTumis James amSenebel i yofil a qarTvel i qal i samtrediidan, gvarad quTaTel aZe- (narkvevi aWaris istoriidan. baTumi. 1944. gv. 172). TiTqmis 70 wl is manZil ze es cnoba aravis uaruyvia, amitom Cvenc SesaZl ebl ad migvaCnia, rom sul Tan Mahmud II-s meuRI e da sul Tan Abdul -azizis deda iyo samtrediel i (Cveni azriT didi jixaisidan) fatima quTaTel aZe. rogorc cans, es gogona samtrediidan jer baTumSi Camoiyvanes da erTxans aq yavdaT. aqedan gauyenes osmal eTis gzas, amitomac miicnies, rom is baTumel i iyo. am qal batonis biografias momdevno nomrebSi gamovaqveynebt.

ufro Tval saCino gaxda misi roli saxel mwifos marTvaSi.* Svili sul Tnad kurTxevis Semdeg val ide tradiciul ad Tavisi korteJiT mivida Tofqafis sasaxl eSi. es aqti osmal eTis istoriaSi deda-sul Tnis korteJiT misvli is bol o movl ena iyo. Tofqafis saraidan osmal eTis samefo dinastia beSiqTaSis saraisi gadavida, rac naqSidi is gavl eniT moxda.

tuberkul oziT daavadebul ma val ide sul Tanma im periodSi cnobil eqmibaSTan da or berZen eqimTan daiwyo mkurnal oba, magram Setevebi ufro gauXSirda da sunTqvac gauZnel da, ris gamoc 1817 wl is 22 agvistos 51 wl is asakSi gardaicval a. samgl oviaro procesia Catarda fatih jameSi, sadac misive anderZis Tanaxmad qristianul ad dakrZal es (Kasap M.,2010:435).

aime naqSidi li meuRli is gardacval ebis Semdegac sasaxl is karze didi pativscemiT sargebl obda. amis dasturad isic gamodgeba, rom abdul -hamidis gardacval ebisTanave, 1788 wels aimes sapativcemul od sul Tan ahmedis sapatimros gverdiT gaixsna naqSi qal is wyaro. 1809 wels usqudarSi al emdaris maxl obl ad sof. sariqadiSi, meCeTis win naqSidi val ide sul Tnis wyaro, aimes gardacval ebisTanave, 1817 w. fatihSi sasmeli wyl is Sadrevani, xolo mavzol eumisa da saqvel moqmedo organizaciis gverdiT quCis wina fasadTan agreTve `bednierebis wyaro- gaixsna. Tavis mxriv mahmud II-m dedis gardacval ebidan 1 wl is Semdeg mis saxel ze fatihSi Tofhanes (arsenal is Senoba) win sasafli aoze val ides wyaro gaakeTebina, mis mavzol eumSi daasvena hazreTi (wminda) fatimas tansacmeli, romel sac ramazanis TveebSi morwmuneebi stumrobdnen. osmal eTis imperiaSi msxvili medresebis umravlesobaSi dResac moqmedebs naqSidi val ide sul Tanis mier dawesebuli religii saqmeTa departamentis, `Circir qiz yuranis kursebi-. naqSidi is mavzol eumSi mdebareobs mahmud II-is da abdul hamidis or-ori ufliswul is, maTi STamomavl ebis da dinastiis wevrebis 15 saflavi (Kasap M., 2010:435).

aime naqSidi sul Tanis biografiit dainteresebuli Cveni Tanamemamule, saqarTvelos konsuli ankaraSi, aw gardacvili revaz baqraZe, Tavis wignSi `saqarTvelos mirma- wers: `aime-naqSidi s dasavl eT evropis qveynebsi kargad icnobdnen. me-19 saukunesi masze iwereboda gamokvl ebebi da mxatvruli nawarmoebebi, xolo mogvianebit erT-erTi romanis mixedvit mxatvruli kinofil mic ki SeuqmniaT- (baqraZe r.,2003:144).

saqarTvelos romeli kutxidani SeiZleba iyos osmal eTis agrerigad cnobili dedofali? Cveni amis pirdapiri minisneba ara gvaqvs. arc misi qarTuli gvar-saxeli viciT. murat kasapis wignSi `qarTvel ebi osmal eTsi- dasaxel ebulia `naqSi- fuZis mqone meore pirovneba - mehmet murat efendi, igive murad naqSibendi (1788-1848). igi

* val ide-sul Tanis (deda-dedofli is) wodeba osmal eTsi me-16 s-Si Semoires. pirvel ad es wodeba sul Tan murad III-s (1546-1596) dedas miანიwes.

dabadebul a stambol is maxl obl ad CerSembeSi. misi mama ki axal cixel i qarTvel i naqSi-bendi Abdul Halim Efendi Yofila (Kasap M., 2010:212). Halim Efendi NaqSidil is Tanamedrova. gamoricxul i araa, rom aime-naqSidil i warmoSobiT mesxi Abdul Halim Efendis da iyos.

sanam warmomavl obaze Cveni varaudis Sesaxeb gavagrZel ebdeT Txrobas, saubars gavagrZob aime-naqSidil val ide sul Tanze, romel sac meuRI eze - sul Tan Abdul Mejid I-ze da Svilze - Mahmud II-ze didi gavlena hqonda. aime-naqSidil i cdil obda osmal eTsi gaetarebinaT safuZvl iani sazogadoebrivi reforma, dasavl ur yaidaze moewyot ganaTI eba da kul tura, daewyot wignebis beWdva da gazeTebis gamoSveba. Tavis mxriv Mahmud II daiwyo meqrTameobasTan da sxva ukanono qmedebebTan brZola, ramac maRali Cinovnikebis dasul iero pirebis ukmayofil eba gamoiwvia. maT mxars uWerda mosaxl eobis didi nawili, amitom Mahmud II-s rTuli brZola mouxda mavne wes-Cveul ebebTan, crumorwmuneobasTan da sxva gadaxrebTan, roml ebic SeniRbuli iyo erovnul i samoseliT.

mahmud II_mde osmal eTis imperiis ZiriTad dasayrden Zalas ianiCarebi warmoadgendnen, Tumca am samxedro organizaciaSi sul Tanma didi saSiSroeba dainaxa, amitom gadawyvita gaetarebina samxedro reforma. amas didi Sinaareul oba da Sexla-Semoxla mohyva. ianiCarebma araerTi masobrivi ajanyeba moawyves, gadawyvites Mahmud II-is taxtidan Camogdeba. roca maT hkiTxes: vis dasvamT sul Tnado, upasuxes: sul Tani iqneba mustaf IV-s da esmao. amrigad, isini umaRI es postze ar asaxel eben aime-naqSidil s, romelic faqtobrivad didxans asrul ebda sul Tnis moval eobas, rac imaze mianisnebs, rom ianiCarebi maT sawinaaRmdego samxedro reformaSi Mahmud II-is dedas val ide sul Tansac adanaSaul ebdnen (uCoki b., 1982:143).

sul Tansa da ianiCarebs Soris xSiri iyo sisxli iani dapirispirebebi, magram mahmudis sisastikem gaimarjva. erT dros ZI evamosili ianiCarTa armia 1826 wels mTli anad gaanadgura. marTalia, amis Semdeg osmal eTs Zalze gauZnel da rusebTan omebis mogeba, imperiam dakarga saberZneTi, serbia, axal cixis safaSo, mol daveTi da vlaxeTi, magram sazogadoebrivi azri Seicvala. sazogadoebis didi nawili gatarebul reformebs ukve dadebiTad afasebda.

sxva monarqebis msgavsad Mahmud II-m sisxli isRvris, adamianta didi msxverplis safasurad sakmaod didxans (31 weli) Seinarcuna fadiSahis taxti (Janelize d., 1984: 353, 354). amastan erTad dedisa da colis gavlena sul Tanze osmal eTis imperiaSi erTgvar kul turul gardatexasac moaswavebda.

arsebobs erTi, arapirdapiri cnoba, roml is mixedviT rogorc deda aime-naqSidil i, aseve misi Svili Mahmud II gansakuTrebul yuradRebas uTmobdnen aime-naqSidil is savaraulo samSobl os axal cixis safaSos kul turul winsvl as.

saqarTvel oSi cnobil ma bibliografma da erovnul i bibliotekis didma moWirnaxul em qal batonma Tamar maWavarianma Zvel rusul periodikaSi aRmoaCina cnoba, romel Sic aRwerilia axal cixis biblioteka da iq arsebul i rusul i xel nawerebi (Тифлисская ведомость, №16, 1828 г.). rusul i wyaros avtori C...ский (Cveni azriT osip ivanes Ze senkovski (1800-1858) saubrobs mizgiTze, romel ic axmed-faSa ximSiaSvil s (1781-1836) dauarsebia. aq moqmedebda dasavl urTan miaxl oebul i liceumi, romel sac saukeTeso biblioteka hqonda. rusi avtori, Jurnal isti, filologi da orientalisti calkeuli wignis daxasiaTebasac izleva da miuTitebs Zvirfas xel nawerebze, romel Tagan erTi maTgani 1131 wels yofil a gadawerili. garda amisa, bibliotekaSi inaxeboda Zvirfasad Semkuli da moxatul i saRvTismetyvelo da fil osofiuri xel naweri wignebi, agreTve me-7 saukunesi baRdadSi gamoqveynebul i sakanonmdebl o saxel mZRvanel oebi, arabuli da Turquli leqsikonebi, istoriuli da xal xuri sityvierebis krebul ebi da a.S.

mteli es biblioteka Seqmnilia sul Tan mahmud II-is dedis aime-naqSidiilis zrunvita da daxmarebit. misi sikvdili Semdeg es saqme Tavad sul Tans ukisria. sxvaTaSoris, 1828-1829 wlebis ruseT-Turqetis omisadmi mizRvnil i erTi wigni piradad sul Tan mahmud II-s axmed-faSa ximSiaSvil isatvis ucuqebia. garda amisa, axal cixis bibliotekas sul Tanma Seswira arabuli poeziis nimusebi, hafizis leqsta krebul i, osmaluri literatura da a.S.

p. s-ski am bibliotekas adarebs ardebilis (sparseTis) wignTsacavs, magram aRniSnavs mis upiratesobasac. igi saswavo miznebs emsaxureboda. aq warmodgenili iyo mecnierebis sxvadasxva dargi: gramatika, matematika, astronomia, RvTismetyvel eba, fil osofia, kanonmdebl oba da sxva.¹⁶

rusma dampyroblebma biblioteka orad gayves. mcire nawili dautovebiat liceumis moswavl eTatvis `для продолжения и поддержания училища~, didi da saukeTeso nawili, maT Soris 600 Zvirfasi wigni, sankt-peterburgSi gaugzavniat da maTTvis imperatoris bibliotekaSi miuceniaT bina.

axmed-faSis sasaxlidan da liceumidan Zvirfasi ganzeuli mTavarmarTebel ma i.f. paskeviCmac (1782-1856) miitvisa. maT Soris yovel isSemZle mefisnacval ma q. gomelSi (belorusia) gadaatanina iesmisagan (iaspi, amarta, r.s.) nagebi 800-futiani niSi faSebis rezidenciaSi kedelSi Cadgmuli SeRrmavebuli saTavsi, romel ic praqtikul ad faSis taxtis funqcias asrul ebda (axal cixis muzeumis xel nawerTa fondi. sab. # 2093; **surmaniZe r.**, J. `Woroxi~, #5, 2009:89-93).

axal cixis arebis Semdeg, general nikol oz muraviovs (1794-1866) dauval ebia bibliotekis wignadi fondis Seswavla da xel nawerebTan erTad maTi aRwera. aq am saqmis mcodne axal cixeli 70 wlebis moxuci efendic miuwveviat, romel ic wignebs Tanrigis mixedvit axarixebda. am process Tvit n. muraviovic eswreboda. mas

yuradReba miuqcevia yumbariT gangreul kedel ze da iqve Zirs davardnil yumbaris namsxvrevze. general s es avbediTiv nivTi xel Si auRia da moxucisaTvis ironiul ad ukiTxavs: `am nobaTs romel Tanrigs miakuTvnebTo~. naTqvamze moxucs saxe usiamovnod SeeWmuxna, amoioxra da axal cixis dacemiT ukmayofil om general s upasuxa: `CawereT, rom es qveynierebis ukuRmarTobis mogonebaTa Tanrigs miekuTvnebao~ pasuxi rusi general isaTvis maTraxis gadakvras niSnavda (axal cixis muzeumis xel nawerTa fondi. sab. # 2093; **surmaniZe r.**, J. `Woroxi~, #5, 2009:89-93).

vin iyo es moxuci efendi? iqneb igi igive mesxi naqSi-bendi, Abdul Halim efendia, Zma naqSidiI val ide sul Tanisa, romel ic dis gardacval ebis Semdeg patronobda bibliotekas da amiT pativs miagebda gardacvl il aimes, romel ic nebiT Tu unebl ied osmal eTis samefo karze moxvda da Semdeg am qveynis legendarul i dedofali gaxda.

gamoyenebul i l i t e r a t u r a :

1. axal cixis muzeumis xel nawerTa fondi. sab. # 2093;
2. baqraZe r. saqarTvel os miRma. batumi, 2003
3. maWavariani T., axal cixis bibliotekis Sesaxeb. saqarTvel os sax. sajaro bibliotekis Sromebi. III. Tbilisi, 1937
4. ramaz surmaniZe. ucnobi epizodi axmed faSa ximSi aSvil is cxovrebidan. J. `Woroxi~, #5, 2009.
5. uCokib., musulmanuri saxel mwi foebis qali-mmarTvel ebi. Moskovi, 1982 (rus. Enaze
6. janelize d., saqarTvel o da aRmosavleTi. Tbilisi, 1984
7. interneti. «Эме де Ривьери». rus. enaze.
8. Маргиев З., Батум. Батуми, 2008
9. Тифлисская ведомость, №16, 1828 г.
10. Necet Sakaoclu. Dünden bugün Istanbul Ansiklopedisi. c.6. Istanbul. 1994. s. 40.
11. Murat Kasap. Osmanli Gürcüleri. Istanbul. 2010.

Ramaz Surmanidze

Ottomans queen - Meskhi Aime

Summary

In the Muslim world (Persia, Ottoman and others) spouses of heads of State often were foreigners. They have a big role in state management and charitable activities. In this regard the most signified are Sultan Abdul I and his son Sultan Mahmud II spouses activities. In article is presented main issues of their activities.

nargiz basil aze

nazi nager vaZe

dawesebul ebaTa saeqsperto komisi ebis muSaobis

srul yofis meTodebi

uaxl esi periodis saqarTvel oSi, ise rogorc yvel a sxva dargs, saqmis warmoebasac sakavSiro normatiul i aqtebisa da meToduri saxel mZRvanel obis safuZvel ze momzadebul i adgil obrivi dokumentebiT axorciel ebdnen. ssr kavSiris ministrTa sabWosTan arsebul i mTavari saarqivo sammarTvel o da misi dokumentmcodneobisa da saarqivo saqmis samecniero-kvl eviT i instituti am mimarTul ebiT sakmaod nayofierad muSaobdnen, magram maT mier SemuSavebul i dokumentebi rusul tradiciebs iyo morgებul i. Sesabamisad, mTel sabWoTa kavSirSi amkvirdnebdnen erTian sistemas. am organos mier saqmiswarmoebaSi Seqmnil i dokumentebis safuZvel ze mraVal i gankargul ebiTi dokumenti Tu meToduri saxel mZRvanel o arsebobs, romel Ta safuZvel ze momzadebul i saqmiswarmoebis konkretul i instruqciebiT mimdinareobda muSaoba yvel a saminstrosa da uwyebaSi.

gasul i saukunis 90-ian wl ebidan, roca saqarTvel om aRidgina damoukidebl oba da yvel a dargs mieca ufl eba sakuTari interesebisa da saWi roebis mixedvit emoqmeda, daiwyo muSaoba qarTul i normatiul i meToduri saxel mZRvanel oebis mosamzadebl ad saqmiswarmoebaSi. swored am mizniT momzadda saxel mwifo standarti 6.2.94 (dokumentis unificirebul i sistemebi, saorganizacio-gankargul ebiTi dokumentaciis sistema, moTxovnebi dokumentis gaformebisadmi), romel ic damtkicda da samoqmedod iqna SemoRebul i standartizaciis, metrol ogiis da sertifikaciis, sauwyebaTaSoriso komisiis mier (saqstandartis brZaneba 18.01.1994 #5). es standarti uaRresad mniSvnel ovani saxel mZRvanel oa dokumentebze muSaobis dros da maqsimal urad pasuxobs dawesebul ebis mimarT wayenebul i or did moTxovnas: rogor momzaddes saorganizacio-gankargul ebiTi dokumentebis bl ankebi da rogor gaformdes saorganizacio-gankargul ebiTi dokumentebi.

saqarTvel os saarqivo saxel mwifo departamentis mier momzadda aseve „saqmiswarmoebis erTiani wesebi“, romel ic damtkicebul ia saqarTvel os prezidentis brZanebul ebiT (01.09.1999 w. #414). es dokumenti saqmiswarmoebis erTiani wesebis gamoyenebis meToduri rekomendaciebiT iTval iswinebs Tanamedrove moTxovnebs saqmiswarmoebaSi da uzrunvel yofs dokumentebTan SedarebiT gaadvil ebul muSaobas rogorc tradiciul i meTodebiT, ise manqanuriTac. misi ZiriTadi mizania saerTo normebis donemde aiyvanos samsaxurebrivi informaciis damuSavebis aprobierebul i da praqtikiT gamarTl ebul i racional uri formebi da meTodebi. igi vrcel deba dokumentaciis yvel a sistemaze, maT Soris kompiuterul i teqnika da mikrografiis saSual ebiT Seqmnil i dokumentebze.

1997 wl is 10 seqtembers gamocemul i iqna saqarTvel os saarqivo saxel mwifo departamentis brZaneba #41 - „saxel mwifo dawesebul ebebis (sawarmos) sazogadoebrivi organizaciis, politikuri, konfesiuri gaerTianebris, sxva arasaxel mwifo iuridiul i piris mudmivmoqmedi saeqsperto komisiis tipobrivi debul ebis” - damtkicebis Sesaxeb. aRniSnul i tipobrivi debul ebis safuZvel ze Sesabamisi arqivebis wyaro - dawesebul ebebsi SemuSavebul ia saeqsperto komisiis debul eba, romel sac saeqsperto-Semmowmebel komisiastan Setanxmebis Semdeg amtkicebs dawesebul ebis xel mZRvanel i.

saqarTvel os iusticiis ministris 2007 wl is 15 ivnisis #174 brZanebiT damtkicda „dawesebul ebaTa arqivebis muSaobis wesebi”, xol o saqarTvel os erovnul i arqivis 2009 wl is 5 maisis #23 - Zs (ZiriTadi saqmianobis) brZanebiT damtkicda „dawesebul ebebis saqmianobis procesSi warmoqmnili tipobrivi mmarTvel obiTi dokumentebis (maTi Senaxvis vadebis miTitebiT) nusxis axal i redaqcia. saqarTvel os iusticiis samistros ssip saqarTvel os erovnul arqivi amJamadac agrZel ebs muSaobas axal i sakanonmdebl o da normatiul i-metoduri dokumentebis SemuSavebaze.

erovnul i saarqivo fondis srul fasovani dokumentebiT Sevsebis ZiriTad wyaros warmoadgens dawesebul ebaTa arqivebi. erovnul i saarqivo fondisa da erovnul i arqivis Sesaxeb saqarTvel os kanonis Sesabamisad dawesebul ebebi axorciel eben erovnul i saarqivo fondis dokumentebis droebiT Senaxvasa da rac mTavaria warmoadgenen arqivebsi dacul i erovnul i saarqivo fondis axal -axal i dokumentebiT Sevsebis ZiriTad wyaros. dawesebul ebebsi erovnul i saarqivo fondis dokumentebis droebiT Senaxvis zRvrul i vadebi dadgenilia „erovnul i saarqivo fondisa da erovnul i arqivis Sesaxeb” - saqarTvel os kanonis me-17 muxl is me-2 da me-3 punqtebis, 38 muxl is me-2 punqtis „a, g” qvepunqtebis Sesabamisad (saqarTvel os iusticiis ministris 2007 #362 brZaneba).

termini dawesebul ebaTa (sauwyebo) arqivebi farTo mniSvnel obis cnebaa. maTSi inaxeba saxel mwifo xel isufl ebis organoebis, adgil obrivi TviTmmarTvel obis organoebis da saj aro samarTl is iuridiul i pirebis saqmianobis procesSi Seqmnil i mmarTvel obiTi, samecniero-teqnikuri, kino, foto, fono da sxva special uri saxis dokumentebi. dawesebul ebaTa arqivebi asrul eben sakmaod rTul da mniSvnel ovan samuSaoebs, maTi upirvel esi moval eobaa dokumentebis samecniero-teqnikur wesrigSi mosayvani samuSaoebis organizacia, maTi miReba, aRricxva, dacva, gamoyeneba da adgil ze Senaxvis dadgenil i zRvrul i vadebis gasvl is Semdeg im dokumentebis saxel mwifo Sesanaxvaze gadacema, romel sac aqvs politikuri, samecniero, kul turul i, saxel mwifo da sazogadoebrivi Rirebul eba.

dawesebul ebis saqmianobis procesSi warmoqmnili dokumentebis Semfasebel i eqspertizis, erovnul i saarqivo fondis, maT Soris mmarTvel obiTi, samecniero-teqnikuri, audiovizual uri manqanursakiTxavi da sxva dokumentaciis Sercevis,

dokumentebis Senaxvis vadebis gansazRvris, maT Sesanaxad da gasanadgurebl ad SerCevis da mudmivi SenaxvisaTvis gadasacemad momzadebis samuSaoebis organizaciisa da Catarebis mizniT iqmneba saeqsperto komisia, xolo saministroebsa da saxel mwifo saqveuwyebo dawesebul ebebsi, sxva organizaciebSi, roml ebsac gaaCniat saqveuwyebo qsel i iqmneba central uri saeqsperto komisiebi.

saeqsperto komisia aris saTaTbiro organo, misi gadawyvetil ebebi Zal aSi Sedis maTi dawesebul ebis xel mZRvanel is, xolo saWiro SemTxvevaSi Sesabamisi saarqivo dawesebul ebebis mier damtkicebis Semdeg.

mudmivmoqmedi saeqsperto komisiebi Tavis muaSaobaSi xel mZRvanel oben saqarTvel os kanoniT - „erovnul i saarqivo fondisa da erovnul i arqivis Sesaxeb“, saqarTvel os iusticiis ministris 2007 wl is 15 ivnisis #174 brZanebiT damtkicebul i „dawesebul ebaTa arqivebis muSaobis wesebiT“, saqarTvel os erovnul i arqivis general uri direktoris 2009 wl is 5 maisis #23-Zs brZanebiT „dawesebul ebebis saqmi anobis procesSi warmoqmnil i tipobrivi-mmarTvel obiTi dokumentebis (maTi Senaxvis vadebis miTitebiT) nusxiT, saqarTvel os erovnul i arqivis samarTI ebrivi aqtebiTa da metoduri dokumentebiT, sauwyebo nusxiT, sistemis xel mZRvanel i organos da TviT dawesebul ebis samarTI ebrivi aqtebiT.

saqarTvel os saarqivo saxel mwifo departamentis 1997 wl is 10.09. #41 brZanebis safuZvel ze dawesebul eba SeimuSavebs saeqsperto komisiis debul ebas.

saeqsperto komisiebi iqmneba dawesebul ebis xel mZRvanel is samarTI ebrivi aqtiT. masSi Seyvanil i unda iyos minimum sami yvel aze kvalificiuri muSaki. komisiis Semadgenl obaSi saval debul oa iyos arqivis xel mZRvanel i an arqivze pasuxismgebel i piri, aseve mizanSewonilia Seyvanil i iqnes im saarqivo dawesebul ebis warmomadgenel i, roml istvisac es dawesebul eba warmoadgens dakompl eqtebis wyaros.

samecniero-teqnikuri da sxva special uri dokumentaciis Semfasebel i eqspertizisa da mudmivi SenaxvisaTvis SesarCeivad SeiZl eba Seiqmnas cal ke saeqsperto komisia, romel ic dgeba dokumentebis Sesabamisi special istebisagan.

dawesebul ebaSi dokumentaciis Semfasebel i eqspertiza tardeba saqmiswarmoebaSi saqmeTa nomenklaturis Sedgenis dros, saqmeTa formirebis procesSi da saqmeTa arqivSi gadasacemad momzadebis dros, arqivSi saqmeTa mudmiv Sesanaxad gadasacemad momzadebis procesSi.

saeqsperto komisia saqmiswarmoebis samsaxurTan da arqivTan erTad organizacias uwevs da atarebs dawesebul ebis dokumentebis SerCevas Semdgom Sesanaxad da gasanadgurebl ad, axorciel ebs kontrols dawesebul ebebis saqmiswarmoebaSi dokumentebis oraganizaciaze.

saeqsper to komisia ganixil avs (gamoqvs gadawyvetil ebebi mowonebisa da dasamtkicebl ad saeqsper to-Semmowmebel komisiaze wardgenis Sesaxeb):

- a) mudmivad da xangrZl ivad (10 wel s zemoT) Sesanax saqmeTa krebsiT anawerebs;
- b) mudmivad Sesanax samecniero-teqnikuri dokumentaciis proeqtebs;
- g) dawesebul ebis arqivSi arsebul i im dokumentebis gasanadgurebl ad gamoyofis aqtebs, romel Ta Senaxvis vadebi amoiwura.

saeqsper to komisia ganixil avs aseve winadadebebs moqmedi nusxiT dadgenil i cal keul i dokumentebis Senaxvis vadebis Secvl isa da nusxebiT gaTval iswinebul i dokumentebis Senaxvis vadebis dadgenis Sesaxeb, gamoqvs gadawyvetil ebebi Sesabamis saarqivo dawesebul ebaSi dasamtkicebl ad wardgenaze.

saeqsper to komisia ufl eba aqvs dadgenil moTxovnaTa Sesabamisad miTiTeba misces dawesebul ebis struqturul qvedanayofs da saqmiswarmoebaze pasuxismgebel muSakebs saqmiswarmoebaSi dokumentebis organizaciis, maTi Semfasebel i eqsper tizisa da Semdgomi SenaxvisaTvis gadasacemad momzadebis sakiTxebze. komisia ufl ebamosil ia moiTxovos dawesebul ebis struqturul i qvedanayofis xel mZRvanel ebisagan Sesabamis arqivSi Sesanaxad gadasacemad adgil ze arsebul saqmeTa moZieba da weril obiTi axsnis wardgena maTi dakargvis SemTxvevaSi.

saeqsper to komisia Tavis sxdomebze ganixil vas saqmiswarmoebis xel mZRvanel ebis da dawesebul ebis arqivis informaciebs dokumentebis gaformebisa da saqmeTa formirebis xarixis, mudmivad da xangrZl ivad Sesanax saqmeTa aRricxvisa da dacvis Sesaxeb.

komisia Tavis sxdomebze iwevs konsul tantebs, eqspertebs da Sesabamisi organizaciis special istebs, xolo saWiroebis SemTxvevaSi saarqivo dawesebul ebaTa muSakebs, dawesebul ebis xel mZRvanel obas awvdis informacias saeqsper to komisiis kompetenciaSi Semaval sakiTxebze.

saeqsper to komisia sxdomebs atarebs samuSao gegmis Sesabamisad da saWiroebis mixedviT. yvel a sxdoma formdeba oqmiT, romel sac xel s aweren Tavmj domare da mdivani. komisiis gadawyvetil ebebi Zal aSi Sedis dawesebul ebis xel mZRvanel is mier damtkicebis Semdeg.

saeqsper to komisiis oqmebi, romel ebic Seicaven gadawyvetil ebebs saqmeTa tipobrivi da sanimuSo nomenkl aturebis proeqtebis mowonebis, dokumentebis tipobrivi da sauwebo nusxebis (dokumentebis Senaxvis vadebis miTiTebiT), agreTve tipobrivi da sanimuSo nomenkl aturebiT dadgenil i dokumentebis Senaxvis vadebis Secvl is sakiTxebze – mtkicdeba dawesebul ebis xel mZRvanel is mier mxol od Sesabamisi saarqivo dawesebul ebis saeqsper to-Semmowmebel i komisiaze ganxil vis Semdeg.

dokumentebis Semfasebel i eqspertiza xorciel deba yovel wl iurad saqmismarwobebis muSakebis mier dawesebul ebis saeqsperto komisi asTan erTad arqivis meToduri xel mZRvanel obi T. strukturul qvedanayofebSi dokumentebis Semfasebel i eqspertizis Catarebis dros xorciel deba: a) mudmi vad da xangrZl ivad Sesanax saqmeTa SerCeva arqivSi gadasacemad;

b) droebi T Sesanaxi (10 wl is vadi T) saqmeebis SerCeva, roml ebic eqvemdebareba Senaxvas strukturul qvedanayofebSi;

g) wina wl ebis saqmeTa gasanadgurebl ad gamoyofa, romel Ta Senaxvis vadebi gavida. amasTan erTad mowmdeba dawesebul ebis saqmeTa nomenkl aturis xarisxi da saqmeTa Senaxvis vadebis gansazRvris siswore;

d) mudmi vad da xangrZl ivad Sesanaxi dokumentebis SerCeva, romel ic tardeba saqmeTa furcl obrivi gadaTval ierebi T. ar daiSveba dokumentebis Sesanaxad da gasanadgurebl ad SerCeva mxol od saqmeTa saTaurebis safuZvel ze.

saqmeebi ni Sni T „sSk“, rol ebic Seicaven mudmi vad Sesanax dokumentebis, eqvemdebarebian xel axal formirebas. maTi Semadgenl obidan gamoyofil i mudmi vad Sesanaxi dokumetebi uerTdebian erTgvarovan saqmeebis an formdebian damouki debel saqmeebad.

dokumetebi, romel Ta Senaxvis vadebi nusxi T gansazRvrul ia „mudmi vad“, eqvemdebarebian saxel mwifo Senaxvas, isini gadaecema Sesabamis saarqivo dawesebul ebebs im vadebisa da wesis mixedvi T, romel ic dadgenil ia saqarTvel os iusticiis ministris 2007 wl is #362 brZanebi T - „dawesebul ebebSi erovnul i saarqivo fondis dokumentebis droebi T Senaxvis zRvrul i vadebis Sesaxeb.“ kerZo samarTl is iuridiul i pirebi, roml ebic ar warmoadgenen saarqivo dawesebul ebebis dakompl eqtebis wyaro-dawesebul ebebs, damouki debel ad iReben gadawyvetil ebebs amgvari dokumentebis Senaxvis Sesaxeb.

dawesebul ebaTa arqivebSi Senaxvis vadebis gasvl is Semdeg saxel mwifo Senaxvis atvis SerCeul i mmarTvel obi Ti dokumentacia Sesabamisi samecniero-sacnobaro aparati T da gansakuTrebul ad Rirebul i dokumentebis sadazRvevo pirebi T gadaecema saarqivo dawesebul ebebs.

mudmi vmoqmedi saeqsperto komisi is mier mudmivi da xangrZl ivi Senaxvis atvis SerCeul mmarTvel obi T dokumentebze keTdeba Sesabamisi anawerebi.

mudmi vad Sesanaxi dokumentebis anawerebi dgeba oTx egzempl arad, ixil eba mudmi vmoqmed saeqsperto komisi aze da misi mowonebis Semdeg dasamtkicebl ad waredgineba Sesabamisi saarqivo dawesebul ebis saeqsperto-Semmowmebel komisi as. mis mier damtkicebul i anaweris sami egzempl ari ubrundeba dawesebul ebas, xol o erTi

egzempl ari gadaecema saarqivo dawesebul ebas, rogorc sakontrol o dokumenti. am anawerit xorciel deba dokumentebis miReba saxel mwifo SenaxvisaTvis. piradi Semadgenl obis dokumentebis anawerebi Tanxmdeba Sesabamisi saarqivo dawesebul ebis saeqsperto-Semmowmebel komisiastan da mtkicdeba im dawesebul ebis xel mZRvanel is mier, sadac momzadebul ia anaweri.

saarqivo dawesebul ebis sSk-is mier mudmivad Sesanax saqmeTa anawerebis damtkicebis Semdeg dawesebul ebas SeuZl ia gaanadguros drois im periodis droebiT Sesanaxi dokumentebi, roml ebic Seesabameba damtkicebul anawers da romel Ta Senaxvis vadebi amowurul ia.

im dokumentebis ganadgureba, roml ebsac nusxis mixedvit Senaxvis vadasTan erTad gaaCnia aRniSvna „sSk“, an nusxit saertod ar araa gaTval iswinebul i, unda SeTanxmdeba saarqivo dawesebul ebasTan, Tu am ukanasknel is mier mudmivad Sesanaxi dokumentebis anawerebis damtkicebis ar iqna gamotanil i gadawyvetil eba Sesabamisi periodis danarCeni dokumentebis ganadgurebis SesaZl ebl obaze. dokumentebis ganadgureba formdeba aqtiT, romel sac amtkicebs dawesebul ebis xel mZRvanel i.

saarqivo dawesebul ebebi amowmeben saqmeTa mudmivSesanaxad SerCevis si swores da saWi roebis SemTxvevaSi ufl eba aqvT moiTxovon gasanadgurebl ad an droebiT Sesanaxad SerCeul i dokumentebis mudmivad Sesanax anawerebSi Setana.

dawesebul ebebi, romel Ta dokumentebi saarqivo dawesebul ebebSi ar gadaecema Senaxvis vadagasul saqmeebis, anadgureben nusxis mixedvit saarqivo dawesebul ebasTan SeTanxmebis gareSe, Tu drois Sesabamisi periodis piradi Semadgenl obis dokumentebi mowesrigebul ia, xol o Tu aRniSnul i dokumentebi ar aris mowesrigebul i, droebiT Sesanaxi dokumentebis ganadgureba akrZal ul ia, miuxedavad imisa, gasul ia Tua ara maTi Senaxvis vadebi.

gasanadgurebl ad gamoyofil aqtebSi Setanil i dokumentebi dadgenil i wesit gadaicema gasanadgurebl ad. am dokumentebis sameurneo miznit gamoyeneba akrZal ul ia.

im uwebebis saeqsperto komisiabi, roml ebsac aqvT daqvemdebarebul i organizaciebis qsel i, roml ebic moxsnil i arian saarqivo organoebis kontrol idan, Taviant aparatSi eqspertizis organizaciasTan erTad val debul ni arian gauwion meToduri da praqtikul i daxmareba daqvemdebarebul dawesebul ebebs saqmeTa nomenkl aturebis, anawerebis, aqtebis dokumentebis Senaxvis da aRricxvis Sesaxeb sakiTxebSi, unda ganaxorciel on konsul tanciebi da kontrol i, rogorc struqturul i qvedanayofebis saeqsperto komisiabi sa, aseve daqvemdebarebul i saeqsperto komisiabi saqmi anobi sadmi.

საეკსპერტო და საგანგებო ცენტრული საეკსპერტო კომისიები ვალდებული არიან უხელმძღვანელონ არა მარტო დოკუმენტების შეცვლა და შესწავლა, არამედ მნიშვნელოვანი გავლენა იქონიონ საკმარისობის შემოწმების ორგანიზაციაზე.

ეკსპერტის საკმარისობის დიდი პასუხისმგებლობით უნდა მოქმედოს კომისიის ყველა წევრი, ვინაიდან ამ დროს უძებნა დოკუმენტების შენახვის ან განადგურების საკითხი. დოკუმენტების რეგულირების ზრტიდან საკითხების გადაწყვეტა უნდა უზრუნველყოს დადებითი შედეგების მიღწევა და ადგილობრივი საეკსპერტო კომისიების უსაბუნებარო უხელმძღვანელობა.

დოკუმენტის მასალის მექანიზმი და პრაქტიკული რეგულირების ეკსპერტიზა საარქივო დარგის განვითარების პირველ ხარისხში ამოცანას უზრუნველყოფს, რადგან დოკუმენტების შეცვლა შესაძლებელია ან განადგურებული ან გაუყვანილი და არის დაკავშირებული არქივის დროულ და საარქივო ფონდის შექმნის დასრულებული საკითხებთან.

Nargiz Basiladze

Nazi Nagervadze

Improvement methods of institutions expert committees work

Summary

The most recent period in Georgia, as well as the other fields, clerical work was provided by local documents based on union legislative acts and methodical books. In this article is discussed about main issues of improvement methods of institutions expert committees work.

el guj a Caganava

eTeri miqel aZe

al eqsandre mixeill isZe sibiriakovi - ruseTis savaWro-samrewvel o

moRvawe, oqros magnati, cimbiris mkvl evari

saqarTvel os yvel a kuTxe erTnairad I amazi da saintereso a Tavisi bunebiT. swored amitom moiswrafvoden ucxoel ebi saqarTvel osken, raTa enaxaT es qveyana, SeeZinaT qoneba da damkvidrebul iyvnen. ucxoel TaTvis erT - erTi aseTi gamorCeul i regioni iyo aWara, roml is social -ekonomikur Tu kul turul cxovrebaSi araerTma gamoCenil ma pirovnebam datova Tavisi kval i. maT Soris iyo mefis ruseTis erT-erTi Tval saCino gvaris warmomadgenel i al eqsandre mixeill is Ze sibiriakovi, romel ic oqtombris gadatrial ebamde garkveul i periodi cxovrobd a baTumSi. sibiriakovma aWaris erT-erT saukeTeso sakurorto zol Si, zRvis piras, central uri magistral is

gaswri v maxinj aurSi, mwvaneSi Cafl ul SemaRI ebul borcvze aaSena im droisaTvis SesaniSnavi arqiteqturul i nageboba, mraval sarTul iani agaraki, romel ic revol uciis Semdgom (1921 wel s) bol Sevikebma CamoarTves. sibiriakovis agaraki gadaeca miwaTmoqmedebis saxal xo komisariats. 1932 wl is 10 maiss, aWaristanis avtonomiuri sabWoTa respubl ikis central uri aRmasrul ebel i komitetis prezidiumis dadgenil ebiT, miwaTmoqmedebis saxal xo komisariatis gamebl obaSi myofi da konfiskaciaqmnil i agarakebi, maT Soris sibiriakovis agarakic gadaeca sakurorto sammarTvel os. amave dadgenil ebiT sakurorto sammarTvel os daeval a saTanado xel Sekrul ebiT gaeformebi na agarakis gadacema.

aRniSnul i dadgenil ebis safuZvel ze sibiriakovis yofil i agaraki gamoiyo aWaristanis central uri aRmasrul ebel i komitetis dasasvnebel i saxl is mosawyobad. SemdgomSi mas ewoda dasasvnebel i saxl i „narinji-“, romel ic erT-erT saukeTeso dasasvnebel saxl ad iTvl eboda damsvenebl ebisTvis mraval i wl is ganmavl obaSi (2000 wl amde).

al eqsandre mixeill is Ze sibiriakovi daibada irkutskSi, 1849 wl is 8 oqtombers. is miekuTvneboda erT-erT uZvel es, mdidar da gavlenian sagvareul os cimbirSi _ sibiriakov mewarmeta meSvide Taobis dinastias. sibiriakovis mama iyo cimbris pirvel i gil diis vaWari. fl obda Rvinisa da Tambaqos qarxnebs, oqros sabados, bodabinskis rkinigzis xazebs, iyo sanaosnos mfl obel i. misi qoneba Sefasebul i iyo 4 milion rubl ad. a. m. sibiriakovma irkutskSi daamTavra gimnazia, Semdeg ciurixis pol iteqnikuri saswavl ebel i da dabrunda mSobl iur qal aqSi. mami sikvdil is Semdeg, 1874 wel s Caibara ojaxis sakuTreba _ oqros sabadoebi da sanaosnos kompaniebis mmarrTvel oba. SeiZina al eqsandre nevel is (nevski) minis qarxana da saweri qaRal dis fabrika, paral el urad cimbirSi arsebul i sawarmos gverdiT ful s abandebis transportisa da mrewvel obis ganviTarebaSi. 1885 wel s Camoayal iba „angaris sanaosno“ (bratskis kunZul ebamde- sabuqsire moZraobis organizebi saTvis), xol o 1894 wel s ki amuris savaWro _ sanaosno organizacia. rogorc mewarme, man SeimuSava cimbris ganviTarebis gegma. igi svamda satransporto gzebis da sanaosno sistemis gaumj obesebis meSveobiT mezobel qveynebtan urTierTobis gaumj obesebis

sakiTxebS. sibiriaKovma am Tval sazrisiT pirvel i nabijebi gadadga mamiseul i memkvidreobis qonebis gankargvis ufl ebis miRebisTanave. am mizniT sibiriaKovma 1878-1880 wl ebSi xel i Seuwyo nordenSel deris xel mZRvanel obiT SvedeTis pol arul i eqspediciis Catarebas da maSTan TanamSroml obas. am eqspediciam 1879 wel s gaiara cimbris Crdil o yinul ovani okeanis sanapiro - wynar okeanemde, beringis srutis gavl iT. nordenSel deris mxridan didi xnis ganmavl obaSi ar iyo araviTari Setyobineba, amitom sibiriaKovma Tavisi gemiT da dafinansebiT gaagzavna Svedebi mdinare eniseis SesarTavTan da eqspediciis xel mZRvanel s a. v. grigorevs Txova ukan dabrunebisas xel axl a gamoekvl ia Crdil o yinul ovani okeanis cimbris sanapiro.

eqspediciis organizatorebs daufasdaT eqspediciaSi monawil eoba. sibiriaKovi arCeul i iqna SvedeTis anTropol ogiri da geografiul i sazogadoebis wevrad, mezRvaurTa sazogadoebis wevr- korespondentad, gioteburgis samecniero- literaturul i sazogadoebis wevrad. „iq sadac mdinareebs aqvT uzarmazari sigrZe, rogorc evropul , ise aziur ruseTSi, man unda iTamaSos mniSvnel ovani rol i. cimbi mdiaria Tavis samdinaro gzebiT da Cven mizans Seadgens is, rom es gzebi gamoviyenoT cimbrisTvis, rogorc saWiroa. dadga dro vifiqroT amaze-- werda sibiriaKovi. cimbris samdinaro Tu sazRvao gzebisadmi daintereseba gamowweul i iyo regionis mewarmeta da mcxovrebtTa praqtikul i moTxovnil ebiT. cimbris ekonomikuri CamorCenis umniSvnel ovanesi mizezi iyo samimosvl o komunikaciebis ganvitarabl oba. 1880-1890-ian wl ebSi cimbris da Soreul i aRmosavl eTis sxvadasxva raionebSi Catarebul i eqspediciebis wyal obiT sibiriaKovma SeimuSava cimbris yvel a raionis urTierTdakavSirebis, aseve evropul ruseTTan da sxva qveynebtan dakavSirebis gegma.

1880 wel s sibiriaKovi ramdenjerme Seecada gem „oskar diksoniT- emogzaura karis zRvis gavl iT mdinare eniseimde, magram uSedegod. igi ikvl evda mdinare peCoris, eniseis, obis, amuris midamoebS, karis da oxotis zRvis sanapiroebS, azustebda saxmel eTo marSutebs dasavl eT da aRmosavl eT cimbris mdinareebs Soris. sibiriaKovma gadawyvita gaCerebul iyo mdinare peCoraze da am wyl is arteriis meSveobiT daemyarebina kavSiri cimbrisa da evropas Soris. sibiriaKovi aSenebda gzebs mdinare peCoridan mdinare obamde. man gaiyvana cnobil i Sugorskis gza. am gziT gahqondaT cimbris tvirti peCoris mxareSi, mezenskis mazraSi, murmanskis sanapiroze, Crdil o norvegiaSi, daniaSi. Sugorskis gza peCoris mxarisaTvis (romel ic xSirad itanj eboda SimSil isagan) gaxda sicocxl is _ gadarCenis gza. Aam gzis meSveobiT 1887 wel s mxareSi samjer Semcir da puris fasi.

gemebis mimosvl is pirobekis gaumj obesebis Canafiqris ganxorciel ebisaTvis mniSvnel ovan etapad iqca muSaobis dawyeba mdinare angaraze. 1888 wel s mdinareze gasavlel iTvis daiwyes asafeTqebel i samuSaoebi, mdinaris fskerze jaWvis gamarTva samdinaro gemebis moZraobisaTvis, Tumca angaris yvel aze rTul i ubnis gadal axva ver moxerxda.

mraVal ricxovani mogzaurobis Sedegebi sibiriaKovS aRweril i aqvs statiebsa da wignebsi. mkvl evaris ocnebas warmoadgenda aRmosavl eT ruseTis yvel a kuTxis: dasavl eT da aRmosavl eT cimbris, iakutis mxaris, Soreul i aRmosavl eTis, kamCatkis _ samdinaro gzebis: obi, irtiSi, peCora, enisei, angaris, lenas, amuris erTmaneTTan dakavSireba _ erTiani sistemis meSveobiT. cimbris Sida vaWrobis gamococxl ebis mizniT igi gegmavda gaexsna axal i portebi. cimbris sagzao mimosvl is probl emebze da sxva qveynebtan dakavSirebis sakiTxebze sibiriaKovma 1881-1914 wl ebSi dawera 30 statia. maT Soris: „oskar diksonze-, „mogzauroba 1880 wel s mdinare eniseize-, „imierbaikal is cxovrebis narkvevebi-, „cimbris Sida bazris

sakiTxebi-. mecenatis Semoqmedebis, moRvaveobis Taviseburi Sejameba gaxda wigni „cimbris sagzaosazRvaourTierTobebis sxva qveynebtan- (1907w.).

irkutskis mewarmis kvl eviti saqmianoba farTod iyo cnobilida mas sayovel Tao gamoxmaureba da aRiareba moyva ruseTSi, gansakuTrebit ki sazRvargareT. sibriakovi nordel Sendis eqspediciis daxmarebis organizebistvis Sveciis mefis mier dajil doebuli iyo polarul i varskvl avis jvris ordeniT, safrangeTis mTavrobam ki j.u. l ongis eqspediciis xel Swyobisatvis daajil doval mis StoTi. igi dajil doebuli iyo agreTve rusuli geografiuli sazogadoebis veercxli is medlitac.

sibriakovis qvel moqmedeba Ziritadad mimaRTuli iyo cimbris ganatlebis da kul turis ganvitarebisatvis. 1878 wels man 100 000 rubli Sewira cimbris pirvel universitets q. tomski, ristvisac sibriakovi dajil dovda winda vl adimeris III xarixis ordeniT. 1904 wels sibriakovi d. i. mendel eevTan erTad arCeuli iqna tomskis universitetis sapatio wevrad.

1883 wels sibriakovma mecnierebaTa akademias gamouyo 10 000 rubli. am Tanxis procentebiT dawesda premia cimbris Sesaxeb yvel aze saukeTeso istoriuli moTxrobis gamoqveynebisTvis (yovel sam wel iwadSi erTxel). sibriakovma bevri ram gaakeTa mSobl iuri irkutskistvis: man Sewira 800 000 rubli - oTxi dawyebiti (a. m. kl adisevis Tavisi dis saxelobis, gardaicvala 22 wl is asaksi) saswavl eblis daarsebisa da funqcionirebisatvis, 50 000 rubli umaRlesi teqniki saswavl eblis daarsebisatvis, 12 000 rubli _ topografiis moyobisatvis, gazeT „cimbris- gamoscemad. irkutskis gimnazias aCuqa m. m. antokoloskis biusti da i. k. aivazovis peizajis sami surati, bibliotekas aCuqa uamravi Rirebuli gamocema, qal aqs gadasca ori saxanzro manqana, xel axla aasena xanzrisgan ganadgurebuli misi mami mier aSenebuli upatronoTa Tavsesafari, aqtur monawileobas iRebda Tanxis SegrovebaSi xanzrisagan damwvari Teatris asaSeneblad, exmareboda cimbris axal gazrdobas codnis dauflebaSi, daawesa aTeul obiT a.m, k.m, i.m sibriakovebis da a.m kl adisevis saxelobis stipendia peterburgSi umaRles qal Ta kursebisatvis.

Yirkutskis yazanis RVTismSobl is saxelobis irkutskis saqal aqo Teatri (mecenatebi: bazanovi,

taZari (mecenati a. sibriakovi, 1892 w.)

nemiCovi, sibriakovi, 1873-1890 ww.)

gaweul ma xarjebma sibriakovis finansuri mdgomareoba mniSvel ovsad Seamcira. meoce saukunis dasawyisSi is CamoSorda aqtur samewarmeo saqmianobas da gaemgzavra irkutskidan. mami dawyebuli saqme gaagrZel a misma Svil ma.

sibiriakovi cxovrobd baTumSi, parizSi, ciurixSi. bol os ki nicaSi, ukidures siRaribeSi. 1920 wel s SvedeTis konsul ma miakvl ia nicaSi gaWirvebaSi mxcovre b sibiriakovs. misi da stokol mis geografiul i sazogadoebis Tavmj domaris Zal isxmeviT sibiriakovs sicocxl is ganmavl obaSi daeniSna pensia 3 000 kronis odenobiT (wel iwadSi), rac miTvis Semosavl is erTaderT wyaros warmoadgenda. sibiriakovi gardaicval a qal aq nicaSi 1933 wel s, 84 wl is asakSi. dasafl avebul ia imave qal aqSi, kokados sasafli aoze.

sibiriakovs sadac ucxovria, yvel gan STambeWdavi kval i dautovebia. savaraudod ase iyo baTumis sinamdvil eSic, magram samwuxarod damadasturebel i weril obiTi dokumenti aWaris saargivo sammarTvel oSi ar moipoveba. Cven saWi rod CavTval eT ruseTisTvis am bumberazi pirovnebis cxovrebiSeul i gzis mkiTxvel isaTvis gacnoba, radgan masSi naTI ad Cans ruseTis xel mZRvanel obis umaduroba sibiriakovis pirovnebis da misi saqmianobisadmi. mis damsaxurebas yovel Tvis ucxo qveynis mTavrobebi afasebdnen, ruseTma ki pirveli xarixis vercerTi saxis jil dos Rirsi ar gaxada. niSandoblivia Tundac is, rom sibiriakovis SemuSavebul i gegmis mixedviT moxda cimbiris, dedamiwis am yvel aze urTul esi bunebrivi da kl imaturi pirobebis mqone dausaxl ebel i uzarmazari teritoriis gacocxl eba da Semdgomi ganviTareba.

gamoyenebul i l iteratura da wyaroebi:

1. asscsa, fondi _ r-2, aRwera #1, saqme #1153;
2. asscsa, fondi _ r-4, aRwera #1, saqme #591;
3. „Crdil oeTis encikl opedia~ _ 2004 wel i, gv. 892-893
4. Московский журнал _ 2001 г. #6, стр.15-21, 161-164;

Elguja Chaganava

Eteri Mikeladze

Alexander Sibiryakov – Russia's Trade-industrial worker,

Gold magnate, Siberian researcher

Summary

All parts of Georgia are equally beautiful and interesting for foreigners. That is why foreigners were moving to Georgia, in order to see this country, buy property and etc. one of them was prominent family representative of Russia – Alexander Sibiryakov, who for some period lived in Batumi. Sibiryakov in Makhinjauri (Ajara's resort), on a hill has built perfect architectural building, multi-story villa. After Revolution (1921) it was confiscated by Bolsheviks. Later it was handed over to the resort division. In this article are discussed important issues about Sibiryakov merit, life and biography.

გარეჯის მიწის სიძველეები

თვალი ანუ დღევანდელი საგარეჯო მდებარეობს ქალაქ თბილისის აღმოსავლეთით, ისტორიულ გარე-კახეთის ტერიტორიაზე. ქალაქი დღევანდელი საგარეჯოს რაიონის ცენტრს წარმოადგენს და მდებარეობს მდინარეების თვალთხევისა და წიფლისხევის შორის. თვალთხევი, გასულ საუკუნეებში თვალწყაროს სახელით იყო ცნობილი.

ცნობილი გერმანელი მეცნიერი ი. გიულდენშტედტი (1768-1775 წწ.) საქართველოში მოგზაურობის დროს მდინარე თვალთხევზე წერდა: „საგარეჯოდან ნინოწმინდას არის 1,2 საათის სავალი ანუ 3 ვერსი. ეს დაბა მდებარეობს მდინარე თვალწყაროზე, რომლის კალაპოტიც არის 150 ნაბიჯის სიგანისა და მოფენილია მთლიანად ქვიშისა და კირქვის კენჭებით. ახლა ეს უწყლოა, რადგან წყალი გადაადგილებულია ზოგიერთი წისქვილისათვის. ის არის იორის მარცხენა შენაკადი“ (5. 19.). თვალის ტოპონიმიკაზე ცალკე ცნობები არ არსებობს. სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონის მიხედვით „თუალად ითქმის წყაროთა გამოსადენელი“ (11. 90). თუ გავითვალისწინებთ იმასაც, რომ საგარეჯოს ტერიტორია დასერილი იყო ცივგომბორის ქედიდან გამომდინარე რამოდენიმე პატარა წყალუხვი მდინარით ანუ ხევით, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ სოფელი თვალის სახელი სწორედ აქედან მომდინარეობს. ტერმინი „საგარეჯო“ პირველად XV საუკუნის საბუთებშია მოხსენებული. უფრო ადრე "ქვეყანა გარეჯისა" (XIII ს.), მაგრამ ეს გარემოება არ უარყოფს მის უფრო მეტ სიძველეს.

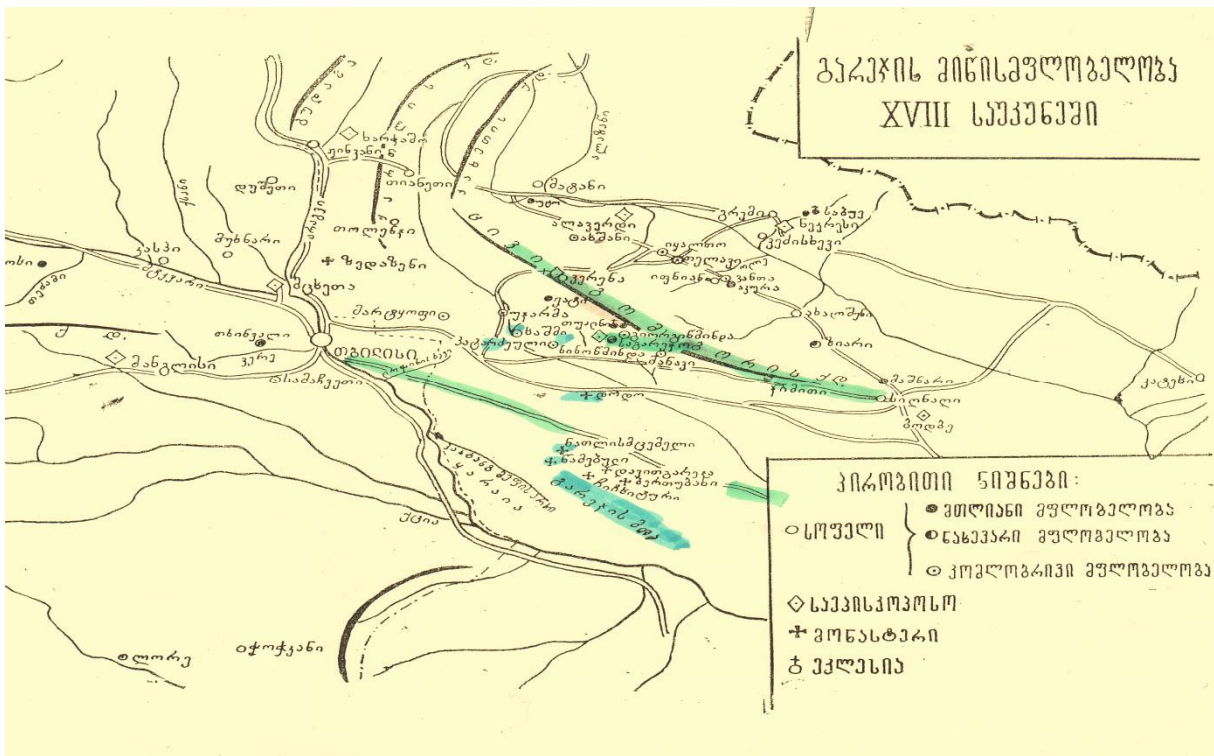
საგარეჯოს ტერიტორია მდებარეობს გარეჯის მონასტრებიდან ჩრდილოეთის მიმართულებით, ძირითადად მდ. იორის მარცხენა ნაპირზე. საგარეჯო და მის ახლოს მდებარე სოფლები განლაგებული იყო ცივ-გომბორის მთების სამხრეთისა და ჩრდილო-აღმოსავლეთით მდებარე ტერიტორიაზე.

ვახუშტი ბატონიშვილის მიერ შედგენილ რუკაზე საგარეჯო აღნიშნულია, როგორც მხარე, რომელშიც შედის სოფლები: გიორგიწმინდა და სამი თვალი (თვალნი). ეს მხარე მდებარეობდა მდინარეების: თვალთხევის, გიორგიწმინდასა და წიფლისხევის ორივე ნაპირზე. ამ დასახლებული პუნქტიდან ძველი სახელწოდება შერჩა სოფელ გიორგიწმინდას, ხოლო სამივე თვალი, გაერთიანებული სახით, საგარეჯოს სახელწოდებით გახდა ცნობილი.

იოანე ბაგრატიონის ნაშრომში „ქართლ-კახეთის აღწერა“: ტოპონიმი „საგარეჯო“ გაიგივებულია თვალთან: თვალი ანუ საგარეჯო. ე.ი. XVIII საუკუნიდან გაჩნდა ტოპონიმი „თვალ-საგარეჯო“ (1.66).

XVIII საუკუნის დასასრულს გიულდენშტედტმა კახეთში მოგზაურობისას დაწვრილებითი ცნობები მოგვარა და გარე-კახეთის შესახებ: „კახეთის მხარეს თვალ-საგარეჯოს უჭირავს იორის ქვედა დინება და მთისწინეთის ქვემო ნაწილი და მისი ვაკეები. მასვე ეკუთვნის კედლებითა და ციხეებით აღჭურვილი ადგილები: მანავი - ყველაზე განაპირა აღმოსავლეთი კედელი; ნავთლული; მარტყოფი; ნორია; ლოჭინი; პატარმეული; მონასტერი ნინოწმინდა; ნანიანი; საგარეჯო-რომელსაც აგრეთვე ქალაქი ჰქვია.....“ (არ ასახელებს სრულად.) იორზე სეგურანი ციხე, ორივის ციხე, პატარმეულის ციხე, ნინოწმინდას მონასტერი, მანავის ციხე, იორზე თითქმის ყველაფერი განადგურებულია.

ეს დაბა (იგულისხმება საგარეჯო) მდებარეობს მდ. თვალწყაროზე. საგარეჯო გარშემორტყმულია გალავნით, ხოლო მისი სახლების უმეტესობა, გალავანის გარეთაა. აქ არის დასახლებული 500 მკვიდრი ოჯახი. ირგვლივ გაშენებულია ვენახები და დიდი რაოდენობით ხეხილი“ (5. 261.)

ქალაქ საგარეჯოსა და მის წიაღში აშენებულ ტაძრებს საუკუნოვანი ისტორია აქვს. დღევანდელი საგარეჯოს სამხრეთით ჯერ კიდევ VI საუკუნეში საფუძველი ჩაეყარა გარეჯის სამონასტრო კომპლქსს, რომელმაც დასაბამი მისცა მის ირგვლივ ქრისტიანული სალოცავების მომრავლებას. XVIII საუკუნეში გარეჯის მონასტერში მოღვაწეობდა ონოფრე მაჭუტაძე, პეტრე-პავლეს ეკლესიის აღმშენებელი.

1690 წლის 12 მარტის საქართველოს საპატრიარქოსთან არსებული საერთო კრების გადაწყვეტილებით „ღვთის მონა „ონოფრე მაჭუტაძე დავით-გარეჯის წინამძღოლად დაინიშნა. გარეჯის სამონასტრო კომპლექსში, მას მამა შიოსთან ერთად მოუწია მოღვაწეობა, შიო წყაროებში მოიხსენიება, როგორც გარეჯის მონასტრების მეორე მშენებელი“ (12.107.). მისი მოღვაწეობა დაემთხვა „სა-გარეჯო“ ქვეყნის სწრაფ დაქვეითებას. ენერგიული გარეჯელი წინამძღოლის, ონოფრე მაჭუტაძის მოღვაწეობის დროს იწყება გარეჯის დარბეული მონასტრების აღდგენა, (როგორც მთელ კახეთს, ისე საგარეჯოსაც გადაუარა შაჰ-აბასის დამანგრეველმა შემოსევამ), „სა-გარეჯო“ მიწებზე დანგრეული და განადგურებული ეკლესია-მონასტრების აღდგენის მიზნით ონოფრე ხშირად ტოვებდა გარეჯის მონასტერს. მისი მოღვაწეობის დროს იწყება დაკარგული მამულების შემოერთება, დარბეული მონასტრების აღდგენა. ონოფრეს თაოსნობით შეიქმნა მონასტრის დიდი ბიბლიოთეკა, გაჩაღდა მწიგნობრულ-სამწერლო საქმიანობა. ონოფრეს აუშენებია: „საყდარი იოანე მახარებლისა და კვალად პალატები და სხვანი კვეთილნი კედლის სახლები, გალავანი, კოშკები და საყდრის კანკელი“ (7.51).

დავით-გარეჯის მონასტრისადმი გაგზავნილ გუჯარში, რომელიც 1712 წლითაა დათარიღებული, ვკითხულობთ: „ რადგან თვალზე ორი ზვარი და დიდის გარჯით ნაშოვარი და აშენებული დამიგდია და ქართველი ბატონისა და კახი ბატონის ჯამაგირის წიგნები დამიწერია და ნადარბაზვეზე საყდარი ამიშენებია წმინდის პეტრესა და პავლეს სახელზე. ხატთა, ჯვართა, წიგნებითა და შესამოსელით გამირიგებია და ამეებს გარეთ ჩვენთვის საზედაშე გამირიგებია, რომ ზედაშე ჩაისხმეოდეს“....(7.68.) .

დღევანდელი საგარეჯოს ჩრდილო-დასავლეთით, საკმაოდ მაღალ ბორცვზე ორი წმინდანის – პეტრესი და პავლეს სახელობის ტაძარია აშენებული. ტაძარი რომ ონოფრე მაჭუტაძის მიერაა აშენებული, ამაზე მიგვანიშნებს ვახუშტი ბატონიშვილი თავის აღწერილობაში: „ამ ხევზედ, კიდევედ, დასავლეთით არის ეკლესია მოციქულთა პეტრესი და პავლესი მაღალ და მშვენიერ ადგილას, რომელი ჰჰვრეტს თვალ საგარეჯოსა და იორის იმერ-ამერ ველთა. კეთილ დიდ ნაშენი უგუმბათო ეს არის აშენებული დავით-გარეჯის მონაზონთაგან“ (3. 529). ეკლესიის ასაშენებლად ონოფრეს მოუწევია ქვისმთლელები, მეჩუქურთმეები, სანიმუშოდ მოურთავს ეკლესიის ინტერიერი ხატებითა და წიგნებით.

პეტრე-პავლეს სახ. ეკლესიაზე, როგორც ნაგებობაზე, თავიანთი მოსაზრება აქვთ ცნობილ ქართველ მეცნიერებს. ისტორიკოსი გიორგი ბოჭორიძე, რომელმაც პირველმა მოახდინა ტაძრის აღწერა, აღნიშნავს: „საგარეჯოს პეტრე-პავლეს ეკლესია ერთნავიანი ბაზილიკაა, რიყის ქვისა და თლილი ქვისაგან ნაგები. იგი ძლიერ მაღალია, გადმოცემით ნაშენია ბერძნებისაგან. იარაღი არ არის ცნობილი“ (9. N105. 21). მის მოსაზრებას არ ეთანხმება გიორგი ჩუბინაშვილი: „ჩემი მოსაზრება ეთანხმება ონოფრე მაჭულაძის მიერ დადასტურებულ მოსაზრებას, რომ პეტრე-პავლეს ეკლესია დარბაზული ტიპის საკულტო ნაგებობაა“...(12.105.)

ტაძარმა ჩვენამდე რესტავრირებული სახით მოაღწია. რესტავრაციამდე ტაძრის შესახებ საინტერესო ინფორმაციას გვაწვდის ვახტანგ ბერიძე. მისი აზრით ტაძარი დაახლოებით 1690-1712 წლებშია აგებული, იმ დროს როდესაც, საგარეჯო, დავით გარეჯის კუთვნილებას წარმოადგენდა. მისი აღწერით გასული საუკუნის 60-ან წლებში ტაძარი ასე გამოიყურებოდა: ეკლესია დიდი მოცულობის დარბაზული უფუმბათო ნაგებობაა. გარეგნულად ეკლესია მეტად მიმზიდველია და ერთბაშად იპყრობს ყურადღებას. მასალად გამოყენებულია რიყის და თლილი ქვა. ცოკოლი, კარნიზები და კუთხეები და დასავლეთის კედლის დიდი ნაწილი თლილი ქვითაა აშენებული, დანარჩენ ნაწილში კი გამოყენებულია რიყის ქვა, სრულიად დაუმუშავებელი, ხელუხლებელი, მხოლოდ საგანგებოდ შერჩეული ერთი ზომის ქვა. კედელი შებათქამებულია და ქვები ისეა ჩაყოლი დულაბში, რომ ერთიანის შთაბეჭდილებას ტოვებს.

ნაგებობას ორივე მხარეს დასავლეთით (ძირითადი კარი) და სამხრეთით დატანებული აქვს ორი კარი. დასავლეთის კარები ნაგებობის მთავარი შესასვლელია და ამიტომ საგანგებოდაა მორთული და მოჩუქურთმებული. დასავლეთის კედელზე ერთმანეთზეა გადაბმული პორტალი, სარკმელი და ჯვარი, ღერძი უწყვეტია. სარკმელს და შესასვლელ კარებს შორის მცირე მანძილია. ჯვრის ჩარჩოს ქვემო კიდე ზედ აზის სარკმლის საპირეს, ზემოთ კი პირდაპირ ფრონტონის წვერს ებჯინება. შესასვლელი მცირე ზომისაა, სიგანე 1 მეტრი, სიმაღლე 1,65 სმ-ია. შესასვლელი იმდენად მდიდრულადაა მორთული, რომ დასავლეთის ფასადის ნახევარი უჭირავს. მორთულობის გამო მისი სიგანე ჭარბობს სიმაღლეს.

რესტავრირებული პეტრე-პავლეს ტაძარი

პორტალის თავზე მოთავსებულია სარკმელი, რომლის მორთულობაც ასევე გასაოცარია. მას საკმაოდ რთულპროფილიანი, გლუვილივნიანი, სწორკუთხა ჩარჩო და ნაზი, წვრილი, სამლენტოვანი წნული უვლის გარს. ჯვარი თითქმის თანაბარმკლავებიანია. ზედაპირიც და ბუდის ფერდები ერთიანად ჩუქურთმითაა დაფარული. ჯვრის გარეთა ჩარჩო შედგენილია გლუვი ლილვისაგან, რომლებიც პარალელურად მიემართება, დროდადრო ჰკვეთს ერთმანეთს და წაგრძელებული ტეხილკუთხოვანი რვიანების მსგავს ფიგურებს ქმნის.

ტაძრის აღმოსავლეთიც საინტერესოა და გაფორმებული. აქ მხოლოდ სარკმელი და ჯვარია და ორივე მოცულობით დასავლეთის სარკმელზე მცირეა, მაგრამ უფრო საინტერესოაა მორთული. ჯვრის პროპორცია ისეთივეა, როგორც დასავლეთის. ის ამოღრმავებულ ბუდეში ზის და მის გარშემოც გრეხილებით რთული ნასკვებია შექმნილი.

აღმოსავლეთის კედლის მორთულობა გამოირჩევა სკულპტურული გამოსახულებების სიუხვით, სარკმლის თავზე ორი კუდებგადანასკვული, ზურგშექცეული გველვეშაპია

გამოსახული. სარკმლის მორთულობაში გამოირჩევა ორი ფრინველის გამოსახულება, ისინი ან მტრედებია ან ფარშევანგები. ჯვრის გარშემო სიმეტრიულად მოთავსებულია: ექვსფრთიანი სერაფიმები, ადამიანთა სახეები, რომლებიც სხივებს გამოსცემენ, ეს მზე და მთვარეა, (გამოსახულება ქვაშია ამოკაწრული), მიჯაჭვული ლომი და ვაზის მტევნები, ჯვრის ორივე მხარე სიმეტრიულად არის განლაგებული.

მთლიანად აღმოსავლეთის და დასავლეთის ფასადზე შესრულებული ორნამენტები, იშვიათი სილამაზისაა და ეტყობა, რომ ერთი და იგივე ხელითაა შესრულებული მორთულობა ხალიჩასავით ავსებს ორივე მხარეს, როგორც მისი განუყოფელი ნაწილს.

სამხრეთის კედელში ჩატანებულია ორი მომცრო ზომის სარკმელი და კარები, რომელიც ზომით დასავლეთის კარებზე პატარაა. სამხრეთის პორტალი ორნამენტებით ისე არის გადატვირთული, როგორც დასავლეთის და თავისი მოხატულობით განსხვავდება აღმოსავლეთის კარებისაგან. პატარა ტიმპანს, გარს შემოუყვება ოთხთაღიანი, ქვემოთ კი ხუთთაღიანი ლენტა, რომელიც შუაში დიდ წრეს ქმნის, მის ორივე მხარეს კი მომცრო წრეა. სამივე წრეში გამოსახულებებია. შუაში მაკურთხებელი, აქეთ-იქით კი ანგელოზები, რომელთაც ჯვარი უჭირავთ ხელში.

ტაძრის მორთულობაზე დაკვირვებისას ადვილი მისახვედრია, რომ სამხრეთის პორტალი სხვა ოსტატის მიერ არის გაფორმებული. ორნამენტებში ნაკლებია დაწვრილმანება და მასში გამოკვეთილი სახეებიც უფრო გაბრტყელებულია.

ნაგებობის ჩრდილოეთ კედელზე ორნამენტები არ შეიმჩნევა, სრულიად მოურთავია. კედელში ჩატანებულია ორი მცირე ზომის ნახევრადწრიული ფორმის სარკმელი, რომელიც თლილი ქვითაა გამოყვანილი.

როგორც ვახტანგ ბერიძე აღნიშნავს, ეკლესიის ორნამენტულ რეპერტუარში გამოირჩევა ორი ჯგუფი: ისლამური წარმოშობის-დასავლეთის პორტალი მთლიანად და ტრადიციული ქართული სახისა, სამხრეთის პორტალის საპირები" (4.145,146.).

გასული საუკუნის 30-იან წლებში გიორგი ჩუბინიშვილის მიერ ტაძარზე ჩატარებული კვლევისას გადაღებულ ფოტოზე ჩანს, რომ ის კრამიტით ყოფილა გადახული. ამჟამად ტაძარი თეთრი თუნუქით, ორქანობიანი გადახურვით არის გადახულებული და მის უკიდურეს აღმოსავლეთსა და უკიდურეს დასავლეთის ქიმებზე, ყველაზე შემადლებულ ადგლზე, მოთავსებულია მცირე ზომის (მინიატურული) ბაზილიკური ეკლესიები. ტაძარს სახურავსა და ძირითად კედელს შორის, მთლიანად შემოვლებული აქვს მარტივი ორლენტიანი კარნიზი.

იატაკი მთლიან დათლილი ქვითაა მოპირკეთებული. კედელში გამოყვანილი სვეტები ტაძარს ორ თანაბარ ნაწილად ყოფს. საკურთხევლის სარკმელი შედარებით მაღლაა მოთავსებული, მის ორივე მხარეს სიმეტრიულადაა ჩატანებული ორ-ორი ნიში. დასავლეთის კედელშიც, შესასლელის მარცხნივ და მარჯვნივ, თითო მოზრდილი ნიშია: „ნიშები საერთოდ გავრცელებულია, ასეთი ორი ნიშა, დასავლეთის კედელში არსად გვხვდება... ჩრდილოეთის კედლის დასავლეთ მონაკვეთში, სწორედ სარკმლის ქვემოთ ამოკვეთილია ნიშა, შიგ ჩასმული ემბაზით. ნიში დღემდე პირვანდელი სახითაა შემორჩენილი“ (4.142).

ტაძარი შიგნიდან ორ სვეტს ეყრდნობა, რომელთა თავებზე წვრილი ნახევარდისკოების მწკრივია. საკურთხევლის აფსიდი მხოლოდ ორი საფეხურით გამოიყოფა ძირითადი ნაწილისაგან. ტაძარში არ შეინიშნება კედლის მოხატულობის ნაშთი, ისეთი შთაბეჭდილება რჩება, თითქოს ოსტატმა ძირითადად ტაძრის გარემორთულობაზე იზრუნა.

პეტრე-პავლეს ტაძრის აღმოსავლეთის ფასადი

პეტრე - პავლეს ტაძრის დასავლეთის ფასადი

პეტრე-პავლეს ეკლესია არა მხოლოდ თავისი გარეგანი სილამაზით გამოირჩეოდა, არამედ იმითიც, რომ აშენების დღიდან აქ საგანმანათლებლო მუშაობა მიმდინარეობდა. დავით-გარეჯის ბიბლიოთეკა ერთ-ერთ დიდ და მდიდარ ბიბლიოთეკად ითვლებოდა მთელ საქართველოში, მკაცრად იკრძალებოდა მონასტრის ბიბლიოთეკიდან წიგნების გატანა, იქ დაცულ თითოეულ წიგნს ასეთი წარწერა ჰქონდა: „ვინც ეს წიგნი მონასტრიდან გაიტანოს წყეულიმც იყოს“ (13. N 39). მიუხედავად ამისა, ონოფრე მაჭუტაძის მოღვაწეობის დროს, ბიბლიოთეკის ფონდიდან სათანადო სიით უამრავი წიგნი გაუტანიათ და პეტრე-პავლეს ეკლესიასთან ბიბლიოთეკის ფილიალი შეუქმნიათ. ტაძართან არსებობდა სკოლაც, სადაც წერა-კითხვას ასწავლიდნენ.

ონოფრე მაჭუტაძის შეწირულობის გუჯარიდან ვგებულობთ, რომ ტაძარში, პეტრე-პავლობას, ყოველთვის იმართებოდა დღესასწაული, სადაც იხარჯებოდა საზედაშე ღვინო (ზედაშეები ტაძრის აშენებისას ეზოში განათავსეს.): „ამეებს გარეთ ჩვენთვის საზედაშე გამირიგებია, რომ ზედაშე ჩაისხმებოდეს და ამ დღობას, თუ არა დიდი გაჭირვებით საქმისათვის, იმის დრობას წინამძვარი და კრებული ნუ დააკლდებით. ამ დროს ჩვენს ჭირნახულსა და გარჯას მოიგონებდით და ნუ ჩაარონიებთ ცუდად...“ (8.68.).

ტაძრის მდიდარი საგანძურიდან შემორჩენილია მხოლოდ ვერცხლის ჯვარი, რომელიც ახლა საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში ინახება (კ. N 346). ჯვარზე შემორჩენილია ასეთი წარწერა:

„ჩენც ჭელსა ოქრომჭედლობის უსტ. აბაშმა, ოსეფ, ყარაყა შოვმა წა და ჩვენს მოსახ სენებ...“ , ე. ი. ჩენც (1825) წელსა შემოვწირე ოქრომჭედლობის უსტაბაშმა ოსეფ ყარაყაშოვმა წმინდასა და ჩვენსა მოსახსენებლად...“.(2.128.)

პეტრე-პავლეს ეკლესიის ეზოში შემორჩენილია საკმაოდ დიდი მოცულობის ნაგებობის ნაშთი, რომლის მხოლოდ ორი, სამხრეთისა და ჩრდილოეთის, ნაწილობრივ კი, დასავლეთის კედლებია შემორჩენილი. კედლები აშენებულია რიყის ქვისაგან. ჩრდილოეთის კედელში შემორჩენილია საკმაოდ მოზრდილი აგურის საპირიანი ნაშთი. შემორჩენილი ნაშთის მიხედვით ადვილი გასაგებია ნაგებობის ზომა, იგი მოცულობით ტაძარზე პატარაა. გ. ჩუბინაშვილის აზრით ეს არის სამღვდლო პირთა საცხოვრებელი და აშენებული უნდა იყოს XVII საუკუნის ბოლოსა და XVIII საუკუნის დასაწყისში (12.103). მეორეს მხრივ ექვს იწვევს ერთი ფაქტი: ონოფრე მაჭუტაძის მიერ 1712 წელს დაწერილი გუჯარი, რომელშიც ვკითხულობთ: „ნადარბაზევზე საყდარი ამიშენებია“ო, მაჭუტაძის მიერ გუჯარში მოყვანილი ეს ფაქტი ინტერესს იწვევს, ეკლესიის ეზოში შემორჩენილი ნანგრევები ხომ არ არის იმ დარბაზის ნაშთი, რომელზედაც მხოლოდ მაჭუტაძეს აქვს მინიშნებული და რომლის შესახებაც სხვა წყაროებში საინტერესოს ვერაფერს ვხვდებით.

ისტორიკოსი გ. ბოჭორიძე, რომელმაც 1925 წელს ჩაატარა აღნიშნული ტაძრის შესწავლა, ზემოთ აღნიშნულ ნაშთზე არაფერს ამბობს. ამჟამად ტაძარი რესტავრირებულია, თუმცა მასში მღვდელთმსახურება არ მიმდინარეობს.

საგარეჯოს ტეროტორიაზე შემორჩენილი ისტორიული ძეგლებიდან, საინტერესოა აგრეთვე ღვთისმშობლის მიძინების, შობისა და დოდოს ეკლესიები. საგარეჯოში, ქურდოვანიძეებისა და ჯაბადრების უბნებს შორის, ერთ დიდ ეზოში ერთმანეთისაგან ათიოდე მეტრის დაცილებით, დგას ორი სხვადასხვა ზომის ეკლესია: ღვთისმშობლის შობისა და ღვთისმშობლის მიძინების სახელობის, საქართველოში ასეთი პრეცედენტი არ არის. მცირე ზომის ღვთისმშობლის შობის ეკლესია უფრო ძველია, ადრეფეოდალურ ხანაშია აშენებული. იგი ერთნავიანი ბაზილიკური ტიპის საკულტო ნაგებობაა. საშენ მასალად გამოყენებულია რიყის ქვა. ტაძრის სამხრეთის კედელში ერთი კარები აქვს, ხოლო აღმოსავლეთისა და დასავლეთის კედლებში დატანებული აქვს ორი მცირე სარკმელი ყოველგვარი გაფორმების გარეშე. შიგნიდან ეკლესია კირითაა გალესილი. აქვს მცირე ზომის საკურთხეველი. კანკელი ერთი საფეხურითაა გამოყოფილი ძირითადი ნაწილისაგან. ტაძარი ადრეფეოდალურ ხანაშია აგებული, მაგრამ ვის მიერ, ეს არ არის ცნობილი, თუმცა, ეკლესიის შიგნით დაკრძალულნი არიან იოანე და სპირიდონ ჯაბადრები, რაც იმაზე მიანიშნებს, რომ ბაზილიკა მათი, ან მათი წინაპრების მიერაა აშენებული.

მცირე ეკლესიიდან ათიოდე მეტრის მოშორებით, მდებარეობს დარბაზული ტიპის ღვთისმშობლის მიძინების ეკლესია. გადმოცემით ეკლესია რიყის ქვისა და აგურისაგან არის აშენებული, თუმცა დღეს, ამის გარჩევა შეუძლებელია, რადგან ნაგებობა (რესტავრაციის შემდეგ) შიგნიდანაც და გარედანაც შელესილია.

ტაძრის დასავლეთის ფასადზე დატანებულია შესასვლელი კარები (ეს არის ძირითადი კარი), რომელიც საპირკვლიდან რამდენიმე საფეხურითაა დაცილებული. კარები თავისუფალია

ყოველგვარი მორთულობისაგან, რაც არ ითქმის მთლიან ფასადზე: ძირითადი შესასვლელის ორივე მხარეს, სიმეტრიულად დაბლიდან ზევით, სახურავამდე, კედელში განტეხვით გამოყვანილია რომბები, რომლებიც ერთმანეთშია გადაზრდილი. კარების თავზე, კედელში, ორივე მხარეს, ასევე განტეხვით ჩატანებულია რელიეფური ჯვარი. ძირითად შესასვლელსა და ჯვარს შორის ასევე აგურით ნაშენი დიდი ნიშია, ხატის განსათავსებლად. ამჟამად ღვთისმშობლის გამოსახულებიანი ხატია მოთავსებული.

სამხრეთის ფასადზე, განტეხვით შესრულებულ სამ თაღში, მოთავსებულია სამი სარკმელი, რომლებიც მთლიანად ფარავენ ფასადს. სამხრეთის ფასადში ჩატანებულია კარი, რომლსაც ჩარჩოში, ზედა ორივე მხარეს ჩაყოლებული აქვს საფლავის ქვა. წარწერა ქვაშია ამოკაწრული და მისი გარჩევა უკვე შეუძლებელია. ჩრდილოეთის ფასადი ანალოგიური გაფორმებისაა, თუ არ ჩავთვლით იმას, რომ ეს მხარე კარებისაგან თავისუფალია.

დასავლეთის ფასადის გარდა, სამივე ფასადზე შემოვლებული აქვს ცოკოლი, ხოლო სახურავთან, ოთხივე მხარეს გამოყვანილია აგურით შესრულებული სამლენტიანი კარნიში.

რესტავრაციის შემდეგ ტაძრის ძირითადი ნაწილი გადახურულია ორქანობიანი გადახურვით, უჟანგი თუნუქით (რესტავრაცია მოხდა გასული საუკუნის 80-იან წლებში, მანამდე გადახურული იყო ქართული კრამიტით). აღმოსავლეთით კი, გადახურვა, ნაგებობის შესაბამისად, მომრგვალებულია. სახურავის უკიდურეს დასავლეთში მოთავსებულია კონუსური გადახურვის გუმბათი. მისი სახურავი ოთხ სვეტზეა დამაგრებული, სვეტების ტანი ოთხკუთხა ფორმისაა, ხოლო კაპიტელი მოჩუქურთმებული. გუმბათის თავზე ჯვარია მოთავსებული.

საგარეჯოს ღვთისმშობლის მიძინების ტაძარი

საგარეჯოს ღვთისმშობლის შობის ტაძარი

გადმოცემით, ტაძარი აშენებული იყო რიყის ქვისა და აგურისაგან, კედლები შებათქაშებული იყო ისე, რომ ზედაპირი გალესილის შთაბეჭდილებას ტოვებდა (ტაძრის შესახებ ინფორმაცია ადგილობრივი მოხუცეების: შ. ჯაბადარისა და გ. დარბაისელის ნაამბობის მიხედვითაა გადმოცემული). საკურთხევლის კონქში მოთავსებული იყო ღვთისმშობლის გამოსახულება, ორივე მხარეს ფრთიანი ანგელოზებით. ფრესკა ფერთა სიუხვით გამოირჩეოდა: ცისფერი, ლურჯი, ჩალისფერი, შვიდისფერი-უფრო ტანსაცმლის ფერები იყო, ფონში კი, სჭარბობდა შაბიამნისფერი. ტაძრის იატაკი დაფარული იყო დიდი, თლილი ქვებისაგან, ისე, რომ გადალესილის შთაბეჭდილებას ტოვებდა. ტაძრის დასავლეთით, კარებიდან ათიოდე მეტრის დაცილებით, იქ, სადაც მეუფის ტახტრევანია, მოთავსებული იყო 5 საძვალე (საფლავი), სადაც გადმოცემით ჯაბადარები – ტაძრის აღმშენებლები. განისვენებენ. სამწუხაროა, რომ საფლავების ნახვა ამჟამად შეუძლებელია, რადგან ფილაქნით დაიფარა.

ტაძარი შიგნით დარბაზული ტიპისაა, საკურთხეველი ძირითადი ნაწილისაგან გამოყოფილია თაღოვანი კანკელით, საკურთხევლის აფსიდი მომრგვალებულია და ჩატანებული აქვს სარკმელი, რომლის ქვევით გამოყვანილია მოზრდილი ნიში, მის ორივე მხარეს ჩაშენებული თახჩები (ნიშები) ეპისკოპოსისა და წირვაზე დამსწრე სამღვდლო პირთათვის იყო განკუთვნილი,

მათი იერარქიის შესაბამისად განსათავსებელი. ჩრდილოეთისა და სამხრეთის ფასადები შიგნიდან ეყრდნობა თაღებით დაბოლოებულ სამ პილასტრას. სამხრეთ-დასავლეთისა და ჩრდილო-დასავლეთის ფასადზე მოთავსებულია კიდევ თითო ასეთივე სვეტი, რომელთა კაპიტელები თავისუფალია გადატვირთული მორთულობისაგან.

ღვთისმშობლის მიძინების ტაძრის შესახებ შემორჩენილია XVIII საუკუნის ხელნაწერი „სადღესასწაულო“, რომელიც სხვადასხვა ხელითაა დაწერილი. დაწყებითი ასოები ასომთავრულია, დანარჩენი ნუსხური (10. საქ. N456.). აღნიშნული ხელნაწერით შეიძლება დავასკვნათ, რომ ღვთისმშობლის მიძინების ეკლესია XVIII საუკუნეზე ადრეა აშენებული, ხელნაწერით კი, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ აქ იმართებოდა საეკლესიო დღესასწაული. წყაროთა უქონლობის გამო შეუძლებელია იმის გაგება, თუ როდის იმართებოდა დღეობა, მაგრამ სავარაუდოა, რომ ეს ღვთისმშობლის მიძინების დღე იყო, რადგან ასეთი ტრადიცია დღემდეა შემორჩენილი. ღვთისმშობლის მიძინების ტაძარი მოქმედი ტაძარია.

ქალაქის სამხრეთით, დოდოს უბანში (დასახლების სახელი ტაძრის სახელწოდებიდან წარმოდგება), მდებარეობს წმინდა დოდოს ეკლესია. ცნობილია, რომ დოდო ერთ-ერთი პირველთაგანი იყო, ვინც დავით-გარეჯში სამოღვაწეოდ მოვიდა.

საგარეჯოს წმ. დოდოს სახ. ეკლესია

ეკლესიის აღმშენებელი ცნობილი არ არის, რადგან წყაროებში დოდოს ეკლესია არ მოიხსენიება. ტაძარი სავარაუდოდ აშენებულია XVII საუკუნის ბოლოსა XVIII საუკუნის დასაწყისში. დოდოს ეკლესია თავისი გარეგნობით მსგავსია ღვთისმშობლის მიძინების ტაძრისა, თუმცა, ეს მცირე მოცულობისაა.

ტაძარი აგებულია რიყის ქვისა და აგურისაგან. ჩრდილოეთისა და სამხრეთის ფასადებში ჩატანებულია სამ-სამი სარკმელი: ორ-ორი მრგვალი და თითო-თითო მოგრძო ფორმის, როლებიც მრგვალი სარკმლების ქვევითაა განთავსებული. სამხრეთის ფასადის შუა ნაწილში მოთავსებულია კარები, რომლის პორტალი გაფორმებულია საფლავის ქვებით, რაც ძალიან იშვიათობას წარმოადგენს. აღმოსავლეთით, აფსიდში ჩატანებულია ერთი სარკმელი, რომლის ორივე მხარეს სიმეტრიულად, სამკუთხედებით, განტეხვით, გამოყვანილია ჯვარი.

ტაძრის დასავლეთის ფასადი, განსხვავებით სხვა ფასადებისგან განსაკუთრებულად არის მორთული. ტაძრის შესასვლელი სამი საფეხურით არის გამოყოფილი სამირკველისაგან და პორტალი გაფორმებულია ფერადი აგურით. კარების თავზე მოთავსებულია ნახევრადწრიული სარკმელი. საპირე გამოირჩევა მცირედი მოჩუქურთმებით, სარკმლის თავზე, ტიმპანში, გამოყვანილია ასეთივე მრგვალი სარკმელი, როგორც ჩრდილოეთისა და სამხრეთის ფასადებშია მოთავსებული, ტიმპანი შესრულებულია ფერადი აგურით.

ტაძარი ორქანობიანი გადახურვისაა და გადახურულია კრამიტით. აფსიდი მომრგვალებულია და გადახურვაც შესაბამისია. სახურავის უკიდურეს დასავლეთში, ისე, როგორც პეტრე-პავლეს ტაძარში, მოთავსებულია მინიატურული ეკლესია.

ტაძარი დარბაზული ტიპისაა, საკურთხეველის კანდელი ერთი საფეხურიტაა გამოყოფილი ტაძრის ძირითადი ნაწილისაგან და არ გამოირჩევა განსაკუთრებული მორთულობით.

დოდოს სახელობის ეკლესია მოქმედი ტაძარია.

გარდა ზემოთ აღნიშნული ეკლესია-ნაგებობებისა, ქ. საგარეჯოში უამრავი ტაძარი და საკულტო ნაგებობაა. ტაძართა სიმრავლე განპირობებული იყო სოფელ თვალის, ჯერ გარეჯის სამონასტრო კომპლექსთან, ხოლო შემდეგ ნინოწმინდისა და მცხეთის საეპისკოპოსოებთან სიახლოვითა და დამოკიდებულებით. საგარეჯოს მიწაზე არსებულ ტაძრებში საუკუნეების მანძილზე იმართებოდა საკულტო-სატაძრო დღესასწაულები. ჩვენს მიერ მოძიებულია საინტერესო ეთნოგრაფიული მასალაც.

სასიხარულოა, რომ საუკუნეების მანძილზე ქართველი ხალხის გულში ჩადებულმა ღვთის სიყვარულმა და რწმენამ დღემდე მოაღწია.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები:

1. იოანე ბაგრატიონი - ქართლ -კახეთის აღწერა, თბილისი, 1986 .
2. თ. ბარნაველი, - კახეთის ისტორიული ძეგლების წარწერები, თბილისი, 1962.;
3. ვახუშტი ბატონიშვილი - აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, ქართლის ცხოვრება, ტ.4, თბილისი, 1941;
4. ვ. ბერიძე - XVI-XVIII საუკუნეების ქართული საეკლესიო ხუროთმოძღვრება, თბილისი, 1994;
5. ი. გიულდენშტენდტი - მოგზაურობა საქართველოში, გ. გელაშვილის რედ.თბილისი, 1962;
6. დოლიძე - ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. III, თბილისი, 1970;
7. თ. ჟორდანიას - ქართლ-კახეთის ეკლესია - მონასტრების ისტორიული დოკუმენტები, ფოთი, 1903 წელი;
8. საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, ფ. 1753, გიორგი ბოჭორიძის პირადი ფონდი;
9. საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი - ფ. 1446 - ქართულ ხელნაწერ დედანთა კოლექცია;
10. სულხან - საბა ორბელიანი - ქართული ენის ლექსიკონი, თბილისი;
11. გ. ჩუბინაშვილი - დავით - გარეჯის გამოქვაბულთა მონასტრები, თბილისი, 1944;
12. გაზეთი - „ივრის განთიადი“ -1976წ. N39.

Tinatin Jabadari

Nino Butsinashvili

Antiquities of Gareji Land

Summary

AN EYE or Sagarejo is located on historical Kakheti territory of East Tbilisi. The city presents Sagarejo center and is located between the rivers Tvaltkhevi and Tsifliskhevi. Tvaltkhevi in previous century was known as Tvaltskaro. In this article is discussed about antiquities of Gareji and cultural heritage.

Public Health and Social Diseases. Combating Tuberculosis

in Bulgaria 1912-1939

This paper deals with social policies and public health practices with respect to the so called "social diseases" and in particular to tuberculosis in Bulgaria from the turn of 19th up to the 1930s. The examination of social diseases (tuberculosis, malaria, venereal diseases, alcoholism, cancer, etc.) gives an excellent example for assessing the relationship between society and disease in this period.

Tuberculosis counted as *social disease*. In the use of the interwar period, this term meant those diseases which usually went along with a given set of living or working conditions and were most common among specific socioeconomic groups. In the Bulgarian case tuberculosis, malaria, venereal diseases, alcoholism and, from the second half of the 1920s, also cancer, were treated as social diseases. Tuberculosis, in particular, plagued the lower classes, due to their living and working conditions and poor nutrition; because of its epidemic character tuberculosis was considered a danger to the general state of health, economic productivity, military strength, and to the reproductive capacity of the society and the nation; many feared that tuberculosis was a symptom of the degeneration of the biological substance of the nation or race and that it was the mechanism through which hereditary weakness was perpetuated.¹ Tuberculosis was furthermore an endemic, chronic disease and due to its mortality rates feared as the largest killer among the common diseases in Bulgaria; the final decline of tuberculosis would account for the largest part of the dramatic drop in the national mortality rate during these decades.² For these reasons alone, programs and practices to combat this social illness have to be considered an essential part of the social history of modern Bulgaria. The need to secure the health of the nation made the problem of tuberculosis – and the general social issues connected to it – a matter of primary national importance.

Economic, demographic and social characteristics of Bulgaria at the beginning of the 20th century

At the beginning of the 20th century Bulgaria was a typical agrarian country; the majority of the population were smallholders and middle farmers with their families. The basic economic entity was the peasant household which rested on distribution of labor within the family. The traditional family and kinship circles played an important role in the social support of children, elderly people and disabled persons, while the mutual aid of fellow-villagers formed the second important column of the traditional social network. In this seemingly static picture strong internal dynamics and big regional differences could be observed, however. At the beginning of the 20th century many rural regions were involved in economic and cultural modernization processes. Although the majority of the population further on remained rural, Bulgaria underwent intensive economic and social transformations which introduced modern industry, transportation and communication and new urban social strata as well. Within fifteen years the number of the industrial enterprises raised from 72 (1894) to 345 (1911) with an average number of fifty workers per factory. The total number of workers increased from 188,000 in 1900 to 332,000 in 1910 while the total population of Bulgaria for the same period

increased from 3,744,283 to 4,337,513 inhabitants. In that period wage negotiations were performed directly between employers and workers only, and workers missed any social protection.ⁱⁱⁱ

Despite the process of urbanization until 1910 the peasant population grew faster than the urban one; thereafter the share of the urban population began to increase – from 19.1 percent in 1910 to 21.4 percent in 1934. Small and middle size towns with developed local industry and handicrafts and with gardening and farming as additional activities were prevailing. The few bigger towns as Sofia, Plovdiv, Varna, Ruse (and Burgas lately) had a population between 50,000 and 300,000 inhabitants.^{iv}

Water supply and sewerage were introduced but quite slowly especially in the villages: at the beginning of the 20th century only Sofia had a system of sewers; sewerage was in process of construction in several other big towns. The *Urbanization Law* of 1911 demanded compulsory construction of plumbing; building water supply in cooperative manner started in the villages, but the process continued in the next decades. At the beginning of the 20th century electricity was installed in Sofia, Varna and Ruse.^v

The modern Bulgarian state undertook its first steps towards social legislation already in its first decade of existence. By the end of 1880-ies the first pension fund was established, and pension insurances for teachers, priests, employees and military men were introduced. At the beginning of the 20th century, legislators, political parties and governments focused their attention on the expansion of social protection for various groups of persons: In 1905 industrial enterprises were obliged by law to establish worker insurance funds against accidents; life and pension insurances including disability pension were introduced only in 1909. But the financial sources of the funds were miserable – mainly of collected penalties. The *Law on Female and Child Labor in Industrial Enterprises* of 1905 introduced prohibitions and limitations to hiring children younger than 12 years and certain categories of women; shorter working time for underage adolescents and suckling mothers was also enacted.^{vi} Besides this legislation the *Law for the Organization of Guilds* of 1898 obliged masters to provide clean working conditions and enough healthy food to apprentices. And in 1907 the institution of the Health and Safety Executive or Labor Inspection was founded.^{vii}

The first *Law of retirement funds* was adopted in 1908, and the second one, which amended the main articles of the first law, in 1915. Now employees could get individual insurance. These laws introduced a minimum of twenty years of service, and a minimum age limit of fifty years. The workers' insurance developed lately, however. In contrast to civil servants, hired workers in Bulgaria could not find support in the Constitution in cases of accident, old age or death. Until the amendments did not come into force in 1911, even the word "labor" was missing in the Constitution!^{viii} Only in 1918 – the last year of war, the Parliament discussed and later adopted the general *Law of social insurance in case of illness and accident*. This law for the first time implemented the principle of compulsoriness in the insurance practice.^{ix} Some improvement was made also in the *legislation for labor protection* – the Law of Hygiene and Labor Safety from 1917, and the Law of Workmen's Insurances of 1918.^x After several years of debates the National Assembly finally adopted the *Law of Social Insurance* in 1924. The law provided for obligatory insurance of all workers and employees.^{xi}

Public Health Care in Bulgaria – a chronological overview

The low living standard, the intensive process of urbanization and the underdeveloped public care sector were the main reasons for the strikingly bad hygienic and medical situation in Bulgaria around 1900. Therefore, in this period, many institutions engaged themselves in the sphere of public health, developing health education etc.

At the end of the 19th century questions of public health were often discussed, and a bill was drafted providing for subordinate role of private physician practice and recommending a net of district physicians to be developed but the bill was not voted. In 1903 the *Law of Preserving Pubic Health* was voted which was effective up to 1929 when the *Law of National Health* was appropriated.^{xii} An important role in the social and health policy of the state played the obligatory introduction of school physicians the so called teacher-physicians (1904). This way personal health files were introduced and child health started to be on consistent observation which improved the medical treatment of children. In the conditions of a popular health culture dominated by traditional folk medicine and magic practices the teacher-physicians contributed a lot for the development of health education according to the principles of modern hygiene.^{xiii}

At the beginning of the 20th century there were 80 urban and 2067 village municipalities. The *Law of Urban and Village Municipalities* of 1886 obliged the municipalities to take care of poor people but in reality a very limited part of municipalities' budgets was used for the development of the public services, hospitals and charity.^{xiv}

In the first years of the 20th century professional associations in Medicine, Law, Economics, Pedagogic, History, and Social Science introduced a new expert discourse. Since by that time there existed no investigation on the health and social situations of Bulgaria, this first generation of experts contributed for the knowledge of life conditions, nutrition, and health statistics of Bulgarians. On the pages of the journals of their associations the first studies on child mortality, homeless children, bad living conditions, child malnutrition, tuberculosis, child delinquency, prostitution etc. appeared. The authors – specialists with academic education, most of them graduated abroad – introduced the standards of the modern Medicine, Economics and Pedagogic.

The publications drew public attention on various groups of people who needed social protection; new scientific standards developed to describe their situation and new organizations were founded to support them – the “Society for the Establishment of Free Soup-Kitchens for Pupils in the Capital” (*Druzhestvo za ustroyvane na bezplatni uchenichenski trapezarii v stolnitsata*) (1897), the “Child Playgrounds” (*Detski igrishta*) (1904), the “Society for the Fight against Tuberculosis” (*Druzhestvo za borba s tuberkulozata*), (1909), the “Society for the Fight against Child Delinquency” (*Druzhestvo za borba s detskata prestapnost*) (1909). The tasks of the associations being active in this field increased, as the public became more and more conscious of the fact that health care did not only mean helping and nursing people who were sick, but also providing information about illnesses and preventing them.^{xv} In 1908 during the Government of the Democratic Party the preparation of the new *Charity Law Draft* (*Zakon za obshtestveno podpomagane*) was initiated in order to

introduce regulations into the increasing number of charity activities. But during the three years of their governments the democrats did not succeed to elaborate and vote the law.

In the years between 1912 and 1918 the Bulgarian society suffered the consequences of three wars in a row: the two Balkan Wars the First World War. After the bitter defeat of the Second Balkan War Bulgaria found herself in a situation which was later defined as "First National Catastrophe", whereas the second would follow after the defeat of the First World War. And both times the situation was indeed catastrophic not only in terms of the military defeat, the territorial losses and the economical collapse, but also in terms of human losses – countless were those who got killed, injured, or found themselves orphans, widows and refugees after the end of the war. The long-lasting wars brought along a severe aggravation of the economical situation in the country. Short-living governments sought a way out of this situation by introducing regulatory state measures in the economical sphere, which were managed by a specific legislation and by a *Committee for Social Foresight (Komitet za obshtestvena predvidlivost)* which in 1917 was replaced by a *Direction of Economic Care and Social Foresight (Direktsiya za stopanski grizhi i obshtestvena predvidlivost)*.^{xvi}

The health-sanitary conditions in the country during the wars were getting worse. *Hygiene Councils* were created to prevent the epidemics from spreading among the population. Hygiene councils were a special form of handling the sanitary problems in different populated areas. The idea behind their establishment was to prevent the epidemics from spreading among the population in the time of war when the medical workforce was highly inadequate – the bigger part of the 700 medical practitioners in the country in 1917 were at the front. A special *Law of National Hygiene Councils (Zakon za Higienските saveti)* in the time of war (adopted in 1916 and remained in power till 1921) regulated their work. Around 1917, 98% of the populated areas organized their own hygiene councils. Usually the mayor, some teachers and priests entered those councils.^{xvii} In the war period *The Red Cross Association* in Bulgaria (founded in 1886) had undeniable authority. It provided the army with nurses and Samaritans; engaged 175 foreign doctors at its own expenses, launched the first sanitary trains, and opened military hospitals. Even before the outbreak of the Balkan War and the call for war effort, BARC run a voluntary *sanitary service*. During the war time, the qualified medical and sanitary personnel in Bulgaria consisted of 728 doctors, 275 pharmacists, 115 assistant-pharmacists, 216 dentists, 468 doctor's assistants, 411 sanitary agents and 320 medical students- volunteers. The Association's primal objective at that time was to train hospital attendants capable of giving first aid and taking care of sick people. During the wars, the Association had a network of 119 branches situated on the whole territory of the country (only three of them were settled in villages). Their task was to raise funds together with the local charitable organizations for various groups of people in need.^{xviii}

The years after the First World War saw long discussions about the reform of the health system. These discussions were stimulated by examples from other countries. This has to do with the fact that in a very short period of time after the First World War dozens of young physicians educated in the spirit of modern public-health ideas which were spreading around Europe and America came under the influence of the Health Section of the League of Nations, the Rockefeller Foundation, and the Near-East Foundation.^{xix}

The new *Public Health Law* which was finally passed in 1929 added to the expansion of the sanitary-preventive activity and regulated the fight against the socially-significant diseases. This law lessened state's expenditure on health care by shifting the main financial burden to the communes. This decentralization of the medical work in the 1920s and early 1930s led to a certain lack of coordination. In 1935 the authoritative regime decreed the obligation of the doctors to carry out their services and health practices in the villages and achieved some kind of coordination among health care services.^{xx}

Since 1937-1938 health centers in smaller towns and some villages were built on a large scale. Within the framework of the "Model Village" social program, which started in 1937 and would comprize more than 110 rural communes on the territory of the whole country, village inhabitants, especially young people, were supposed to adopt the then modern hygienic habits and the rules of "healthy" food. The set of measures was supposed to ensure a "better atmosphere" not only in the households, but also in the whole village, by improving the infrastructure, providing for sewers and bettering the water-supply, exploring the possibilities for at least partial electrification, building public health centers as well as health consultative stations, bakeries, kindergartens, playgrounds and summer resorts.^{xxi} Apart from medical help and hygiene education, the medical personal (especially in the rural areas) undertook social inquiries, which were accomplished to survey the situation of the clients but also for the statistics of the Ministry of Interior Affairs and Public Health.^{xxii}

The fight against tuberculosis until 1918 - between social initiatives and state engagement

From the second half of the 19th century, tuberculosis increasingly began to engage public attention, being identified as one of the most frequent reasons for sickness and death, of which annually died thousands people, and hundreds of thousands became invalid. Public discussions regarding the topic permanently reminded that the disease affected particularly the young and "prospective" generation.^{xxiii} In Bulgaria tuberculosis considerably began to be viewed as a social problem at the end of the 19th century; at that time all the experts were on the same opinion: the fight against tuberculosis had to be preventive, that meant: improvement of hygiene and labor conditions, overall information about the disease aimed to reach widest circles of the population and last not least, medical treatment.^{xxiv} This discourse can be found simultaneously in the specialized medical press and in the daily papers in Bulgaria as well at the end of the 19th century and at the beginning of the 20th century.

Until that time we still cannot speak about systematic measures against the spread of tuberculosis, however. This has to do with the fact that it was believed "that the country is comparatively spared from this disease because there were no conditions for tuberculosis to spread." It was still considered "a disease of the city", and at that time no heavily populated town centers existed and the rural population was prevailing over the urban one.^{xxv} It was only after the end of First World War and throughout the 1930's that the rural space started to be seen as the riskiest area for the emergence of tuberculosis.

The first known studies on the spread of tuberculosis and its death-rate in Bulgaria are dating from 1904. The Director of the Sanitary Inspection, Dr. Marin Rusev (1864-1935), took the initiative. Rusev was born in

Veliko Tarnovo and graduated as a fellowship holder of the Bulgarian government at the medical faculty in Geneva in 1890; thereafter he practiced in Veliko Tarnovo and Ruse.^{xxvi} In 1892 he was appointed vice-director of the Civil Sanitary Direction and became member and secretary of the Supreme Medical Council. In 1894 he published the book "Sickness, treatment and protection from the chest consumption"^{xxvii} Between 1895 and 1900 he is one of the editors of the journal "Meditinska sbirka" (*Medical collection*). In 1903 he became Director of the Civil Sanitary Direction and founded the official organ of this institution "Izvestiya na Grazhdanskata sanitarna direktsiya" (*Bulletin of the Civil Sanitary Direction*). Rusev was author of the Public Health Law of 1903 which was in force until 1929). From 1912-1918 he headed the Direction for Public Health again. 1917 he was elected president of the Supreme Medical Council. Rusev was one of the initiators of the Medical Faculty in Sofia which was founded in 1918. After the First World Wars his activity was mainly in the social field. He published a couple of books, of which the most important is "The Tuberculosis in Bulgaria and the Fight against it".^{xxviii}

From 1903 until the middle of the 1930s Dr. Rusev was the basic figure in the fight against tuberculosis – both as civil servant, being head of the Sanitary Inspection and President of the Supreme Medical Council, and as the driving force in the newly founded Society for the Fight against Tuberculosis which was supposed to make up for the lack of state measurements in this field. Dr. Rusev's research of the sanitary services of 79 towns in the country had the purpose to allow an overview of the spread of tuberculosis among the urban population. He came to the conclusion that in Bulgaria at that time between 12,000 and 16,000 persons annually died from tuberculosis, i.e. 32 persons out of 1,000, which was one of the highest percentages in Europe at that time.^{xxix}

The name of Dr. Marin Rusev is also connected with the founding of the tuberculosis sanatoriums. On his insistence and active organisational engagement as a civil servant, the hospital in the town of Troyan in June 1905 was converted into the first Bulgarian tuberculosis sanatorium June 1905; only a month later the Seaside Sanatorium in Varna which was dedicated for children up to 15 years suffering from various forms of extrapulmonal tuberculosis received its first patients.^{xxx}

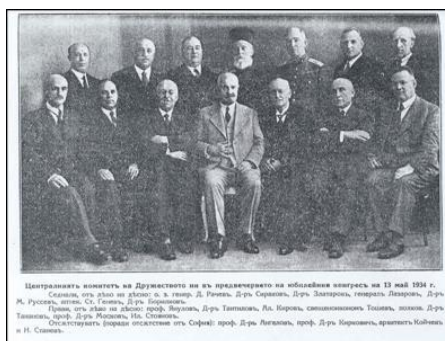

Dr. Marin Rusev

In 1908 Marin Rusev and a group of doctors from the Sofia branch of the "Balgarski lekarski sayuz" (*Bulgarian doctors' Union*) took action to found the Society for the Fight against Tuberculosis. The preparing committee stated that this fight could not be just a medical matter, but the broader public should be engaged in the new organization. Therefore representatives of the main religious institutions in the country, professional

associations, military men, and members of the Bulgarian Red Cross were invited to join the organization committee.^{xxx1}

Although the society in 1909 had only one branch in Sofia, it counted already 551 members 157 of which were clerks, 122 tradesmen, 76 military men, 71 from the sanitary staff, 55 housewives, 23 teachers, 3 publicists, 4 priests, 4 architectures, 10 craftsmen, 6 students and 18 of various designations.^{xxxii} The founders of the society recorded with regret that despite the fact that workers were the most endangered group with respect to tuberculosis there were no representatives of the workers' organizations present, although they had been as well invited to the organizing committee.^{xxxiii}

The Central Committee of the Society for Fight against Tuberculosis, 1934

It was approximately by that time – December 1908 –, when the second Bulgarian anti-tuberculosis association in the town of Troyan started its work. It was again coordinated by Dr. Rusev and the doctors working at the Troyan sanatorium.^{xxxiv}

The official organ of the society was the journal "Borba s tuberkulozata" (*Fight Against Tuberculosis*), which was first published in 1909 and had a run of 4,000 copies. It came out during the whole period of existence of the Association against tuberculosis, except the war years of 1912-1918, but in that period the entire activity of the Association was totally paralyzed anyway. At the same time the journal "Tuberkuloza" (*Tuberculosis*) was published in Sofia. Dr. Ivan Hadzhiivanov was the editor – he was among the most active members of the Sofia branch of the society.

1927 г.

КНИЖКА 5-6

Fight Against Tuberculosis Magazine

Meanwhile the Society for Fight against Tuberculosis in Bulgaria became a regular member of the International Society for Fight against Tuberculosis and gradually synchronized its activities with it.

The main aim of the Society read as follows: "to give assistance to the state with its fight against tuberculosis."^{xxxv} The means for the realization of this aim were listed as follows:

- research and gathering of statistical data on the spread of tuberculosis;
- systematic anti-tuberculosis education;
- active sanitary politics;
- arrangement of summer colonies, summer schools, and dining-rooms for susceptible and sick pupils;
- opening local dispensaries and sanatoriums for treatment of patients.

In the very first report of the society the parameters of these intentions were clearly defined:

"The fight against tuberculosis is a fight for a new social order with hygienic homes, sufficient food, better working conditions, higher consciousness and higher culture. It is necessary to make the community, the society, the region and the state ... as well as the Red Cross Association and the Church along with them ... to work together in order to achieve results".^{xxxvi}

The sanatorium for tuberculosis in village Iskrets, near from Sofia, 1929

The opening of the first dispensary, i.e. outpatient clinic for tuberculosis, in Sofia at the end of 1909 was exclusively result of the efforts of the members from the branch in Sofia. As persons in key positions in state institutions like the Main Department of Public Health, the Supreme Hygienic Council, several state clinics and other hospitals or in other organizations like the Doctors' Union, the Teachers' Union etc. and as members of the Central Committee of the Society for the fight against tuberculosis they did double work almost the whole time. According to its founders, the dispensary in Sofia had to serve as an example for similar institutions all over the country that were planed to be founded in the future. The dispensary in Sofia had the task "to educate and to prevent", and to execute the role of a mediator between the poorest consumptives and the community, or aid organizations.^{xxxvii} The society's initiative was followed by many regional and district centers where state-run dispensaries simply started popping up, so that at the beginning of 1936 their total number had already reached 22 (with 876 beds in 1928).^{xxxviii}

The situation in the interwar period

Comparative data about tuberculosis death cases (in pre cents) in Bulgaria and other European countries^{xxxix}

Country	Death-rate for every 10 000 residents – 1903	Death-rate for every 10 000 residents – 1927
Russia	39.8	24.5
Austria	36.2	17.8
Bulgaria	32.1	31.3
France	30.2	16.4
Germany	22.4	9.8
Sweden	20.8	14.8
Danmark	19.1	8.1
Holland	18.8	9.4
Belgium	17.8	10.3
England	13.6	9.7

Together with the tuberculosis, alcoholism stood out as a significant health problem of the Bulgarian society in the interwar period. Alcoholism was also especially significant because at the time it was considered a starting point for diseases such as venereal diseases and tuberculosis. The mortality from *pulmonary tuberculosis* amounted in 1928 to 246 per 100,000 inhabitants in the towns of over 5,000 inhabitants. This proportion had not altered much since 1905. Tuberculosis led the list of causes of mortality; 18 deaths per 1,000 were due to it.^{xl}

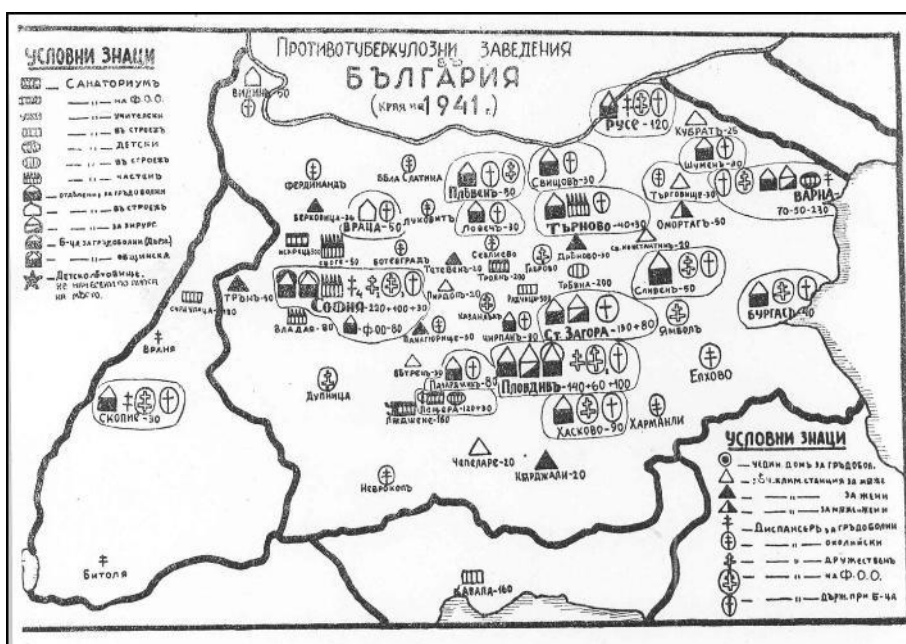
A first *National Plan for Fight against Tuberculosis* was developed by the Society for fight against tuberculosis in 1931. It is based on the new Peoples' Health Law coming into force in 1929. This legislation provided a special Department for Fight against Tuberculosis and contained a series of measures, mainly obligations to sanitary authority. It determined the obligation of the municipalities and districts to be engaged with creation of special "health" funds for building, organizing and maintaining of anti-tuberculosis institutions and in general for the fight against social diseases. Due to the law, the Main Direction of Public Health and its organs had to research the reasons for the spread of tuberculosis and to identify diseased persons; to lead and organize the fight against tuberculosis in the rural space; to prepare the necessary sanitary staff; to keep statistic for morbidity and tuberculosis death-rate.^{xli} The exact procedures for realising these stipulations of the law were developed by the members of the Society for Fight against Tuberculosis. The author of the plan was the Social Democrat Iliya Yanulov (1880-1962), a professor of labor law at the University of Sofia and of the Hague Academy of International Law and at that time secretary of the central committee of the society. He recommended concrete procedures to unite and coordinate the social politics of the Main Direction of

People's Health and that of the health and social services of the other ministries, the municipalities, the Church, the professional organizations and the charity societies.^{xliii}

The financing of the local branches (more than 200 in the early 1940's), was provided and realized through membership fees, private charity, and also donations by the state, the communities and the church.^{xliiii} Some substantial donations are worth mentioning here:

- The Fund of the Sanatorium in the village of Iskrets – the money started to be raised through the donations made in 1910 by Tsar Ferdinand and hundreds of other private donors. As a result, in 1930's a "modern" sanatorium complex for consumptives was built.
- The 'Aleksandra Ivanova' Fund provided the opportunity for a summer colony for consumptive children to be built in Sofia in 1937.^{xliv}
- The 'Kudoglu' Institute with the financial aid of which the branch in Plovdiv opened an anti-tuberculosis dispensary at the end of the 1920's.
- The donation for the so-called field dispensary from the second half of the 1930's. The field dispensary was a specially designed automobile that was equipped with a laboratory, X-ray apparatus, a consulting room, cinematographic machine and a mini-exhibition. The idea behind such one dispensary was to reach even the outermost villages, which were deficient in opportunities and technical equipment for curing tuberculosis as the ones the major medical centers were in disposal of. The Sofia metropolitan Bishop Stefan insisted on setting aside money for the first field dispensary to be built from the Fund of the Committee for supporting the victims of the destructive earthquake in Chirpan (those funds were raised in the 1920's and the begging of the 1930's).

The Society began to receive considerable financial assistance from the state with the coming into force the *Public Assistance Law* from 1934. For the first time in 1918 a great amount of money was granted for the needs of the Society from the fund for public assistance with vindication of Yanulov. According to the state plan for public assistance the municipalities were obliged to support the committees in the anti-tuberculosis dispensaries in helping the poor consumptives and their families. The local branches of the Society got the opportunity to apply for money from the Savings Bank of Social Assistance through the municipality or the local Society for the Protection of Children or the branch of the Union Public Support.^{xlv}

Anti-tuberculosis institutions in Bulgaria, 1941

In 1939, Zahari Bochev, a central figure in the Bulgarian health administration, on the base of an inquiry came to the following results with respect to the situation of tuberculosis in the country: Different than in Belgium, Denmark, France, Great Britain, Holland, Switzerland the fight against tuberculosis was not carried out by nongovernmental organizations, but by public, state and communal health services, as was the case in Germany, Bulgaria, Hungary, Poland, whereby the non-urban areas in Bulgaria still were underserved.^{xlvi}

The Anti-Spitting Campaign, 1937

Summary

At the beginning of the 20th century in Bulgaria, the conquest of the tuberculosis seemed possible with the tools at hand. These tools included, first, isolation of infectious cases — concerns about heredity and constitution were being replaced by concerns about infection- and, second, provision of rest, good nutrition, fresh air and education. But the elimination of tuberculosis required much more: it required above all official and voluntary action; that patients complied with all elements of control; and the betterment of those marginalized in society. Discipline and control became an increasingly dominant part of treatment, eventually an end rather than a means. Later, as tuberculosis control became a public responsibility, the state sanatoriums preempted the private institutions in terms of the numbers of beds, services offered, and public recognition.

The First World War marks a turning point in the overall orientation of Bulgarian antituberculosis efforts. The nation's arsenal of dispensaries, sanatoriums, and related facilities — its "war on tuberculosis", in the reformers' military terminology—was subject to increasingly anxious inventory and scrutiny.

While Bulgaria may have been slower than other countries to build antituberculosis facilities, it was hardly alone in allowing social anxieties and stereotypes to determine its response to the disease. Other preoccupations came to the fore when tuberculosis was perceived as a social problem or as a threat to the nation. In Bulgaria, efforts to curb the ravages of tuberculosis took place within a general framework that Paul Weindling has called "the hygienization of private life."^{xlvii} In the crusade to bring more "air, light, and space"

into the everyday lives, blame for tuberculosis was placed on poor diet, unsanitary living and working conditions, and alcoholism—for the spread of the disease.

Bulgarian reformers (doctors and hygienists) placed also special emphasis on personal responsibility in the fight against tuberculosis. They urged moderation, cleanliness, and a temperate lifestyle. The ethos of individual responsibility in Bulgaria left little room for heredity, which was downplayed as a cause of tuberculosis. Spitting figured prominently in the social etiology of tuberculosis. Vigorous campaigns against spitting have been a nearly universal feature of battles against the disease in this period.

Throughout the 1930s and in the course of finding the balance between state and public initiatives state institutions, media and societies succeeded in discovering new forms of collaboration. Through those new forms the participants could freely express their different ideas, inspired by humane, religious, modern or nationalistic, socio-controlling and eugenic views. Keeping pluralism intact meant rivalry, but it also called for coordination among separate institutions. The law tried to balance between the State and the associations, and to assist for the formation of partnership between them. However, the centralization effect gave rise to fears of excessive “nationalization” of the social activities in public health sphere. After 1934, the state started to introduce standards and common bureaucratic rules of social work and centralized the public health care. International models now influenced the social care organization in a rather tangible way – those international models and standards covered social care for children, mothers-workers, destitute peasants, consumptive patients.

ⁱ Cf. Stefan Danadzhiev, “Bolestite po otnoshenie kam braka i razvoda,” *Periodichesko spisanie na Balgarskoto knizhovo druzhestvo* 61 (1901): 36.

ⁱⁱ Larry Frohman, Prevention, Welfare, and Citizenship: The War on Tuberculosis and Infant Mortality in Germany, 1900-1930 – In: *Central European History* 39 (2006): 432.

ⁱⁱⁱ Cf. Rumen Daskalov, *Balgarskoto Obshtestvo 1878-1939, vol. 2: Naselenie, obshtestvo, kultura* (Sofia: IK “Gutenberg”, 2005), 279-289.

^{iv} *Ibid.*, 11-12.

^v *Ibid.* 142, 147-148.

^{vi} Nikola Konstantinov, *Sotsialno osiguruvane v Balgariya* (Sofia: Bolid OOD, 2001); Nikola Yanulov, *Razvitie na sotsialnoto zakonodatelstvo v Balgariya* (Sofia: Pridvorna Pечатnitsa, 1939), 96-103.

^{vii} *Ibid.*, 104-106.

^{viii} *Ibid.*, 147-148.

^{ix} *Ibid.*, 153-154.

^x *Ibid.*, 123-132.

^{xi} *Ibid.*, 154-163.

^{xii} Daskalov, *Balgarskoto Obshtestvo* 2, 52-53.

^{xiii} Gergana Mircheva, “‘Uchilishtna higiena’ v Balgariya ot nachaloto na XX vek: kulturni obrazi, institucionalni roli i praktiki,” *Sociologicheski problemi* 39 (3-4) (2007): 241-242.

^{xiv} Rumen Daskalov, *Balgarskoto Obshtestvo 1878-1939, vol. 1: Darzhava, politika, ikonomika* (Sofia: IK “Gutenberg”, 2005) 64.

^{xv} Rayna Gavrilova and Ivan Elenkov, *Kam istoriyata na grazhdanskiya sektor v Balgaria* (Sofia: Fondaciya “Ravitie na grazhdanskoto obshtestvo”, 1998).

^{xvi} Iliya, Yanulov, *Sotsialna politika v Balgariya prez vreme na voynata of 1915-1918 god.* (Sofia: Darzhavna prechatnitsa, 1938), 12-16.

^{xvii} Yanulov, *Sotsialna politika v Balgariya*, 83-157.

^{xviii} Stefan Vatev, *Yubiley na kniga na Balgarskiya cherven krast* (Sofia, Balgarsko druzhestvo “Cherven krast”, 1936); Stefan Gladilov, “Balgarskiyat cherven krast,” Almanah “Balgariya 20 vek”, ed. Filip Panayotov (Sofia: Trud – ABB KOOP 2000 PK D. Blagoev EOD, 1999), 345-352.

- ^{xix} Aleksandar Velichkov, *Amerikanskata blagotvoritelnost v Balgarij mezdu dvete voyni* (Sofia: SU "Kliment Ohridski" 1994), 65-82.
- ^{xx} Daskalov, *Balgarskoto Obshchestvo* 2, 68-71.
- ^{xxi} Milena Angelova, *Programmata "Obraztsovo selo" (1937-1944) i opitite za modernizacionni promeni v selskite obshchini v Balgariya* (PhD diss, University of Blagoevgrad, 2004).
- ^{xxii} Cf. Hristo Tantilov, "Balgarskoto selo spored opisanieto na 28 anketyori stazhantni lekari," *Balgarski higijen pregled* 8 (3) (1938): 139-169.
- ^{xxiii} Sylvelin Hähner-Rombach, *Sozialgeschichte der Tuberkulose. Vom Kaiserreich zum Ende des Zweiten Weltkrieges unter besonderer Berücksichtigung Württembergs* (Stuttgart, Franz Steiner Verlag, 2000), 17-18.
- ^{xxiv} In Hähner-Rombach's book one can also find more about the discussions that were going on in the countries of Central and Western Europe from 1980s and 1990s between the so-called "social reformators" and "pathologists".
- ^{xxv} Marin Rusev, 'Druzhestvo za borba s tuberkulozata,' *Borba s tuberkulozata* 3 (1) (1932): 3.
- ^{xxvi} For the biography of Marin Rusev cf. Hristo Tantilov, *40 godini sanitarna i zdravna sluzhba na d-r Marin Rusev* (Sofia, 1930). /
- ^{xxvii} Marin Rusev, *Pobolevanie, lechenie i predpazvane ot grudnata ohtika* (Sofia, 1894).
- ^{xxviii} Marin Rusev, *Tuberkulozata v Balgariya i borbata sreshtu neya* (Sofia, 1930).
- ^{xxix} Marin Rusev, "Druzhestvo za borba s tuberkulozata," *Borba s tuberkulozata* 3 (1) (1932): 3; idem, "25 godishnina na Druzhestvoto za borba s tuberkulozata," *Borba s tuberkulozata*, (5) (1934): 67.
- ^{xxx} Marin Rusev, "Tuberkulozata v Balgariya," *Narodno zdrave* 4 (11) (1930): 84.
- ^{xxxi} "Parvi godishen otchet na Tsentralniya komitet za borba s tuberkulozata v Balgariya," *Borba s tuberkulozata* 1 (2) (1910): 2.
- ^{xxxii} *Tuberkuloza* 1 (1) (1912): 27.
- ^{xxxiii} "Parvi godishen otchet na Tsentralniya komitet", 2.
- ^{xxxiv} Ivan Hadzhiivanov, "Borbata s tuberkulozata v Balgariya," *Tuberkuloza* 1 (2) (1912): 58.
- ^{xxxv} Hristo Neychev, "Druzhestvoto za borba s tuberkulozata v Balgariya," *Obshtestveno zdrave* 5 (6-7) (1922): 215.
- ^{xxxvi} *Ibid.*, 217.
- ^{xxxvii} "Parvi godishen otchet na Centralniya komitet za borba s tuberkulozata v Balgariya," *Borba s tuberkulozata* 1 (1) (1910): 12; "Treti godishen otchet na Centralniya komitet za borba s tuberkulozata v Balgariya," *Borba s tuberkulozata* 2 (1) (1914): 3.
- ^{xxxviii} "Nashite dispanseri za borbata sreshtu tuberkulozata." *Borba s tuberkulozata* 4 (7-8) (1937): 15.
- ^{xxxix} Rusi Rusev, "Borbata s tuberkulozata v Balgaria," *Narod i zdrave* 1 (1941): 4.
- ^{xl} Daskalov, *Balgarskoto Obshchestvo* 2, 85-90.
- ^{xli} "Zakonat za narodno zdrave i borbata s tuberkulozata," *Borba s tuberkulozata* 4 (2) (1937): 45-46.
- ^{xlii} Iliya Yanulov, "Planirane na borbata s tuberkulozata," *Borba s tuberkulozata* 3 (1) (1932): 7.
- ^{xliii} "Parvi godishen otchet na Centralniya komitet", 6-9.
- ^{xliv} *Borba s tuberkulozata* (6) (1936): 106; "Otchet na fond 'Aleksandra Ivanova' za Centralniya komitet za borba s tuberkulozata," *Borba s tuberkulozata* (7) (1939): 11.
- ^{xlvi} "Obshtestvenoto podpomagane prez 1938 g.," *Borba s tuberkulozata* (4-7) (1938): 14-15.
- ^{xlvi} Zahari Bochev, "Borbata s tuberkulozata v chuzhbina i v Balgariya," *Borba s tuberkulozata* (7-8) (1939): 11, 17.
- ^{xlvii} Paul Weindling, *Health, Race, and German Politics between National Unification and Nazism 1870-1945* (Cambridge et. al.: Cambridge Univ. Press 1989), 163-168, 180-181.

mi l ena angel ova

j andacva da social uri daavadebebi. tuberkul ozTan brZol a bul gareTSi 1912-1939 ww.

რეზიუმე

tuberkul ozi bul gareTSi iTvl eboda social ur daavadebad. wi namdebare statiaSi ganxil ul ia bul gareTSi tuberkul iozis gavrcel ebis sakiTxebi 1900-1930-ian wl ebSi da qveynis j andacvis social uri pol itika da meTodebi.

***ПОЛИТИКА „ОТКРЫТЫХ ДВЕРЕЙ“ НАТО НА ЗАПАДНЫХ БАЛКАНАХ – МЕЖДУ
ЖЕЛАНИЕМ И ВОЗМОЖНОСТЯМИ***

Стратегическая концепция Альянса, принятая в конце на 2010 г. в очередной раз подтверждает стремление НАТО к расширению. В документе категорично говорится, что „дверь к членству в НАТО остается широко открытой для всех европейских демократий, которые готовы и способны взять на себя ответственность и обязательства, проистекающие из членства, и присоединение которых внесет свой вклад в общую безопасность и стабильность”^{xlvii}.

В настоящее время это очень актуальная политическая задача для стран Западных Балкан, которые по-прежнему сталкиваются с серьезными трудностями в процессе перехода к демократии и рыночной экономике. Именно эти колебания и периодические кризисы в развитии региона являются причиной появления аналитических докладов, в которых говорится, что *"Балканы все еще могут быть потеряны"*. Основаниями для таких утверждений являются многочисленные события, которые показывают, что даже перспектива членства в НАТО пока не в состоянии предотвратить углубление разделения между этническими группами, элитами и широкой общественностью в странах Западных Балкан.^{xlvii}

Как известно, стремление к членству в НАТО является одним из самых значимых национальных приоритетов и основной задачей внешней политики стран на Западных Балканах. В этом отношении, по понятным причинам, единственным исключением является Сербия. Это стремление основано на осознанном интересе в сохранении, развитии и процветании отдельных народов, который может быть реализован только в условиях гарантированной безопасности государств в частности и региона в целом. Общества в большинстве балканских стран экономически и эмоционально истощены, видна эмоциональная усталость как следствие многолетних приграничных конфликтов и тяжести перехода от одной общественной системы к другой. Все возлагают надежды на процветание и видят лучшее будущее в условиях безопасности и стабильности только в качестве полноправных членов НАТО и Европейского Союза. Их стремления - в один прекрасный день иметь такую же материальную обеспеченность и процветание, как остальные страны, члены этих организаций, стали движущей силой процесса присоединения. Вместе с тем, известно, членство в НАТО базируется на общих для евроатлантического сообщества ценностях - права человека, свободы, демократии, добрососедства и верховенства закона, в которых нуждаются балканские народы. В этом смысле, стремление к членству в НАТО является как политическим, так и цивилизационным выбором отдельных стран.

НАТО также имеет свои собственные интересы и стратегические планы в связи с присоединением стран Западных Балкан. Именно при острых конфликтах и кризисах в регионе, сопровождавших процесс распада Югославии, Альянс получил новый импульс и смысл своего существования. В то время роспуск Организации Варшавского договора (июль 1991) и распад Советского союза (декабрь 1991) радикально изменили политический климат в Европе и на Балканах. Вместо того, чтобы прекратить свое существование, НАТО смогла найти новые механизмы для активного участия в политических событиях в странах Западных Балкан и Европы в целом. Началось быстрое усовершенствование механизмов разрешения локальных конфликтов, усилилась роль НАТО и в условиях ускорения европейской оборонной интеграции развились и сформировались идеи расширения НАТО и политического и военного партнерства во имя мира и ценностей демократии.

Постепенно формируется политика сотрудничества и партнерства со странами Центральной и Восточной Европы, что нашло отражение в новой стратегической концепции НАТО, принятой в 1991 году. Важным инструментом этой политики стал специально созданный в 1991 году *Совет североатлантического сотрудничества (ССАС)* и предпринятая в 1994 году инициатива "*Партнерство ради мира*", которые дали новый импульс устремлений стран к членству и глубоким реформам в секторе безопасности и обороны. Особое место в политике расширения занимают *Процесс планирования и анализа*, начавшийся с 1999 года, и *План действий по членству*, от выполнения которых зависит процесс расширения. Эта политика развивается в условиях постоянных изменений и расширяет свой охват, превращаясь в основу сотрудничества и диалога с Россией и Украиной, со странами СНГ, с европейскими странами, не являющимися членами НАТО, также как и со странами региона Средиземноморья, Ближнего и Среднего Востока. Новейшая Стратегическая концепция НАТО, принятая на саммите в Лиссабоне в 2010 году, идет еще дальше, очерчивая контуры стратегического партнерства с Южной Кореей, Японией, Австралией и Новой Зеландией^{xlvii}.

Болгария и Румыния стали первыми посткоммунистическими балканскими странами, которым удалось достичь соответствия критериям членства, тем самым опередив остальных кандидатов. Традиционно обе державы идут рука об руку в усилиях продвижения к евроатлантической и европейской интеграции. В период "великого расширения" в 2004 году семь новых стран, в том числе две балканские страны, стали полноправными членами НАТО. Пять лет спустя, в 2009 году, Албания и Хорватия также присоединились к организации. В настоящее время общественная поддержка НАТО в этих странах очень высока. Так например, 64,6% хорватов заявляют, что они чувствуют себя безопаснее после вступления их страны в альянс.^{xlvii}

Из государств, которые в настоящее время ожидают членства в НАТО, *Республика Македония* имеет наибольший прогресс на пути вступления в Альянс. С осени 1995 года страна

стала членом программы "*Партнерство ради мира*" и в течение многих лет осуществляет реформы и успешно выполняет стандарты членства. В 2003 году она присоединилась к "*Адриатической хартии*" для поддержки интеграции стран Юго-восточной Европы к Североатлантическому договору. В соответствии с предварительной подготовкой, в 2008 году, Македония, вместе с Хорватией и Албанией надеялась получить приглашение к вступлению в НАТО, но спор с Грецией об ее имени воспрепятствовал принятию ее в Альянс.

На саммите в Бухаресте в 2008 году лидеры стран НАТО договорились, что если Афины и Скопие придут к компромиссу, то решение о вручении Македонии приглашения в НАТО может быть оформлено на уровне послов, не дожидаясь очередного саммита НАТО. На своей встрече с македонскими лидерами – с премьером Н. Груевским и с президентом Б. Црвенковским, посол США в НАТО Виктория Нуланд призвала разрешить спор с названием государства "в течение нескольких дней или недель, а не месяцев". Был отправлен совет, чтобы Скопие "воспользовалось моментом" и чтобы была сделана попытка найти компромисс, не привлекая внимания НАТО к проблеме. Македонский премьер-министр Никола Груевски заявил, что Македония не отступит от своей позиции касательно имени, что она пережила и времена намного тяжелее сегодняшнего и будет идти вперед и без НАТО, ожидая нового шанса получить приглашение к вступлению в НАТО.

В свою очередь, президент Греции К. Папуляс категорически заявил, что двери НАТО и ЕС будут закрыты для Республики Македония, пока македонские государственные институты не изменят своей бескомпромиссной позиции по вопросу об имени страны. Вместо того чтобы искать возможности для ускорения переговорного процесса и достижения соглашения, македонский министр иностранных дел А. Милошоски окarakterизовал эту позицию как проявление „старомодного национализма”^{xlvi}.

Членство в НАТО определяется решающим фактором стабильности в Македонии. Хотя этнический конфликт 2001 года, как полагают, разрешился путем Охридского соглашения, демократизация в стране до сих пор оставляет желать лучшего, а события весны 2012 года ясно доказывают это. Институты остаются хрупкими, а неопределенность в отношении перспективы членства в НАТО не стимулирует развитие македонской экономики. К 2010 году дефицит торгового баланса страны составил 113 млн. евро в условиях растущей инфляции, а безработица достигла 35%. По данным рейтинга известного лондонского издания "Economist" Македония занимает первое место среди 92 стран по безработице и инфляции.^{xlvi} Граница между Македонией и Косово не была определена окончательно и группы, выступающие за новое сепарационное разделение страны, возлагают надежды на развитие способствующих тому событий в регионе.

По словам Эдварда Джоузефа, одного из самых известных специалистов по юго-восточной Европе, если Македонии не будет принята в НАТО, то само существование страны в

течение близкого десятилетия будет разколебано и поставлено под сомнение. По его словам, "македонская идентичность находится под серьезной угрозой, ввиду предполагаемой со стороны соседей "мрачной повестки дня» для Македонии"^{xlvi}.

Македония активно борется за приглашение в НАТО и ее надежды были до недавнего времени связаны с новым саммитом НАТО в мае 2012 года в Чикаго. Между тем, в конце 2011 года, Международный суд в Гааге постановил, что заблокировав принятие Македонии в НАТО, Греция нарушила ст. 11 Временного соглашения между двумя странами с 1995 года.^{xlvi} Такое решение стало для Македонии моральным удовлетворением, потому что решения в НАТО все еще принимаются на основе консенсуса.

Еще до саммита НАТО в Чикаго стало известно, что Македония не будет приглашена к членству. Обсуждение вопросов расширения не было запланировано в повестке дня саммита. Одновременно с тем, опросы общественного мнения показывают широкую поддержку 82% граждан Македонии, одобряющих путь к членству в НАТО. Около 40% опрошенных заявили, что название Македонии должно быть сохранено, даже ценой членства. Политики указывают и на другие возможности для выхода из тяжелой ситуации, опираясь на стратегическое партнерство с США и на дружественные отношения с Турцией и Израилем. Неоднократно отмечалось, что если надо выбирать между НАТО и названием государства, то предпочтения отдаются в пользу ... имени^{xlvi}.

Между тем, Греция заняла еще более категорическую позицию в отношении Македонии и обвинила ее, что многие памятники исторических личностей из древнегреческой истории, которые были сооружены в последние годы в столице Скопие и во многих городах страны, фактически явились опытом ограбления истории греческого народа.

Несмотря на предварительную информацию, люди в Македонии крайне разочарованы отсутствием приглашения к членству в НАТО. В настоящее время большинство македонцев настаивают на выходе из процесса переговоров об имени, которые ведутся с Грецией при посредничестве ООН. Для людей в Македонии вопрос о названии государства есть часть их национальной идентичности и они не могут отказаться от нее. Более того, эксперты по данному вопросу считают, что спор об имени - это индиректный путь для Греции выразить свою позицию относительно существования македонского народа и Македонии как государства.^{xlvi}

Вопреки существующим разногласиям, государства-члены Альянса договорились на саммите в Чикаго, что "взаимоприемлемое решение спора об имени, достигнутое в рамках ООН" - это новое условие для членства Македонии.^{xlvi}

Такое решение означает, что не желание и потребности НАТО в союзниках в рамках Альянса, не готовность государств по военным стандартам НАТО, а в некоторых случаях и соответствие критериям членства станут причиной приглашения и решение будет преимущественно политическим. Такой подход предопределит судьбу других стран и народов

и в течение долгого времени может остановить или замедлить их прогресс в качестве полноправных членов НАТО и ЕС.

С ускоренными темпами движется к НАТО и *Черногория*. Подгорица включилась в программу "Партнерство ради мира" вскоре после своего отделения от Сербии в 2006 году. Параллельно с созданием вооруженных сил страна придерживается и к критериям и стандартам НАТО. Через год была сформулирована коммуникационная стратегия, направленная на информирование общественности о цене и выгодах членства. В 2009 году подписан План действий по членству, что явилось дополнительным стимулом на пути к получению приглашения. По словам верховного главнокомандующего силами НАТО адмирала Джеймса Ставридиса 14 марта 2012, Черногория "очень скоро" сможет вступить в НАТО.^{xlvii} По мнению многих экспертов, Черногория является лидером в области евроатлантической интеграции в регионе и в будущем будет первой страной, которая вступит в Альянс, если не будет решен спор с названием Македонии. В целом однако, мнение общественности в стране глубоко разделено. Это связано с тем, что во время воздушных ударов НАТО в 1999 г., Черногория и Сербия являлись частями одного государства, а также с тем фактом, что около 32% населения страны составляют этнические сербы. Исследования последних двух лет показали, что 32,6% процента черногорцев поддерживают членство в Альянсе, около 39,7% - против, а остальные 27,6% не могут определить свою позицию.^{xlviii}

Есть несколько важных реформ, которые определяют атлантическое направление развития *Боснии и Герцеговины*. Наиболее важными являются реформы в секторе безопасности. Это является ключевым элементом любого перехода к демократии и особенно в пост-конфликтном периоде. Осенью 2005 года, законодатели в отдельных частях Боснии и Герцеговины утвердили *Соглашение*, подготовленное Комиссией по реформированию в области обороны. Оно положило конец обязательному военному призыву, было создано единое Министерство обороны на уровне государства и профессиональные вооруженные силы, отвечающие потребностям государства и требованиям интеграции Боснии и Герцеговины в евро-атлантические структуры. Сформировано единое гражданское руководство, а также структура контроля Министерства обороны, что дало гарантии осуществления демократического парламентского контроля и надзора, прозрачности планов и оборонного бюджета и единых стандартов доктрины, подготовки и оснащения сил армии. Эффективность реформ наиболее ярко иллюстрируется результатом действий вооруженных сил Боснии и Герцеговины в военных операциях на территории Ирака и Афганистана. Наряду с реформами в Министерстве обороны в 2005 году начались радикальные перемены в полицейских силах.

Благодаря успехам реформ в силовых министерствах, на саммите НАТО в Риге 29 ноября 2006 г. Босния и Герцеговина, Черногория и Сербия были приглашены присоединиться

к программе „Партнерство ради мира“, что считается первым шагом на пути к членству в Альянсе.

Встреча министров иностранных дел - членов НАТО в Таллине 22 апреля 2010 года была особенно успешна для Боснии и Герцеговины, так как там официально был подписан План действий для продвижения к членству в НАТО, благодаря которому страна стала кандидатом в члены Альянса. Опрос общественного мнения в конце февраля 2010 года от Агентства Prime Communications показал, что 76% жителей Федерации Босния и Герцеговина поддержали идею членства в НАТО, 8,5% были против, а остальные 12,5% затруднились ответить.

Картина в Республике Сербской – была совсем различной. Там за членство в НАТО высказались 22,9%, в то время как против - 47%, а остальные или не хотят отвечать на вопросы или чувствуют, что они могут определить свои предпочтения.

Несмотря на очевидный прогресс в процессе присоединения Боснии и Герцеговины к евроатлантическим структурам и широкую общественную поддержку членства в НАТО, реформы в стране по-прежнему все еще недостаточны. Одной из самых сложных и нерешенных проблем остается существующая вражда между этническими общинами, отсутствие доверия и согласия по ключевым вопросам государственного строительства. Все еще нет решения о том, как в условиях тихого фактического пересмотра Дейтонских соглашений договориться о новой конституции, основанной на идее централизации государственного строительства. И хотя в конце 2004 года силы НАТО были заменены силами Европейского Союза, все еще нет решения об их окончательном выводе. Это приведет к задержке процесса членства страны в Организации Североатлантического договора.^{xlvii}

Принятие Боснии и Герцеговины в НАТО скорее всего будет замедлено в связи с фактом постоянной внутренней политической нестабильности в государстве. Спустя всего несколько месяцев после более чем годового отсутствия правительства на центральном государственном уровне, правительство снова находится перед кризисом распада. В середине июня 2012 года партии правящей коалиции готовятся исключить основную бошняцкую партию демократического действия и освободить ее министров. Причиной кризиса является несогласие представителей этой партии с принятым неделю назад бюджетом на 2012 год. Это может привести к распаду коалиции всего несколько месяцев после ее создания. Подобные кризисы являются плохим знаком для членства страны в НАТО и показывают, что, несмотря на желание стран НАТО, Босния и Герцеговина будет отставать в своей евроатлантической интеграции.

Косово тоже объявило о своем желании вступить в НАТО. Как и в Боснии, проблем молодого государства все еще слишком много. Это две страны стали символом вмешательства НАТО на Балканах. В настоящее время международное присутствие в них по-прежнему является основной гарантией для эффективного функционирования государственных институтов. В отличие от Боснии, в Косово внутривнутриполитические процессы являются менее

сложными, потому что албанское население и албанские политические партии сильно доминируют в политической жизни. Но существуют и другие неразрешимые проблемы, и в первую очередь самыми сложными являются вопросы признания независимости государства, роспуска параллельных сербских структур на севере Косово, уточнение границ, интеграции сербского населения и многие другие.^{xlvi} В стране продолжает находиться миссия НАТО – KFOR, КЕЙФОР. Численность контингента была сокращена до 5000, но силы НАТО очень важны для мира и этнические события летом и осенью 2011 года подтвердили это.

Членство *Сербии* в НАТО не является актуальной политической задачей из-за воздушных ударов по стране в 1999 году во время Косовского кризиса, а также из-за поддержки, которую Альянс оказал Косово и его независимости. Страна была приглашена в программу "Партнерство ради мира" во время саммита в Риге в конце 2006 года, но энтузиазм к членству в НАТО отсутствует.

Один из последних опросов общественного мнения по этому вопросу, проведенный летом 2011 года показал, что около 75% опрошенных не поддерживают вступление Сербии в НАТО. Это объясняется операцией Альянса против Ливии, которая напоминает им о близком прошлом. Для почти 17,2% опрошенных членство в Атлантическом пакте означает „предательство в отношении памяти дедов, отцов и отечественной истории". Около 65% сербов считают, что страна никогда не должна признать независимость Косово.^{xlvi}

Тем не менее, НАТО по-прежнему относится благосклонно к Сербии. По словам генерального секретаря НАТО Андерса фог Расмуссена, после ареста генерала Р.Младича путь к ЕС и НАТО будет гораздо проще. Во время своего визита в Болгарию в мае 2011 г. он заявил, что благодаря интервенции НАТО сегодня народы в регионе Западных Балкан могут жить в мире, безопасности и стабильности. Из Софии, генеральный секретарь НАТО направил послание сербскому народу: "Мы смогли сбросить одну авторитарную систему и способствовать развитию свободы и демократии. Теперь мы приглашаем вас попытаться достичь максимального потенциала предоставляемых вам возможностей. Вы можете сделать это путем сближения с ЕС и НАТО ". Он убежден, что для достижения лучшего будущего Белграду нужно "плодотворное и взаимовыгодное сотрудничество между Сербией с одной стороны и ЕС и НАТО, с другой стороны, которое смогло бы в конечном итоге привести к полноправному членству в обеих организациях".^{xlvi}

Можно ожидать изменение позиции Р Сербии. Это, вероятно, произойдет после того, как проблема Косово найдет свое решение и Белград признает независимость молодого государства. В настоящее время такое развитие событий кажется нереалистичным.

Пройденный вместе путь меняет западные и балканские державы, также как и Организацию Северноатлантического договора. Политика расширения НАТО в Юго-восточной Европе показывает, что НАТО решительно изменила политическую карту региона.

Совершаются глубокие преобразования как во внешней политике отдельных стран, так и в плане политики безопасности и обороны. Балканы становятся все более надежной и предсказуемой частью Европы.

В свою очередь события на Балканах стали причиной реформирования НАТО, актуализируется смысл его существования, расширяется повестка дня и деятельность организации. Именно здесь рождается новый масштаб деятельности организации и появляется идея НАТО как оборонной структуры, активно противопоставляющейся любой угрозе для населения и территорий стран-членов, из какой бы точки мира она не исходила сегодня и в будущем. События на Балканах позволяют НАТО стать реальным фактором урегулирования кризисов и силой, противодействующей конфликтам. В ходе различных операций организация приобретает новые умения и силы, чье созидание продолжается. На Балканах НАТО начала адаптироваться к взаимодействию с гуманитарными неправительственными организациями и другими международными структурами. Осознанным знанием является то, что в современной среде безопасности военная сила сама по себе не является гарантией устойчивого успеха операций. Необходимы новые методы, политические и гражданские инструменты на основе принятого в последние годы всеобъемлющего подхода, который может трансформировать НАТО из оборонного союза в альянс, поддерживающий глобальную безопасность.

Путь балканских стран к НАТО, путь трансформаций и политика „открытых дверей” НАТО дают всем государствам на Балканах отличный шанс осуществления желаний, возможностей и стремлений к утверждению Юго-восточной Европы как зоны стабильности и мира.

Nnata l i a beki a r o v a

natos „Ria karis”pol itika. dasavl eT bal kaneTi survil ebsa da

SesaZl ebl obebs Soris

rezi ume

al i ansis strategiul i koncefcia, romel ic ganisazRvra 2010 wel s, kidev erTxel amtkicebs natos swrafvas gafarToebisaken. dokumentSi pirdapiraa xazgasmul i, rom natos karebi Riaa yvel a evropul i demokratiisaTvis. statiaSi saubaria natos gafarToebis perspeqtivebze, rac kidev ufro ganamtkicebs usaf rTxoebasa da stabil urobas.

ბველი პრესის ფურცლებიდან

(masal ebi Sekriba saarqivo sammarTvel os sazRvargareTTan, sazogadoebasTan, masmediasTan urTierTobis da dokumentebis gamoyenebis da publ ikaciis ganyofi ebis mTavarma special istma cici cincaZem)

გ უ რ ი ა

(საკუთარი კორესპოდენტისაგან)

აბრეშუმის საქსოვი არტელი

ოზურგეთის საშინამრეწველო პუნქტთან დაარსდა მეორე აბრეშუმის საქსოვი ქალთა არტელი, რომელიც თავის ამოცანად ისახავს თავის ფართო მომხმარებლის აბრეშუმის ნაწარმოების დამზადებას კოლექტიურ შრომის საფუძველზე.

საშინამრეწველო პუნქტი აწოდებს ფეიქარ ქალებს საქსოვ მასალას, გაუმჯობესებულ სისტემის დაზგებს და მათ მოწყობილობას მინიმალურ ფასებში.

თითო მუშა ქალის თვიური ხელფასი უდრის 25-35 მანეთს. საშინამრეწველო პუნქტის შენობაში მომუშავენი უფასოდ სარგებლობენ დაზგებით და შენობით. ამჟამად პუნქტში მუშაობს 19 დაზგა.

გაზეთი "ფუხარა", 1927 წლის 22 მარტი

შემოქმედის საკრედიტო ამხანაგობა

აჭარისტანის სასოფლო-სამეურნეო ბანკის თავჯდომარის ამხ. არველაძის ხელმძღვანელობით ჩატარდა შემოქმედის საკრედიტო ამხანაგობის გამგეობის წევრთა არჩევნები და გასულ საოპერაციო წლის მუშაობაში აღნუსხვა.

გასული წლის ბრუნვა უდრის 276582 მანეთს, წევრთა რიცხვი -505-ს. ამხანაგობის ძირითადი კაპიტალი შესდგება შემდეგი თანხებისაგან: ნასესხები 3500 მან., საკუთარი -2456 მან., საპაიო-4794 მან.,სათადარიგო -550 მან., და სპეციალური -596 მან., შემოსავალი-7164 მან., გასავალი -7311 მან., საოპერაციო წელი დასრულდა 145 მან.დეფიციტით. დეფიციტი გამოიწვია მოუსავლობამ საბალო კულტურის დარგში, რომელიც უმთავრეს როლს თამაშობს შემოქმედის რაიონში.

საპესპექტივო გეგმით გათვალისწინებულია 10. 000 ფ. თხილის, 100. 000 გრადუს არაყის, 3 რონოდას სიმინდის, 1000 ფუთი ფქვილის, 1 რონოდა თივის და სხვა და სხვა სასოფლო-სამეურნეო იარაღის დამზადება.

გამგეობას დაევალა გამოითხოვოს კრედიტი გასაღებისთვის 34600 მან. და მომარაგებისათვის -6595 მან.

ახალ გამგეობაში აღჩეულ იქნა ორი ახალი წევრი (კომუნისტები) და ერთი ძველი მემადგენლობიდან (უპარტიო)

გ. ძე

გაზეთი "ფუნარა", 1927 წლის 22 მარტი

qaRal dis qarxana saqarTvel oSi

(tel egr. sakuTari korespondentisagan)

Tbilisi, 19 ianvari. moskovidan s.m.u. sabWoSi miRebul ia cnoba, rom umaRI es sakavSiro organoebis gadawyvetil ebiT saqarTvel oSi qaRal dis qarxnis agebisaTvis saWiro Tanxebi Setanil ia 5 wl iani gegmebis sakontrol o cifrebSi.

Tanaxmad umaRI esi organoebis gadawyvetil ebisa, qaRal dis qarxnis ageba daiwyeba 1929-30 wel Si. Aimitom saq. s. m. u. sabWos winadadeba mieca, raTa miROS zomebi, rom qaRal dis qarxnis asagebad saWiro yovel gvari proeqtebi da xarj T-aRricxvebi damuSavebul iqnes windawinve, rom am garemoebam aRar daabrkol os saaRmSenebl o samuSaoTa dawyeba.

qaRal dis qarxana agebul iqna kombinatis wesiT, e.i. erT teritoriaze moewyoba qaRal dis warmoebis sxva da sxva saamgroebi. qaRal dis sawarmoo kombinatis proeqti damuSavebul unda iqnes texnikis ukanasknel miRwevebis Tanaxmad.

Mmoskovidan miRebul imave cnobaSi naTqvamia, rom qaRal dis kombinatis mosawyobad saqarTvel oSi gaTval iswinebul ia daixarj os 11.000.000 man. Aaqedan wel s gacemul i iqneba 4.500.000 man., 30-31 w. 5.700.000 man., 31-32w. 800.000 man.

Kkombinatis ageba unda damTavrdes 1931 wl is 1-1 oqtombrisaTvis.

yovel wl iuraT kombinatma unda daamzados 16.000 tona sxva da sxva xarisxis qaRal di.

saq.saxal xo meurneobis umaRI esi sabWos sawarmovo ganyofil ebaSi Cven TanamSromel s qaRal dis kombinatis Sesaxeb acnobos Semdegi:

saqarTvel os qaRal dis qarxnis agebis sakiTxi Cven aRvZariT wel iwad naxebris winao, magram qaRal dis qarxnis agebis sakiTxi aRZrul i hqonda danarCen republ ikebsac, amitom dRemde ver mogvarda es sakiTxi. Qjarxana agebul iqneba dasavl eT saqarTvel oSi, md. enguris maxl obl aT.

გაზეთი "ფუნარა", 1929w. 20 ianvari

qal ebis zeimi

(sof.skvanaSi, xul os mazra)

guSin Cvenma redaqram xul odan amx. riza xozrevaniZisagan miRo Semdegi tel efonograma: guSin sof.skvanaSi (sxal tis Temi) WiboniT da simReriT gamocxadda 42 qal i, romel Tac monawil eoba miRes sazeimo krebaSi. krebaze maT sazeimod moixades Cadri. Dqaswves da ganaxades:

DdRemdis Cven damonebul i viyaviT. aWarel i qal i mokl ebul i iyo yovel gvar ufl ebebs. sabWoTa xel isufli ebam gaanTavisufli a aWarel i mSromel i qal i saukunoebriw monobisagan, magram CvenSi j er kidev Zal aSia qal Ta monobis NnaSTi-Cadri, romel ic sul s gvixuTavs da ar gvaZl evs saSual ebas mamakacebTan erTad vimuSaoT Cveni qveynis sakeTil dReoT.

Asmitom Cven aRfrTovanebiT vegebebiT sabWoTa mTavrobis mowodebas da mowodebT yvel a aWarel qal ebs aixadon Cadri da miRon aqtiuri monawil eoba Cveni qveynis aRmSenebl obaSi"

18 ianvars sof. xixaZirSi simReriT Tavi moyara 140 qal ma mamakacebTan erTad. Mmisasal mebel si tyvebis Semdeg sazeimo krebis monawil e qal ebma aixades da gadayares Cadri. sami Cadri aqve krebaze saj arod dawves.

Aam sami dRis ganmavl obaSi xul os mazraSi Cadri aixada 300 qal ma.

dRes sof. kal oTaSi mowveul ia qal Ta sazeimo kreba, romel zedac qal ebi aixdian Cadrs.

xul os mazraRmaskomis Tavj domsrj r. xozrevaniZe

gazeTi "fuxara" , 1929 wl is 20 ianvari

ra sargebl obas moutans qimia fuxaras

Mmiwis damuSavebaze Cveni fuxara uamrav Sromas xarj avs. Cven varTmevT miwas yvel afers, rasac ki gvaZl evs is; samagierod ki is Cvengan arafers Rebul obs dakargul i noyierebis aRsadgenaT, rasac SedegaT mosdevs niadagis Tan da TanobiTi gamofitva da mosavl is raodenobis Semicireba. Uukanasknel i mizezis gamo ki fuxara ver inazRaurebs mis mier daxarj ul Sromas.

momaval Si es ki ar unda gagrZel des. seriozul aT unda movifigroT sofl is meurneobaSi qimii gamoyenebaze. Ddroa ukve gamoviynoT qimiuri saSual ebani miwis gasanayofierebl ad da mosavl ianobis gasadidebl ad.

SarSan saqarTvel os zogierT sofl ebSi gl exebi gaecnen xel onur sasubebs da moaxdinen pirvel i cdebi, magram sasurvel Sedegebs ver mi axwies, radgan arc sasugis xmareba icodnen da xeiriani rCevac ver miRes gamocdil xel mZRvanel Ta uyol obis gamo. magram aq aRsaniSnavia TviT is faqti, rom gl exi daiinteresda miwis qimiuri ganoyierebi T.

Mmeore mxriT, gl exebS yavT udidesi mtrebi-sofl is meurneobis mavnebl ebi. Aam dReebSi gazeTebSi iyo cnoba, rom qedis mazraSi gaCenil a kal ia, xul os mazraSi ki mindvris Tagvebi. Ggarda amisa fuxaras uamravi mteri yavs, roml ebic afuWebs da anadgurebs maT naofl ars. magal iTad davasaxel oT magal iTisaTvis Tundac simindis mavnebl ebi. simindis mavnebl ebs imitom vasaxel eb, rom mas sxva mcenareebTan SedarebiT TiTqmis yvel aze meti yavs. Aamave dros Cveni fuxara xal xis mTavar sazrdos TiTqmis yvel gan simindi Seadgens. Tesvis dRidan mas Tan sdevs esa Tu is mweri da mosvenebas ar aZl evs. zogi maTgani daTesil simindis marcval s niadagSive anadgurebs, zogi etaneba norC mcnares da mis fesvebs, zogi ukve dasrul ebul simindis Reros, taros da marcvl ebs. Mmavnebel i mwerebi motexil da Senaxul simindsac ki anadgureben xol me. simindis mavnebl ebidan CvenSi yvel aze ufro gavrcel ebul ia: maxra, beRl is cxvirgrZel a xoWo, simindis til i, simindis pepel a, simindis CrCil i da sxva. Aai, am mavnebel Tan brZol a SeiZl eba da kidec swarmoebS qimiis saSual ebebiT. Cveni gl exoba ki am mavnebl ebs pirvel yofil i saSual ebiT ebrZvis, riTac is mizans ver aRwevs.

"avioqimiis" Tavis ZiriTad amocanasTan erTad (aviacii-sa da qimiur mrewvel obis ganviTareba) ar SeuZl ia gverdi auaros Cven CamoCexil sofl is meurneobas, CamoCernil s mxol od imitom, rom Cvenma gl exobam rogorc moyvanil i magal iTidan Cans ar icis rogor da risTvis unda gamoiyenos qimiuri saSual eba. fuxara gl exebma, Tavis CamoCenil obiT, srul iad ar ician ra sargebl oba SeuZl ia misces sofl is meurneobas qimiam.

Mmiwebis mosavl ianoba, mavnebl ebTan brZol a qimiuri saSval ebiT, fuxaras Sromis nayofierebis aweva, fuxaras mZime Sromis anazRaureba saukeTeso mosavl ianobiT - ai ra Seadgens aWaristanis "avioqimiis" erT erT morig amocanaTagans. da rodesac Cven am Cvens amocanas cxovrebaSi gavatarebT da davexmarebiT fuxaras, maSin is darwmundeba, rom mas ara marto SepirebebiT kvebaven, aramed namdvil daxmarebasac uweven. maSin is darwmundeba, rom qimia misi megobari yofil a da umisoba mas umweo mdgomareobidan ver gamoiyvans. Ggl exebis mier qimiur saSual ebaTa farTo gamoyeneba sofl is meurneobaSi mosavl ianobis gadi debasTan erTad, amagrebs mas ekonomiurad, ris gamoc Zl ierdeba moTxovnil eba qimiur saSual ebebe. Uukanasknel i ki saxel mwifos saSual ebas miscems gaafarTovos da gaaZl ieros qimiuri mrewvel oba.

gaZl ierebul i qimiuri mrewvel oba ki sabWoTa kavSirs Zl ier esaWiroeba, radgan mas kidev bevri yavs mteri, romel Tac qimiuri mrewvel oba bevrad ufro ganviTarebul i aqvs da, rasakvirvel ia, Tu isini Cven winaaRmdeg brZol is gunebaze dadgnen, cxadia rom isini Cvens winaaRmdeg gacil ebiT met mxrCol av da mwaml av nivTierebebs ixmaren, vidre amis adgil i qonda msofl io omSi. Aaqedan cxadia, rom qimiuri mrewvel obis ganviTarebiT dainteresebul i unda iyos Cveni gl exoba, raTa Cveni gaZl ierebul i qimiuri mrewvel oba daupirdapiroT kapital istur qveynebis qimrewvel obas.

sabWoTa mTavrobas ar aqvs saSval eba qimiuri mrewvel obisaTvis didi Tanxa gadadvas, radgan es Tanxa mZime tvirTaT aweba isev imave gl exobas gadasaxadebis saxiT, amitom Cvenma mTavrobam airCia meore gza-ufro saRi da iafi: man, sanam qimiur mrewvel obis farTo Senebas Seudgebodes, gadawyvita "avioqimiis" saSval ebiT mimarTos gl exebS da mis meurneobas da auxsnas mas praqtikul ad qimiis gamoyeneba meurneobis gasaumj obesebl ad da mosavl ianobis gasadidebl ad. Qqimiur saSual ebaTa farTo gamoyenebiT Tavis meurneobaSi gl exoba bevrjer ufro met

sargebl obas miscems saxel mwifos, vidre samxedro qimiuri mrewel obis
Senebi saTvis daŕesebul gadasaxadis Tavis droze SetaniT.

Aai, Yyvel aferi is rac unda SevagnebinoT Cvens fuxaras. Aam muSaobaSi Cven farTod unda gamoviyenoT sofl ebSi momuSave maswavl ebl ebi, agronomebi, eqimebi, eqimebis TanaSemweebi, partiul i amxanagebi, komkavSirel ebi da sxva. Egzeni upirvel es yovl isa avioqimiis sofl is uj redabis aqtiur wevrebada unda gaxden, moawyon l eqcia-saubrebi, xma maRI a kiTxva fuxarasTan, auxsnan maT qimiis raoba da misi sargebl oba meurneobisaTvis. Ffuxaras dasarwmunebl ad unda moewyos sofl ebSi (sasurvel ia skol ebTan) sacdel -saCvenebel i mindvrebi, baRebi, bostnebi, sadac SesaZl ebel i gaxdeba mineral uri sasugebis gamoyenebis Cveneba da axsna. Uunda moewyos agreTve "afioqimi"-s kuTxeebi patara bibliotekebiT da plakat- l ozungebiT. qox-samkiTxvel oebSi, skol ebSi, saxal xo saxl ebSi da Yyvel gan, sadac ki moxerxdeba didi adgili unda daeTmos am Temaze fuxarasTan saubaris. saqme didia gasakeTebel i, Sedegebic mi sgan didni Svnel ovani iqneba da si tyva-saqmed unda iqces.

gazeTi "fuxara", 1925w. 24 ivl isi

i.s. _ Ze

M m a z r e b S i

Tvi Tnebobas da fuxrebi's abuCad agdebas bol o unda moeRos

(xma yaraderedan)

Aam ramodenime dRis winaT xal xSi xma gavr cel da, rom fuxrebisaTvis mTavrobas gadmoucia Semweobao. Tanaxmad mazris aRmaskomis cirkul iarisa, Temi Seudga dazaral ebul Ta siis Sedgenas. samwuxarod, sia ver Sedga samarTli anad. qaxmareba gaewia umTavresad sofl is SeZl ebul gl exobas.

Aam ori dRis winaT momixvda sofl ebSi mogzauroba. Cem SekiTxvaze, fuxara gl exebma mipasuxes: ra vqnaT Zia, Cven fuxrebi igini aRiebia, maT icnoben, aba Cven vin Segvxedavs.

rogorc gadmomces, aseT SemTxvevasac Hhqonis adgili: am ramodenime dRis winao mTaze moTxovnil i iyo ramodenime kaci daraj ad. Aam Temidanac dasaxel da erTi fuxarac, magram im wuTSi gaCndnen sofl is mokul ako konkurentebi da Seudgnen imis mtkicebas, rom xsenebul i fuxara ver SeZl ebda samsaxurs. ŕizezad asaxel ebdnene im garemoebas, rom fuxaras ar aqvs tanisamosi. adgil obrivma saeqimo punqtis gangem aRniSnul gl exs misca Tavis tanisamosi, rom xel i Seewyo misi daniSvnisatvis. ramdenime saat'is Semdeg xsenebul ma fuxaram TviT ganacxada uari samsaxurze. Zal ian gamakvirva misma aseTma moqcevam da CemiT davekiTxe mizezi. Mmipasuxa: Cveni efendis Svils unda iq wasvla, me xom win ver aRudgebodioda, romc wavide mainc ar damayenebso. aseT movl enebis, samwuxarot, dResac aqvs adgil i zogierT adgil Si.

Ddaxmareba umal unda mi iRos uRaribesma, magram xSiraT aseTs Rebul oben sofl is kul akebi.

saWiroa mieqces yuradReba fuxrebi mdgomareobas da damnaSave mieces pasuxisgebaSi. Mme ar mgonia, rom sxva TemebSic ase iyos. Aaq yaraderSi, rogorc mivardnil da centridan daSorebul TemSi, kidev TareSoben aRebi, efendebi da sofl is kul akebi.

gazeTi " fuxara", 1925 wel i 24 ivl isi

y. - i.

I ufis kul tura aWaristanSi

rogorc viciT, aWaristanSi miwis nakl ebobas metad mwvave xasiaTi aqvs, daaxl oebiT TiTo koml ze saSual od modis 1 nax. Ddesiatinaze nakl ebi vargisiანი mi wa.

Ees mdgomareoba gvaval ebs aWaristanSi gavavr cel oT iseTi intersiul i saxis mcenareebi, roml ebic, marTal ia, bevr Sromas da Tanxas moiTxoven, magram samagieroT am Sromis gamwevs uxvad aj il dovebs, Tavisi Semosavl ianobiT. Aamgvar kul turaTa Soris unda aRiniSnos Cai, mandarinebi, l imoni, forToxal i, bambuki da sxva subtropikebi, roml ebmac moqal aqeobrivi ufl ebebi moipoves Cven sinamdvil eSi da Rmad SeiWrnen Cveni gl exis meurneobaSi. es mebaReobis dargSi. rac Seexeba memindvreobas, unda aRiniSnos, rom aq mdgomareoba moikoWl ebs da j er-j erobiT misi are SezRudul ia mxol od da mxol od simindiT, romel ic friad ubaraqoT unda CaiTval os, vinaldan Cveni miwebi imdenad gamofitul ia, rom simindis mosavl ianoba ar aRemateba erT desetini dan 30-40 fuTs da im miznis misaxfevad, rom es raodenoba gadidebul iqnes sxva da sxva sasugebis SetaniT uazro xdeba TviT sasugebis siZviris gamo. Aamitom Cveni meurneobis ZiriTad dargSi unda Setani l i iqnes iseTi kul tura, romel ic erTis mxriv mokl e xnis ganmavl obaSi gamoiRebs Tavisi Sedegs da meore mxriv Tval saCinoT gaadidebs Cveni gl exis mcire biuj ets.

Aam kul turaTa Soris yvel aze ufro didi yuradReba Cvens pirobebSi udavod unda mieqces l ufs, roml is moSenebis pirobebi da rentabel oba Cveni sinamdvil isaTvis ukve gamorkveul ia. L

I ufis samSobl od iTvl eba tropikul i azia, sxva nacad j iSTa Soris, rogorc Cven pirobebSi da agreTve bazris moTxovnil ebisaTvis yvel aze ukeTes j iSad unda CaiTval os cil indriul i "l ufa cil indrka"

Cveul ebriv kitrisebur saxis mcenare, roml is saxmar nawil s Seadgens kitris gul i, daseriul i badisebur uj redebiT. Uuyvars Tbil i da mziani adgil ebi, swyens qari, magram did zians ar ayenebs. pl antaciis gasaSenebel i adgil ebi unda damuSavdes Semodgomaze, an adre gazafxul ze. Nniadagi unda moixnas Semodgomaze 25-30 santimetr is siRmeze, xol o gazafxul ze unda amoRebul da damzadebul iqnes ormoebi 30 santimetr is siRmis da 50 santimetr siganisa. Oormo ormodan rigSi unda daSorebul i iqnes erTi metris manZil ze, xol o rigi rigidan ki 1 nax. sigrZeze. Kkargi gafxvierebul i, msubuqi da Rmad ganoyierebul i niadagi, ristvisac sakmarisia TiTo ormoSi 10-12 givarqa gadamvvar saqonl is pativis Setana.

saTes masal aT ufro varga Zvel i 2-3 wl iani gadarCeul i Test i.

vinaidan lufis savegetacio zrdis xana udris 6-7 Tves, amisaTvis unda daiTesos rac SeiZl eba adrianad ukve aRmocenebul i mcenare da unda gadirgas pl antaciaSi.

TiTo ormoSi iTeseba 2 santimetr siRmeze 2-3 marcval i, roml iTac aRmocenebis Semdeg toveben erT magar Zirs, danarCens ki spoben. Aam rigad erT desiatinaze eteva 8.000 Ziri mcenare. Eeseni unda aikras 3 metri simaRl is Wigoebze, roml ebic irWoba niadagSi vertikal urad, xol o masze gorizental urad gayavT erTi wyeba Wigoebisa, pl antacia unda gaiwminos sarevel a bal axebisagan, ristvis unda gaiToxnos saWiroebis da mixedviT. 2-3 jer, lufis mcenare uSvebs 3-5 metris sigrZis yl ortebis. romel ic isxams, Tu niadagi nayofieri, 8-10 cal kitrs, roml ebidanac nayofis gamosayvanad unda datovebul iqnes 5-6 cal amde TiTo Zirze. am rigad erTi desiatinidan SegviZl ia miviRoT 40-48.000 cal i, romel ic damwifdeba daaxl ovebiT mariamobisTveSi, Tu adre daTesil ia. Kkitris simwifis da mokrefis moments udidesi mniSvnel oba aqvs, vinaidan damwifebul , an da daumwifebel kitridan bazrisaTvis saWiro saqonel s ver miviRebT. Li ufis kitrebis mokrefis xana dgeba daaxl oebiT mariamobisTveSi da gastans oqtombris pirvel ricxvamde.

miRebul saqonl is damuSavebis teqnika SemdgomSi mdgomareobs: kitris kans gaseraven sigrZeze, gamoiReben gul s, roml is uj redesi moTavsebul ia Tesl i (fasi misi 8-10 man. Ggirvanqa), romel ic nayofis umniSvnel o Senj RreviT cvica, Semdeg nayofs garecxaven civ wyal Si l orwoian garsis moSorebis mizniT. Aamis Semdeg naxevari saaTis ganmavl obaSi unda Caiyaros aduRebul wyal Si, ris Semdegac saWiroa cota Sel il avebul civ wyal Si gavl eba siTeTris misacemaT, unda aikinZos, mzeze gaaSros da dai tkepnos.

MmuSaobis ukanasknel operacias Seadgens bazris moTxovnil ebis Tanaxmad daxarisxeba pirvel xarixad, romel ic Seicavs mozdil , meore xarixi saSual o da mesame mokl e zomis ekzempl iarebs. saerTod erTi desiatina lufis damuSaveba j deba gl exur meurneobaSi, romel ic iyenebs sakuTar muSa xel s. 2000 maneTamde, Semosaval i ki, Tu miviRebT mxedvel obaSi TiTo cal is Rirebul ebas 15 kap., udris 6000-7200 m. rasac arc erTi amJamad arsebul i kul tura ar iZl eva da verc mogcems.

gazeTi "fuxara", 1927wl is 22 marti

s. kekel iZe

Cadrīs axdis sakiTxi

xul os TemSi sabWoTa arCevnebi Catarda Cadrisa da medsedes sakiTxis garSemo cxare brZol is niSnan qveS. Kkul akuri el ementebi, xoj ebi da yvel a vinc xal xis sibnel iT sargebl obs, cdil oben qal ebze gavlenis moxdenas da saarCevno krebebis CaSl as. maT sawinaaRmdegoT Cadrīs axdas icavdnen xul os qal ebis Segnebul i warmomadgenl ebi.

Yyvel aze saintereso iyo erTi SemTxveva, romel sac adgili hqonda sof. dekanaSvil ebis saarCevno krebase. Cadrīs axdis Sesaxeb moxsenebis garSemo kamaTSi gamovida sundux TavarTqil aZe da ganacxada, rom cal -cal ke aWarel qal ebs Zi ier UuWirT Cadrīs axda, erT sofel Si erTi qal is mier uCadroT siarul i namdvil i gmirobaa, rasac yvel as ver movsTxovT. Cven sofel Si, sTqva

sundux TavarTqil aZem, Cadri aixada da dawva l uFTie bol qvaZem. Cadr axdil i qal i
exl a mezobl is sasacil od gaxdes, ra unda qnas qal ma?

Aamave krebaze gamovida TviT l uFTie bol qvaZe, romel mac aixada da dawva
Cadri. man sTqva: _ me Cadri avixade, dawwvi. sofel Si ki me damcinian, unda
gadamasaxl on sofl idan. Mme amis ar meSinia. mTavroba saTanado pasuxs mosoxovs
Cadraxdil qal ebis damcinavs, Semwuxebel s. Mmagram me damcinian imitom, rom erTi
var. aixados yvel a qal ma Cadri da vnaxavT, Tu vin gabadavs maT dacinvas.

Aam krebaze didi kamaTi iyo amis Sesaxeb, l uTbie bol qvaZis magal iTiT
qal ebi daSinebul an. isini moiTxovdnen kanonis gamocemas, rom yvel a qal ebma
aixadon Cadri da maT dacinvas vervin gabadavs.

gazeTi " fuxara", 1929 wl is 18 ianvari

g.i.

Z i r s C a d r i

Mme var 65 wl is moxuci aWarel i qal i. Cem Svil Tan (komunistia) saubarma
damarwmuna, rom Cadri aris samarcxvino Cveul eba, romel ic sul s uxuTavs aWarel
qal s da ar aZl evs mas saSual ebas gaigos cxovrebis av-kargi da Tavis mamebTan,
qmrebTan da ZnebTan erTad imuSaos Cveni qveynis sakeTiI dReoT.

Mmivedi ra am daskvnamde, me dauyovnebl iv avixade Cadri. Cems magal iTs mi baZen
Cemma 4 qal iSvil ma da 2 rZal ma.

mouwodebT mi baZon Cvens magal iTs sof. Kkvirikes mcx. sal ix kirisil oRl is,
al i mi qel aZis, xasan menabdis da sxv.mowinave gl exebis debma da dedebma.

Zirs Cadri!

gaumarj os Tavisufal aWarel qal s.

gazeTi "fuxara", 1929 wl is 18 ianvari

emi de revazi Svil i

aWarel qal Ta zeimi

sxal Tis TemSi 100 aWarel ma qal ma aixada Cadri

guSin redaqciam xul os mazraRmaskomis Tavj domare amx.riza xozrevani Zi sagan
mi iRo Semdegi Sinaarsis tel efonograma:

"xul oSi Camovidnen sxal Tis sof. Txil vanis, bakos da umsus mcx. aWarel i
qal ebi, ricxviT 100, romel mac saj arod aixades Cadri da gadayares.

imave dRes Camovidnen sof. xixaziris da Wvanis gl exebi da sTxoves
adgil obriv partorganizacias moiwvios xsenebul sofl ebSi sazeimo sxdoma, sadac
maTi oj axis wevri qal ebi saj arod moixdian Cadrs.

saerTod mTel s mazraSi Cadris axdis kompania warmatebiT mimdinareobs.
maxl obel dReebSi mTel rig sofl ebSi Catarada sazeimo krebebi, sadac aWarel i
qal ebi samudamod ganTavisufl debian am monur Cveul ebisagan.

gazeTi " fuxara", 1929 wl is 18 ianvari

xul os mazris aRmaskomis Tavj domare r. xozrevaniZe

M

moweril i ambebi

sufsis mSromel qal Ta Soris.

27 ivniss d. sufSaSi swarmoebda araCveul ebrivi mzadeba. Mæore dRisTvis
daniSnul i iyo axal gazrda qal Ta konferencia. Semkul i iqna, rogorc daba sufSa,
ise saxal xo darbazic, sadac unda gaxsnil iyo konferencia. kviras 28 ivl iss moXTa
l amazi demonstracia. Dæemonstracias win miuZRoda gundi internacional is
simReriT, gunds Tan miyvebodnen pionerebi da Semdeg axal gazrda qal ebi.
demonstraciis Semdeg xal xma Tavi moyara saxal xo saxl Si.

Kkonferencia gaixsna 4 saatze. konferencias xsnis axal gazrda komkavSirel i
qal i. Pprezidiumis wevrebada arCeul i iqna 9 qal i. Kkonferencias miesal men sufSis
raionis qal Ta Soris momuSave organizatori, axl .k.k. raikomis mdivani da
del egatTa qal ebi saxel iT asx.a. keWaRmaZe. Mmisal mebas abol avebda gundi
internacional iT. misal mebis Semdeg iyo moxsenebebi: 1. qal Ta moZraobaze
(a.keWaymaZe), 2. qal Ta mdgomareoba sabWoTa respublikaSi da maTi sazogadoebrivi
politikuri roli, (momx. vj ayeli), 3. saerTaSoriso mdgomareoba, komkavSiris roli
da amocanebi sofl ad qal Ta mdgomareobis gaumj obesebis sferoSi (momxsenebel i
amx. m. Wyonia). Mmoxsenebis Semdeg miRebul iqna rezoluciebi, romel Siac
aRniSnulia, rom Segnebul i mSromeli qal ebi mTel i Tavianti SeZl ebiT gauweven
xel mZRvanel obas CamorCenil mSromel gl ex qal ebs da sabWoTa xel isufl ebasTan
erTad imuSaveben sameurneo da kul turuli cxovrebi aRorZinebisatvis.

Kkonferenciis mowvevis aRsaniSnavad gamarTul iqna ufaso warmodgena.

gazeTi " fuxara", 1925 wel i 5 ivl isi

a_i.

vebrZol oT I oTobas
(weril i Suaxorgidan)

samegrelo.

Sua-xorgis xeze momuSave zogierT muSebs dRemdis ver SeugniaT I oTobis mavnebl oba da ganuwyvetI iv dRe-Rame qeifoben, aris erTi vai-uSvel ebel i, Jriamul i da Cxubi. iyo aseTi SemTxveva: muSaobis dros pavanaqeba sicxeSi, rodesac SeSiT datvirTul i vagoni kameC gabmul i udgas, daTvra arayiT muSa g. dol baia, namdvil gijs daemsgavs, vinc Sexvdeboda, yvel as urtyamda da bol os gadavarda wyal Si. saerTod aq bevri profesional uri I oTia: duru, xaritoni da Toma I efonavebi, gagi dol baia, akaki j abava, sara dol baia, kosta mircxul ava, saba dol baia, raJden j obava da sxva. Ggasakviria Tu saidan aqvT amdeni arays da Rvinis ful i? administracias xSirad uxdeba uTanxmoeba maTTan am niadagze. maTi saqciel i Cirqs scxebs mTel s muSebs.

profkavSiri am cud movl enis aRmofxvraSi erTob moisustebis, iyo saerTo krebis dadgenil eba, rom "I oTobis Camdeni unda gamoericxaT kavSiridan"

moviTxovT I oTobis winaaRmdeg gadamWrel i zomebis miRebas.

1925 wl is 5 ivl isi

muSkori Suaxorgeli alio

Aamerikel ebis samecniero eqspedicia yazbegze

Aam ramodenime dRis winaT Cvens gazeTSi moTavsebuli iyo cnoba, rom amerikidan I eningradSi Cavida da iqidan saqarTvel oSi gamoemgzavreba samecniero eqspedicia yazbegis mwverval zed asavl el ad da iq maikel sonis cdebis gansameorebl ad.

Mmaikel sonis cda SemdegSi mdgomareobs: ingl isel ma mecnierma maqsvel ma gamoimuSava maTematikuri SeTanasworeba, roml iTac gamodioda, rom Tu Suqis sxivs gauSvebT miwis moZraobis pirdapir an paral el urad igi xan damokl deba da xan gagrZel deba dedamiwis moZraobasTan dakavSirebiT.

Aam Teoriis Sesamowmebl ad cnobil ma amerikel ma mecnierma maikel sonma moaxdina cda special urad am miznisaTvis damzadebuli aparatiT, romel sac interferometrs uwodeben. Mmaikel sonis pirvel ma cdam ar moitana mosal odnel i Sedegebi, e.i. ar damtkicda maqsvel is formula, sxva mecnierebi ar daeTanxmen maekel sonis cdas da moaxdinen anal ogiuri cdebi sxva pirobebSi. ukanasknel ma cdebma ukve moitanes mosal odnel i, dadebiTi Sedegebi.

sxvaTa Soris maikel sonis cdaze aago Tavisi rel ativobis Teoria ganTqmul ma mecnierma einSteinma.

Suqis sxivi _ es movl enaa haerovani eTeris moZraobis da es eTeri ki dedamiwis moZraobasTn erTad moZraobs, vinaidan sagnebi mas izidaven moZraobis procesSi.

Aamitom sainteresoa am cdis moxdena sagnebidan gancal kavebi, sadme maRal mwverval ze.

Ggermanel ma mecnierma kamererma moaxdina erT mwverval ze aseTi cda da mi iRo dadebiTi Sedegi, e.i. damtkicda, rom Suqis sxivebi, Tu maT gauSvebT dedamiwis mimarT xan damokl debian da xan gagrZel debian, moZraobasTan dakavSirebiT .

1926 wel i 30 noemberi

saarqi vo dokumenturi wyaroebi

j anmrTel obis saxal xo komisariati

saerTo mimoxil va

1921 wel Si aWaristanis a.s.s.r. daarsda j anmrTel obis saxal xo komisariati, romel ic saqmis central ur organod gaxda. komisariats hqonda Semdegi ganyofil ebebi: 1). samkurnal o; 2). sanitarul -epidemiuri; 3). farmacevtiul i da 4). dedaTa da bavSvTa dacvis ganyofil eba; 1922 w. gaxsnil iqna dazRveul Ta samkurnal o q/ganyofil eba.

aWaristanis sabWoTa xel isufli ebam gansakuTrebul i yuradReba mi aqcia am saqmes, saxel mwifos mzurunvel obis umTavres sagans. j anmrTel obis dargSi 4 wl is ganmavl obaSi imdeni iqna gakeTebul i, ramdenic winandel xel isufli ebas ar Seuqmnia mraval wl ebis batonobis ganmavl obaSi.

saxkomati Tavis muSaobaSi eyrdnoboda sabWoTa medicinis principebs: mosaxl eobis dakavSireba samkurnal o saqmesTan da kval ificiur personal is arCeva SeiZl eba gabedul ad iTqvas, rom aWaristanSi am oTxi wl is ganmavl obaSi bevri ram gakeTda am dargSi. ver naxavT iseT kuTxes, sadac sabWoTa medicinis gavl ena ar iyos.

saxkomats aWaristanSi muSaoba uxdeboda gansakuTrebul pirobebSi: saWi ro iyo angariSis gaweva mosaxl eobis kul turis dabal donesaTvis, xal xis Tavisebur zneCveul ebebisaTvis da rel igiur TaviseburebisaTvis, ris gamo yovel ive sakiTxis gadaWra moiTxovda did si frTxil es da windaxedul obas.

yovel ive es Zal ian aferxebda muSaobas pirvel xanebSi. sakmarisia avRni SnoT Tu rogori Sroma da energiis daxarj va iyo saWi ro crumorwmuneobasTan sabrZol vel aT. mosaxl eoba savsebiT eqimbaSebis da mol ebis gavl enis qveS imyofeboda, undobl obiT uyurebda j ansaxkomisariatis yovel moqmedebas da yovel i axal punqtis gaxsna moiTxovda did j afas da Sromas.

pirvel xanebSi moRvaweoba mimarTul i iyo saorganizacio muSaobisaken, mxol od aWaristanis sabWoTa me-3 yril obis Semdeg miRebul iqna praqtikul i zomebi. yril obis direktivebis gansaxorciel ebl aT mazrebSi iqna gaxsnil i mTel i rigi samkurnal o punqtibisa da gagzavnil i Sesafetisi medpersonal i.

am Jamad mazrebSi arsebobs Semdegi samkurnal o dawesebul ebani:

I. oTxi saavadmyofo, ambul atoriebiT: q. qobul eTSi; sof. qedaSi, xul oSi da sof. goniaSi.

amaTSi pirvel sias aqvs mudmivi 10 sawol i, xol o ukanasknel s 5.

II.15 samkurnal o punqti ambul atoriebiT, Semdeg adgil ebSi: d. gorodoki, orTa-baTomi, erge (kapandibi), xucubani, I eRva, Caqvi, aWaris-aRmarTi, babuCoRI i, cxmorisi, merisi, Wvani, saxal Ta, didi aWara, uCamba, al adauri.

garda amisa, muSaobs aWaristanSi wiTel i naxevari mTvaris punqtebi - aWariswyal Si da sof. muxa-estateSi. am mimoxil vasTan moyvanil ia statistikuri cnobebi, romel ic Seexeba avadmyofTa moZraobas, sneul ebis xasiaTs da zomas, gvi Cvenebs mi Rveul Sedegebs.

ricxvi avadmyofTa, romel ic mimarTavden samkurnal o dawesebul ebebs, TandaTan izrdeboda da es mowmobda imas, rom medmomuSaveebma ukve daimsaxures ndoba xal xSi da am mxrit aRebul i xazi sworia.

samkurnal o saqmis organizacia TviT qal . baTomSi Semdegi saxiT warmogvidgeba:

1921 w. mowyobil ia 3 ambul atoria. erTi maTgani daniSnul ia special urad bavSvebisaTvis. amave dros arsebobda 3 saavadmyofo, erTi maTgani gamasworebel saxl Tan. 1921 w. erTi saavadmyofo gadaeca samxedro uwebas, meore ki 1922 w. gadavida komunal ur meurneobis gankargul ebaSi, mxol od saeqimo saqme ki darCa isev j ansaxkomisariats.

qal aqi iyo dayofil i 3 saeqimo ubnaT, romel nic medikur daxmarebis aRmosaCenaT dayofil iqna 11 raionaT da yovel raionSi iyo TiTo eqimi.

sabWoTa medicinis principi tardeboda agreTve qal aqSiac – uRaribes mosaxl eobis meddaxmarebis aRmoCeniT da agreTve dazRveul Ta samkurnal o qve/ganyofil ebis saSual ebiT. 1921 wl idan arsebobs samal ario sadguri, romel ic garda mecnierul muSaobisa uwevda xal xs samkurnal o daxmarebas.

zogierT gaCenil epidemietan sabrZol vel ad, gaxsnil i iyo Sesaferisi special uri dawesebul ebebi, qal aqis axl o barakebSi.

saxkomatis energiis maqsimumi miqceul i iyo respublikis mTavar saavadmyofoze, romel ic emsaxureboda rogorc qal aqs, agreTve mazrebs.

1923 wels es saavadmyofo kommeurneobam gadasca isev j ansaxkomisariats, romel sac qonda mudmivi 200 sawoli Semdegi ganyofil ebebiT: qirurgiul i, terapevtiul i, gadamdebi da ginekol ogiur-sabebio. yovel ganyofil ebis saTaveSi idga maRal i kval ifikaciis da stajis mqone eqimi. saavadmyofo agreTve Rebul obda avadmyofebis respublikis mazrebidan, radgan avadmyofobis gansakuTrebul i xasiaTisa gamo adgil obrivar SeeZl oT maT mieRoT medikuri daxmareba. saavadmyofo izidavda avadmyofebis agreTve dasavl eT saqarTvel odanac, radgan saavadmyofoSi Tavmoyril ia saukeTeso kval ifikaciis eqimebi.

j ansaxkomisariatTan arsebobda samkurnal o eqspertizis biuro, sadac igzavneboda Sromisa da omis inval idebi dakargul Sromis unaris gamosarkvevad. mSromel TaTvis samkurnal o daxmarebis aRmosaCenaT, rogorc qal aq baTomSi, agreTve mazrebSi saxkomati muSaobas atarebda damzRvev sal arosTan kontaktsi samkurnal o qve-ganyofil ebis saSual ebiT.

dazRveul muSebis, mosamsaxureebis da maT mzrunvel obaSi myof pirebze samkurnal o daxmareba mowyobil iqna 1922 w. mTavrobis dekretiT damzRvev sal aros Seqmnis Sesaxeb iTval iswinebda dazRveul Ta samkurnal o qve/ganyofil ebis Seqmnasac, magram rom sabWoTa medicinis mTlianobis principi ar darRveul iyo, qve/ganyofil eba gadaeca j ansaxkomisariats.

umTavresi saxeebi samkurnal o daxmarebisa samkurnal o qve-ganyofil ebis iyo Semdegi:

1. stacional uri daxmareba

1). dazRveul TaTvis respublikis mTavar saavadmyofoSi dakavebul i iyo gansakuTrebul i ricxvi l oginebisa;

2). saWiroebis dagvarad qve-ganyofil eba Rebul obda zomebs saTanado samkurnal o dawesebul ebebis gasaxsnel ad. 1922 w. mal ariis epidemiis gamo gaxsnil iqna samal ario hospital i. amave 1922 w. mowyobil iqna samSobiaro saxl i 10 l oginiT, Semdeg gafarToebul iqna 25 l oginamde da 1922 wl is dasasruls gauqm da mis magier mTavar saavadmyofosTan gaxsnil iqna samSobiaro ganyofil eba.

II. ambul atoriul i daxmareba

1) 1-l i saxal xo ambul atoria, romel ic SeerTebul iqna yofil sal aros ambul atoriasTan, gadaiqca erT didi ambul atoriaT (central uri), special ur kabinetebiT.

2) navTsadguris raionSi gaxsnil iqna ambul atoria sanapiro muSebisaTvis (navTsadguris ambul atoria).

3) gafarToebul iqna samkurnal o qve-ganyofil ebisTvis gadacemul i sabavSvo ambul atoria;

4) mowyobil iqna kbilis central uri ambul atoria da gaxsnili kbilis kabineti navTsadguris ambul atoriaSi.

III. samkurnal o daxmareba avadmyofebis binaze

1) samkurnal o qve-gany. orderebiT SemoRebul iqna binebze avadmyofebisaTvis samkurnal o daxmarebis aRmoCena da ufl eba eqimis Tavisufali arCevisa.

2) ganapira raionebSi, sadac msaxurebden umtavresad muSebi, daniSnuli iyo saraiono eqimebi, romel nic uwevden ambul atoriul daxmarebas da mZime avadmyofebis binaze naxul obden.

samkurnal o dawesebul ebebi did muSaobas awarmoebden muSa-mosamsaxureTaTvis samkurnal o daxmarebis aRmosaCenaT.

magal iTisaTvis mogvyavs avadmyofTa moZraobis Sesaxeb 1922 w. central ur ambul atoriaSi, saSual o ricxvi udris 300 sul amde dReSi.

Tveebi	sul avadmyof.	amaTgan		pirvel yof.	amaTgan	
		mamakaci	dedakaci		mamakaci	dedakaci
ivlisi	7060	5625	1435	2297	1501	796
agvisto	7022	5462	1560	1968	1218	750
seqtemberi	7438	5277	2161	2299	1407	892
oqtomberi	6185	4622	1563	1950	1343	607
noemberi	7844	4959	2885	2362	1310	1052
dekemberi	7749	5467	2282	2199	1398	801

droTa ganmavl obaSi, rogorc central uri, ise sxva ambul atoriebis muSaoba TandaTan farTovdeboda.

ukanasknel xanebSi samkurnal o qve-ganyofil ebas mieca dazRveul TaTvis saprotezo daxmarebis aRmoCenis saSual eba, magal iTad kbilibis Cayeneba, saTval eebis SerCeva da sxva.

momWirneobis da medpersonalis gaumj obesebis mizniT moxda samkurnal o dawesebul ebebis reorganizacia da gadaj gufeba, ris DSemdeg garda mTavar saavadmyofoSi dakavebul loginebisa baTomSi iyo:

1) central uri ambul atoria Semdegi kabinetebiT: Sinagani, qirurgiuli, Tvalis, kbilis, bavSvTa, yelis, yuris da cxviris sneul ebaTa kabinetebiT.

2) navTsadguris ambul atoria, kanis-veneriuli, terapevt da qirurgiuli kabinetebiT.

3) 1-l i raionuli ambul atoria gaxsnilia muSaTa ubanSi-WaobSi terapevtiuli, ginekologiuri, qorurgiuli da kbilis saeqimo kabinetebiT.

4) sabavSvo ambul atoria.

garda amisa mowyobilia saeqimo-sakantrolo komisia, sadac xdeba muSa-
mosamsaxureTa Semowmeba Svebul ebisa da saagarako daskvnebis misaRebaT.

sanitarul -epidemiuri ganyofil eba

aWaristanis sanitarul mdgomareobis gaumj obesebis saqmes awarmoebda sanit-
epidemiuri ganyofil eba romelic eweoda gamudmebul muSaobas sanitariis
gaumj obesebisatvis respublikasi. windawin zomebis miRebit romelime mosal odnel
epidemiur avadmyofobis winaarmddeg.

qal aq batomsi Camodiodnen gadmoxvewil ebi iset adgil ebidan, sadac
partaxtiani tifi Zlier gavrcel ebuli iyo, radgan ltolvil ebi binebsi erTob
mWidrod cxovrobden, sakmarisi iyo erTi SemTxveva, rom epidemiur movlenas adgil i
hqonoda. amis winaarmddeg miRebuli iyo yovelive zomebi, magram dekembris Sua
ricxvebsi epidemiam mainc ifeTqa. ianvarsi 1922 w. epidemiam miRo Zlier mwvave
xasiti da izul ebuli Seiqla saxkomati gaexsna barakebi jer 50 sawoli da Semdeg
gaedidebia 100-mde.

qal aqsi gansakutrebit muSata ubnebsi da gadmoxvewil Ta sacxovrebel
adgil ebsi ewyoboda l eqciebi partaxtian tifze. vrcel deboda ganxadebebi,
pl akatebi partaxtian tifiis warmosobis mizezebis arSaniSnavat da amave Temaze iyo
motavsebuli werilebi adgil obriv presaSi. 1922 w. zRvis sanapiro qal aqebSi
gadmoxvewil ebis mier ganvrcel ebuli iyo xol era da am movlenis aWaristanSi
gadmosvlis winaarmddeg iqna miRebuli zomebi. amisaTvis Seqmnili iqna sagangebo
sanitaruli sameuli, romel mac gadmosca satanado dadgenileba sanitarul wesebis
dasacavat, xoleris gaCenis SesaZlebl obis winaarmddeg. Catarebul iqna „sisufTavis
kvireuli“. saswrafod iqna centridan gamowerili xoleris asacrel i Srti. acra
xdeboda moqal aqetaTvis ufasoT samalario sadgurSi da karantinSi. samalario
sadgurSi iyo 3.000 SemTxveva acrisa, magram xoleris SemTxvevebi mainc iyo, radgan
gadmoxvewil ebs batomsi ar hqondaT akrZaluli Semosvli; energiuli zomebis
miRebit xoleris san-epidemiur gany. saswrafot iyo likvidacia.

gansakutrebuli yuradReba iqna miqceuli wyal sadenze da rom misi gaWuWyiane
ar momxdariyo, xdeboda wylis baqteriologiuri gasinjva.

am dros gadmoxvewil ebis samSobl oSi gamgzavrebis sakiTxi gadawyda, magram
gadmoxvewil ebs rom ar CaetanaT gamgzavrebis adgil ze raime seni, centridan
gamotxovili iqna abano-matarebeli da 10.000 gadmoxvewili ganbanili iqna.

1923 w. martis Sua ricxvebsi rodonebsi dasaxlebul rkinisgzal ebs Soris isev
ifeTqa partaxtiana ma tiffma, masinve gaxsnili iqna epidemiuri barakebi, xolo vagonebsi
darCenili mobinadreebi gatarda mkacr karantinSi.

mazrebi pirveli epidemiis dros ar dazaral ebul a mxol od, meore epidemiis
dros 1923 w. cotaodeniT dazaral da.

agreTve adgili qonda, Tumca mcire masStabiti, Sembrunebel tipis epidemias.

yvavilis epidemias aWaristanSi Tumca adgili ar qonebia, magram magram mainc
iyo miRebuli zomebi misi SesaZlebl obis winaarmddeg. qal aqsi, skol ebsi mowafeebis
da ambul atoriebsi moqal aqeebs ucridden yvavils, xolo mazrebSi amas awarmoebda
samkurnal o punqtebi.

yvela infeqciuri sneulebani ar yofil a adgil obrivi xasiaTis, aramed isini
Semotanili iqnen sxva da sxva raionebidan, Tu ar miviRebT mxedvel obasi,
rasakvirvelia, malarias, romelic aWaristanis sasinel ubedurebaa. qal aqis zog
raionebsi, rogoricaa Waoba, sadac scxovrobs Raribi xalxi, yovelTvis iyo
malariis safrTxex. Waoba mdebareobs Zalian dabl ob adgil ze da TviT saxel wodeba
„Waoba“ naTI admiutitebs am adgilis xasiaTs da mdgomareobas. didi xani ar aris

mas Semdeg, rac es adgil i dafarul i iyo wyl iT, magram Semdeg gayvanil iqna arxebi amosaSrobaT. mxol od sacxovrebel adgil aT gamosayenebl aT zedapiri iqna xel onnuraT aweul i. aWaristanis gasabWoebis dros es arxebi tbebs mogvagonebda, vnaidan maT wyal is gasavali ar hqonda da cxadia mal ariis koRoebi Zal ian vrcel deboda. 1921 w. SesaZl ebel i iqna, rogorc arxebis, agreTve ardaganis yazarmebTan tbebis mazuTiTi mosxma; 1923 wel s ganmeorebul iqna mazuTiT morwyva. ganyofil eba Rebul obda agreTve zomebs arxebis gasawmendaT.

mal ariasTan sabrZol vel ad arsebobda samal ario sadguri, romel ic yovel gvar daxmarebas uwevda mal ariiT avadmyofebs, rom mal ariasTan brZol as miscemoda gegmobrivi xasiaTi. ganyofil ebam aRZra sakiTxi samal ario komitetis daarsebis Sesaxeb, romel sac daeval eboda mal ariis winaaRmdeg brZol is xel mZRvanel oba.

am mizniT 1924 w. april Si mowveul iqna sauwyebaTaSoriso TaTbiri, sadac daarsebul iqna komiteti; iqna mowyobil i ori eqspedicia; eqspediciebi aucil ebl ad medikamentebiT 10 agvistos gaemgzavren ori mimarTul ebiT; qobul eTsa da xul osaken.

am eqspediciebiT adgil obriv gamokvl eul iqna koRoebis gavrcel ebis mizezebi. saWiro SemTxveebSi Rebul obden sixl s avadmyofebisagan mal ariis formis gamosarkvevaT. qal aqSi da mazrebSi aseTi gamokvl eva moxdenil iqa samxedro uwyebasTan SeTanxmebiT.

1924 w. ganmavl obaSi infeqciur sneul ebaT adgil i qonda qal aqSi da mazrebSiC, Tumca maT epidemiuri xasiTi ar miuRiaT.

gadamdeb sneul ebaTa da maT ricxvSi mal ariis siZl ieris gaTval iswineba aWaristanSi 1921 -24 ww. Cven SegviZl ia darTul statistikur cxril idan.

safarmacio ganyofil eba

safarmacio ganyofil ebis moqmedeba SeiZl eba gamoixatos Semdeg cnobebiT:

miRebul i aris pirvel i zoma, romel ic Tavis daarsebisTanave 1921 w. iyo kerZo aFTiaqebis nacional izacia rogorc qal aqSi, ise mazrebSi. am dros aFTiaqebSi darCenil i medikamentebis ricxvi Zal ian mcire iyo da aseTi maragiT safarmacio gany. Zal ian gauWirda. aFTiaqebidan daarsebul central ur saafTiaqo sawyobidan, medikamentebis miwodeba samkurnal o dawesebul ebebisTvis qal aqis da sofl is mcxovreba saWiroebisTvis.

1921 wl is bol os krizisi Zal ian gamwvavda, radgan aFTiaqebis ubral o waml ebiTac ki ar SeeZl oT daekmayofil ebinaT moqal aqeTa moTxovnil ebebi. Seqmnil mdgomareobidan jansaxkomisariatma SesZl o gamosvl a 1922 w. marts centridan miRebul medikamentebiT. am zomebma xel i Seuwyo organizaciul muSaobas. dawesda mtkice Stati aFTiaqebSi da fasiT waml ebis miwodebis gamo SesaZl ebel i Seiqmna waml ebze nixris dadeba.

magram aseTi mdgomareoba didxans ar gagrZel ebul a da mal e mdgomareoba isev imave pirobepSi Cavarada, rogorc 1921 w.

aseT mdgomareobis gamo medikamentebis sazRvar-gareTidan da s.s. resp. kavSiris centrSi SeZenis saSual eba ar iyo, ris gamo xSiraT safarmacio gany. saqonel s adgil obriv bazarze yidul obda. saqonel i gacil ebiT Zviri j deboda da xarisxiTac nakl ebi iyo.

aseTma kritikul ma mdgomareobam gamoiwvia medikamentebze 100%-iT fasis gadi deba.

1923 wl is mdgomareoba ukeTesi ar yofil a. am wl is miRebul zomebidan aRsani Snavia Semdegi:

1) aFTiaqebis ricxvis Semokl eba me-2 da me-5 aFTiaqebis daxurviT (ukanasknel i Semdegi aRdgenil iqna);

2) damzRvev sal arosTan 1922 wel s gadacemul erTi afTiaqis ukanve dabrunebis cda;

3) sagrZnobi daweva medikamentebis fasebisa;

4) qal aqSi arsebul medikamentebis aRricxva da

5) baTomi dan nebadaurTvel ad medikamentebis gatanis akrZal va.

1924 wel i sankurnal o ganyofil eba

1924 wl is ganmavl obaSi didi yuradReba iyo miqceul i respubl ikis mTavar saavadmyofozed. gadaj gufebul iqna zogierTi ganyofil ebebi. samSobi aro-ginekol ogiuri ganyofil eba axl ad SekeTebul i, srul i ad gancal kevebul adgil as iqna gadayvanil i, riTac j ansaxkomi sariats mieca saSual eba dazRveul Ta samSobi aro TavSesafari gaeuqmebia.

mazrebSi gaxsnil iqna damatebiT oTxi saeqimo punqti, sadac gagzavnil iqna saSual o da maRal i medpersonal i saWiro inventariT. saferSi o punqti, srul i am sityvis mniSvnel obiT, mazrebSi ar arsebovs. mazrebSi iyo oTxi saavadmyofo, sadac ufasoT sargebl oba SeeZl o fuxara xal xs. mazrebis punqtebi ufasoT uwevs mcxovrebl ebs rogorc saeqimo daxmarebas, agreTve awodebs ufasoT medikamentebis.

mowveul iqna mazrebSi momuSaveTa yril oba, sadac gamorkveul iqna sxva da sxva saWir-boroto sakiTxebi da gamomuSavebul i saTanado zomebi. didi yuradReba iyo miqceul i kerZo sankurnal o dawesebul ebebze Tval -yuris devniT. miRebul i iyo zomebi mazrebSi cru eqimebis winaaRmdog da am mxriv TiTqmis savsebiT iqna mizani miRweul i.

mal ariasTan sabrZol vel ad arsebobda samal ario sadguri, romel ic uzrunvel yofil i iyo yovel gvar medikamentebiT da sadac ufaso saeqimo daxmareba eZl eoda yvel a moqal aqeebs, rogorc kanqveS SeSxapunebiT, agreTve ximizaci iT miRebul i iyo zomebi momaval Si baqteriol ogiuri laboratorii s gaxsnisaTvis, sadac mowveul i iqna gangeT cnobil i profesori kandiba.

dazRveul Ta sankurnal o ganyofil eba

sankurnal o qve-ganyofil eba arsebobda sal aros procentul i anaricxis Tanxid an, rac xarj ebs ver faravda.

xarjebis SedarebiT Semcirebisa da mtkice kontrol is warmoebis mizniT, moTxovnil iqna gadaj gufeba, ginekol ogiuri ganyofil eba da central uri kbil is saeqimo ambul atoria daeqvemdebara da ukve moTavsda central ur ambul atoriaSi, sadac swarmoebs yovel gvar special obaze miReba avadmyofebis dil is 8 saaTidan saRamos 8 saaTamde.

navTsadguris ambul atoria, romel Siac mowyobil i iyo venerol ogiuri kabinetebi, uwevda muSa mosamsaxureebs gansakuTrebiT special ur saeqimo daxmarebas. amas garda aqve swarmoebda Sinagan avadmyofTa miRebac. avadmyof bavSvebis saeqimo daxmarebis saqme gamoyofil i iyo saerTodan da cal ke swarmoebda special ur ambul atoriaSi, sadac avadmyof bavSvebs uwevden yovel gvar daxmarebas.

sani tarul -epidemiuri ganyofil eba

miqceul i iyo gansakuTrebul i yuradReba qal aqis sanitarul wesebis dacvaze, gansakuTrebiT bazrebze, sadac sursaT-sanovage iyideboda. zafxul is Tveebis

dadgomisas rom sanitarul i wesebi ufro yofil iyo dacul i daarsebul iqna sanitarul i sameul i.

Mal ariam, saerTod aWaristanSi miiRo seriozul i xasiaTi. erTi mesamedi daavadmyofebul Ta Seadgenda mal iarikebs da masTan brZola unda yofil iyo warmoebul i saxel mwifoebriwi masStabiT. gansakuTrebul i fondi mal ariastan sabrZol vel ad jansaxkomisariats ar moepoveboda, ami tom didis gaWirvebiT moaxerxa Waobiani adgil ebis mazuTiT morwyva. fondis uqonl oba xel s uSl ida mal ariastan gegmobriv brZol as, ramac gamoiwvia sauwyebaTaSoriso TaTbiri. dawesda samal ario komiteti da samal ario seqcia, rac saxkomsabWos mier iqna damtkicebul i. samal ario komitetma, samal ario seqciasTan erTad, SeimuSava gegma mal ariis winaaRmdeg sabrZol vel ad da mis cxovrebaSi gasatarebl ad, miiRo ra saxkomsabWosgan saWiro Tanxa, Seudga SemuSavebul i gegmis cxovrebaSi gatarebas. upirvel es yovl isa komitetma uzrunvel yo samal ario sadguri saWiro medikamentebiT, moaxdina qal aqis gamokvl eva mal ariis mxriv da iseTi adgil ebi, romel ic warmoadgenen budebs mal ariisaTvis aiRo aRricxvaze mazuTiT mosarwyavaT. iqna morwyul i yvel a arsebul i arxebi da nuriagelis tbebi, Seudga arxis gawmendas, roml ebic warmoadgenden tbebs.

prostituciasTan da venerizmTan sabrZol vel ad, Tanaxmad centridan miRebul i instruqciebisa, iqna daarsebul i sabWo, veneriul i seqcia da venseqciis biuro. Tavis sxdomaze sabWom miiRo dadgenil ebebi, roml ebic cxovrebaSi unda gaetarebia.

safarmacio ganyofil eba

1924 wl is ianvris pirvel ricxvidan safarmacio ganyofil eba imyofeboda unugeSo finansur mdgomareobaSi. medikamentebis uqonl obam Zlier gaamwvava ganyofil bis mdgomareoba, da gamoiwvia kardinal uri nabijebis gadadgma mTel aparatis reorganizaciis mxriv. amis mixedvit safarmacio ganyofil ebis mier SemuSavebul iqna muSaobis gegma da aRniSnul i gegmis mixedvit ganyofil eban Caatara umtkivnel oT Semdegi muSaoba: central uri saafTiaqo sawarmo Sevsebul i iqna danakl isi medikamentebiT, daaxl ovebiT 80 proc; danarCeni danakl isi medikamentebisa ivseboda ganyofil ebis finansuri mdgomareobis mixedvit, CamoerTva moijareebis qobul eTis da gorodokis aftTiaqi. Catarebul i iqna yvel a aftTiaqis revizia, saTaTbiro aqtis SedgeniT.

april is dReebSi dawyebul iqna mol aparakeba zogierT firmebTan qinaqinis SeZenis Sesaxeb; mol aparakeba sasurvel aT dasrul da da aWaristani qinaqiniT Sei qna srul iad uzrunvel yofil i.

Sedgenil i iyo special uri komisia nixris gamosamuSavebl ad xel ze gasayidi waml ebisaTvis. april is Sua ricxvebSi centridan miRebul i iyo instruqciebi da debul ebebi aWaristanSi „saxmedvaWrobis” daarsebis Sesaxeb da am mxriv swarmoebda muSaoba.

yvel a aftTiaqebis reviziis damTavrebis Semdeg aRmoCnda zogierT aftTiaqebSi defeqtebi, romel ic gza-da-gza muSaobis dros swordeboda. amave dros daarsebul iqna special uri komisia, romel sac daeval a gegmis gamomuSaveba saafTiaqo saqmisa gasaumj obesebl ad. aRniSnul i komisiis mier SemuSavebul iqna pirobebi da gegma safarmacio ganyofil ebis momaval i muSaobisa, damyarebul i ekonomikis dacvis da xarj ebis Semcirebis niadagze.

sakurorto sammarTvel o

gadaumetebl ad SeiZl eba Tqma, rom baTomi da misi raionebi – qobul eTi, mwvane koncxi da maxinj auri kl imaturi pirobebis gamo warmoadgenen bunebriv kurorts da es garemoeba mtkicdeba mecnierების მერ.

miuxedavad amisa, mefis da menSevikebis xel isufl eba araviTar yuradRebas ar aqcevdენ am garemoebas da saukeTeso adgil ebi darigebul i qondaT kerZo mesakuTreebs – Tavadebs, generl ebs da adgil obriv begebs.

sabWoTa xel isufl eba ki sul sxva Tval sazrisisaa. gaiTval iswina ra am raionebis dadebiTi mxareebi, moaxdina agarakebis nacional izacia da Seudga sakurorto saqmის მოვობას. saqmის warmatebit wasayvanad Seqmnil iqna j ansaxkomisariatis sakurorto ganyofil eba da Semdeg gadaxal isebul i Savi zRvis kurortebis sammarTvel oT uSual oT damokidebul ebit centris mTavar sakurorto sammarTvel odan j . s. k.

pirvel xanebsi sakurorto sammarTvel os ar qonda dal agebul i xasiaTi muSaobisa, radgan amas xel s uSl ida sxva da sxva mizezebi, rogoricaxal i saqmის დაუება, saWi ro gegmის uqonl oba xel mZRvanel dawesebul ebebisagan, mouwesrigebel i urTierToba sxva da sxva dawesebul ebebTan, magal iTaad: miwaT-moqmedebis saxkomatTan; erT da imave agarakze orive mxaris pretenziebis gancxadeba da Tanxebis uqonl oba.

aseTi ara normal ur mdgomareobის Sedegi iyo is, rom nacional izaciaSi momxdari agarakebi darCენ uTval yuroT: qoneba gatacebul i iqna da Zvirfasi mენareul oba aWril i. qoneba rom srul ebit ar gapartaxebul iyo, 1922 w. sakurorto sammarTvel o daTanxmda gadacemoda miwaT-moqmedebis saxkomisariats yvel a saagarako raionebi, garda qobul eTisa.

qobul eTის რაიონი arsebul i agarakebi da zRvis Tbil i vanebi gadacemul ia ij ariT kerZo pirebze.

saqmes sagraZnobi gaumj obeseba etyoba 1923 w. rodesac saqmes saTaveSi Caudga j ansaxkomisariati, rogorc rwmunebul i centris mTavar sakurorto sammarTvel osi.

Tumca material ur saSual ebebis uqonl oba exl ac uSl ida xel s saerTo muSaobas, magram centris daxmarebit da mcireodeni agarakebidan Semosavl iT SesaZl ebel i Sei qna Semdegi zomebis gatareba:

1) safuZvl ianaT SekeTebul iqna Tbil i zRvis vanebi da maTi eqspl oatacia xdeboda sakuTar sameurneo xarj ebit;

2) mowyobil iqna qal . baTomSi saerTo sargebl obaSi mTel i zafxul is ganmavl obaSi zRvis piris sabanao adgil ebi;

3) SekeTebul iqna qobul eTSi zogierTi saxl ebi, roml ebic gacemul iqna ij ariT Semosul moagarakeebze;

4) daiwo qobul eTის sanatoriumისათვის დანიშნულ აგარაკების კაპიტალი შეკეთება.

aseT mdgomareobaSi iyo sakurorto saqme 1924 wl is dasawyisSi.

am wel iwadSi moxda sakurorto dawesebul eბის საფუZvl iანი reorganizacia. saxkomsabWos dekretiT, 1-ი აპრილს Seqmnil iqna mTavari sakurorto sammarTvel o aWaristanის ს.ს.რ. როგორც დამოუკიდებელი ერTeული ჯანმრTel obის სახალხო კომისariatTan, j ansaxkomisariatis მეTაუობiT.

Tavis დამოუკიდებელი არსებობისTanave mTavar sakurorto sammarTvel om SeimuSava samoqal aqo gegma da waradgina xarj T-aRricxva ganzraxul მიზნების შესარული აT.

saxkomfinის მერ მცემული xარჯ T-aRricxვის ანგარიSSი გაცემული კრედიტიT sakurorto sammarTvel om SesZl o gazafxul ze Sedgomoda aucil ebel muSaobის gatarebas, rom sezonის დასაწყისში მომზადებული იSexvedროდა.

sakurorto sammarTvel os mier nawarmoebis da mis xasiaTis Sesaxeb Cven SegviZl ia Semdegi vsTqvaT:

1) Tbil i zRvis vanebi. qal . baTomSi kapital ur SekeTebis Semdeg gaxsnil iqna 27 mai 1924 w. da muSaobda 20 noembrande. abanos am xnis ganmavl obaSi gauSvia 11.336 kaci.

2) Ria zRvis vanebi. q. baTomis pl iaJze, or adgil as iqna mowyobil i civi zRvis vanebi, cal ke mamakacebisaTvis da cal ke dedakacebisaTvis. 27 maisidan 15 oqtombrande miT isargebl a 31.300 kacma.

3) qobul eTis saagarako raioni. am raionSi SekeTebul iqnen agarakebi, romel ic iyo daniSnul i sanatoriumisaTvis da agreTve 30 gasaqiravebel i saxl i Camosul moagarakeebisaTvis.

4) qobul eTis sanatoriumi. sanatoriumisaTvis mikuTvnebul iqna saukeTeso agarakebi, romel nic iqnen kapital uraT SekeTebul i da saTanadoT mowyobil i. 1-1 ivnisidan ukve miReba gaxsnil i iyo.

sezonis ganmavl obaSi sanatoriumSi iyo 29 kaci. aseTi mcire ricxvi avadmyofebisa aixsneba miT, rom dawesebul eba axal ia da farTe wreebma ar icoden misi arseboba.

sakurorto sammarTvel os gegmiT, sammarTvel os unda earseba mTel i wel iwadi, magram saxsris da avadmyofTa sakmao ricxvis uyol obis gamo 1924 w. seqtembers daixura droebiT.

sammarTvel os aqvs 50 l ogini mudmivi sawol iT 30 magier da srul iad momzadebul ia saZamTro sezonisaTvis.

imedia, rom momaval Si sanatoriumis yvel a sawol ebi dakavebul i iqneba, radgan gancxadebis da publikaciebis gamo sakurorto sammarTvel oSi modis mraval i SekiTxebebi s.s.resp. kavSiris mraval kuTxeebidan sanatoriumSi arsebul Tavisufal adgil ebis Sesaxeb.

*asscsa, fondi r-2; an. 1; saqme #1; furc. 231,
232, 233, 234, 235.*

g a x s e n e b a

nargiz basıl aze

j emal noRaidel i - 105

gamoĉenil qarTvel mecniersa da sazogado moRvaves, aWaris istoriisa da kul turis, enis, fol kl oris, eTnografiis, l eqsikis cnobil mkvl evars j emal izeTis Ze noRaidel s dabadebidan 105 wel i Seusrul deboda. mTel i misi Segnebul i cxovreba, niWi da energia Tavisi mSobl iuri kuTxis Seswavl as moandoma.

farToa batoni j emal is samecniero interesebi, probl ematika, mraval saukunovani mdidari qarTul i enis aWarul i kil o enaTmecnierul ad, xal xis Yyofa da zneĉveul ebani eTnografiul ad, nairfenovani mxatvrul i Semoqmedeba-musika, zepirsi tyviereba, qoreografia istoriul ganviTarebaSi, axal i umaRl esi saswavl ebl ebi, samecniero dawesebul ebebi, saSual o skol a da misi meToduri momsaxureba - ai umniSvnel ovanesi sakiTxTa wyeba roml is Teoriul da praqtikul gadawyvetaSi mesamedi saukunis manZil ze didi wl il i Sehqonda baton j emal noRaidel s. lwored, ami tom daimsaxura gansakuTrebul i siyvarul i da pativiscema.

qarTvel i sazogadoeba saqarTvel os istoriul ad sayuradRebo kuTxes - aWaras umTavresad j emal noRaidel is SromebiT icnobda. es ukve imas niSnavda, rom batoni j emal is saxel i Sors gacil da aWaris fargl ebs da Sesaferisi adgil i daimkvidra saqarTvel os saxel ovan moRvaweTa Soris.

Seunel ebel i interesiT, muxl dauRl el ad mogzaurobda j emal noRaidel i aTeul i wl ebis ganmavl obaSi aWaris sofl ebSi, aq eZebda Tavisi samSobl os Soreul i warsul is, xal xis yofis damaxasiaTebel masal ebs, mxatvrul i Semoqmedebis ni muSebs, magram Semkrebl obiTi muSaobiT ar gansazRvravda sakuTar asparezs. amave dros igi iyo dakvirvebul i Tval is mqone dinji mkvl evari. jer kidev axal gazrdas Seumĉnevel i ar darĉenia tradiciul i naduris oTxmianoba, romel ic ancvi frebda musikal uri fol kl oris special istebs, xal xuri Semoqmedebis istorikosebs.

j emal noRaidel is, rogorc fol kl oristisa da eTnografis Camoyal ibeba pirvel xanebsi ganpirobepul i iyo ojaxuri garemoTi. mas mSobl ebidan da axl obl ebidan anderZad gadmoeca xal xuri sibrZnis siyvarul i, saqarTvel os istoriul i warsul is Tayvaniscema.

bavSvobis Jams patara j emal is xasiaTis formirebasa da gonebriv dawinaurebaSi Tvasaĉino rol i Seasrul a biZam - qemal noRaidel ma. es ukanasknel i ki memed

abaSi Zes, rej eb ni JaraZes, gul o-aRa kaikaci Svil sa da sxva mamul is Svil ebTan erTad
ibrZodnen Turqul i orientaciis winaaRmdeg da deda-samSobl osagan aWaris
ganuyrel obisaTvis.

qemal noRaidel i erTi moTaveTagani gaxl daT qarTul i skol ebis daarsebisa
qobul eTis r-nSi. mowinave qarTvel mahmadianebTan erTad mas umogzauria
saqarTvel os qal aqebisa da sofl ebSi Semowirul obaTa Sesakrebad, roml is
safuZvel ze wyavrokasa da l eRvaSi 1914-1915 wl ebSi AaSenda qarTul i skol ebi.

biZis rCeviT j emal i 7 wl is asakSi Seiyvanes al ambris skol aSi. dawyebiT
skol aSi Sesvl amde deda-enis kiTxva j emal isaTvis Cumad uswavl ebia adgil obriv
xoj as axmed-efendi qaTamaZes, risTvisac morwmune fanatikosebs igi j amedan
gauZevebiaT.

1916 wel s qemal noRaidel ma da maswavl ebel ma maro kal andaZem, sxva xuT
bavSvTan erTad j emal i Tbil isSi waiyvanes da gimnazis pirvel ganyofil ebaSi
miabares. j emal i aRsazrdel ad saxl Si waiyvana veqil ma vano j afarizem. rogorc
batoni j emal i igonebda am oj axma iqonia gavl ena bavSvis norC gonebasa da bunebase.

1919 wl idan j emal i swavl as agrZel ebs baTumSi. 1922 wel s aq arsdeba pedagogiuri
teqnikumi. roml is damTavrebis Semdeg, 1926 wel s igi iniSneba angisis Svidwl iani
skol is direktorad. cota xnis Semdeg ki igi Tbil isis saxel mwifo universitetis
studentia, warmatebiT swavl obs enisa da l iteraturis fakul tetze.

swavl is Seunel ebel i wyurvili, cnobismoyvareoba, bejiTi Sroma Tavidanve
axasiaTebda j emal s. igi swavl obda mamis Zvel xal xur simRerebs. Bbatoni j emal is
mama izeTi qobul eTis r-nSi cnobil momRerl ad iTvl eboda, gansakuTrebiT mas
naduri, yanuri simRerebis Sesrul eba emarj veboda. simReras bevri sixarul i
miuniWebia j emal isaTvis, magram sevdiani mogonebebic axl da. im xanad baTumSi
swavl obdnen Zmebi – j emal i da axmedi (axmedi yvel asaTvis cnobil i mecnieri-
qimikosi, Tbil isis universitetis profesori, romel mac sakanditato xarisxi
l eningradSi daicva). Rarib oj axs uWirda Svil ebis qal aqSi Senaxva. baTumSi am
dros moqmedebda muSaTa sasadi l o. sadac qemal noRaidel s Seyavda Zmebi j emal i da
axmedi da amRerebda. simReriT moxibl ul i muSebi sakuTari ul ufidan wil s
uyofdnen patara musikosebs.

samaxsovro mogonebad rCeba Tbil isis gimnaziaSi gatarebul i wl ebi, sadac
gal obis maswavl ebl ad j emal s zaqaria fal iaSvil i Ahyavda.

mSobl iur kuTxeSi gavr cel ebul i siReris, gansakuTrebiT qobul eTuri naduri
simRerebis interesi da siyvarul i iyo is sawindari, roml is safuZvel ze j.
noRaidel i SemdegSi am nadurebis mkvl evari da popul izatoric gaxda.

Tu qarTul musikal ur kul turas ar daekarga aWarul i oTxmiani simRerebi, Tu
dRes esoden gaxmaurebul ia Cveni erovnul i simRerebis popul aroba, amaSi didi
Rvawl i j emal noRaidel s miuZRvis. aWarul simRerebSi, saxel dobr nadurebSi
monawil e xmebis saerto daxasiaTeba mocemul i aqvs akad. ivane j avaxiSvil s cnobil
gamokvl evaSi "qarTul i musikis istoriis ZiriTadi sakiTxebi" (1935w). mecnieri Tavis
daskvnaSi swored j emal noRaidel is gamoqveynebul Tu daubeWdav cnobebs
emyareboda. ramdenad sasi amovno l JRers sworupovari qarTvel i istorikosis ivane
j avaxisSvil is sityebi: "cnobebs mowodebisaTvis j emal noRaidel s did madl obas
movaxsenebo" (qarTul i musikis istoriis ZiriTadi sakiTxebi" 1938w).

1935 wel s gamocemul naSromeSi "eTnografiul i narkvevebi aWarel Ta yofa-cxovrebidan" j. noRaidel ma gamoaqveya naduri simRerebis tegstebi. am simRerebis SedarebiTi daxasiaTeba aisaxa "aWaris zepirsityvierebis" meore wignSi - 1940 wel s, xol o mogvianebiT, 1961 wel s.

AseTive didi interesiT swavl obda j emal noRaidel i mSobl iuri kuTxis zne-Cveul ebebs. am mxriv pirvel informatorad sakuTari deda Hhyavda. mowafeobis wl ebidanve mas araerTi Cveul eba aRuweria.Sekrebi i masal ebi nawil i gamoqveynda gazeT "fuxaras" furcl ebzec 1920-ian wl ebSi. aWarul i qorwil is Tu sxva ritual is amsaxvel i masal ebi narkvevebis saxiTac ibeWdeboda gazeTebSi.

rogorc misi piradi fondidan irkveva, universitetetis II kursis studenti iyo batoni j amal i, roca ivane j avaxisSvil s mokrZal ebiT gadasca mis mier Sekrebi i masal ebi. j emal noRaidel i ixsenebs: "mTel i dRe mousvenrobas ganvicdidi, vRel avdi, marTalia naSromi dal agebiT daweril i mqonda magram QRirda ki menaxvebina is ivane j avaxisSvil isTvis da misi azri gamego? cxril i gavsinj e, saqarTvel os istoria samSabaTs da paraskevs gvqonda.

samSabaTi dil aa. Mmesame kursze ivane j avaxisSvil is l eqcia saqarTvel ob 11 saatze iwyeboda. 0or did saerTo rveul Si suftad gadaTeTrebul i maqvs naSromi - "eTnografiul i masal ebi aWarel Ta yofa-cxovrebidan". Ggadavwyvite daamTavrebs Tu ara l eqcias, mivuswreb kaTedrasTan da vTxov. sityvebi winaswar gazepirebul i maqvs: "batono ivane, aWarel Ta yofacxovrebidan masal ebi maqvs da Tu SeiZl eba gadaaTval ieret da Tqveni azri miTxariT". vnaxoT ras metyvis.

11 saaTi Sesrul da studentebi auditoriaSi vsxedvarT. Mmal e karebi gaiRo, ivane moRimari saxiT Tavazianad mogvesal ma da kaTedraze avida, daiwyo l eqcia. roca l eqcia damTavrda, is iyo wamodgomas apirebda, roca SemniSna rom ori saerTo rveul iT misken mivdiodi, wamodga da TviTon momegeba. Bbatono ivane, vuTxari morcxvad, aWaris yofa-cxovrebidan cota masal ebi maqvs damuSavebul i da Tu SeiZl eba gadaaTval ierOT da Tqveni azri miTxraT?

Ddidi siamovnebiT wavikiTxav da Cems azrs mogaxseneb - miTxra saxel ovanma mecnierma, rveul ebi gamomarTva da Tavis porTfel Si Seinaxa.

saqarTvel os istoriSi l eqcia mesame dRes gvqonda. vifiqre ase adre rogor SeiZl ebda Cemi masal ebi wakiTxvas meTqi da Tval Si rom ar SevCexebodi, auditoriaSi ukan, medarebiT mofarebul adgil as davj eqi.

l eqcia damTsvrda, adgil idan ar viZvri, gadawyvetil i maqvs-jer gavides auditoriidan da Semdeg unda avdge. mal ul ad kaTedrisken gavapare mzera, vxedav, rom ivane karebisaken ki ara, pirdapir Cemsken wamovida. sircxvil iT daviwvi, yurebi wamoθwiTI da, maSinve wamovvardi da misken gaveSure. Mmovida, mowoθgbiT xel i CamomarTva, porTgel idan amoiRo Cemi saerTo rveul ebi da meubneba, didi siamovnebiT wavikiTxe Tqveni nawerebi, Zal ian momewona, Tu SeiZl ebaU momaval kviraSi istoriul -saeTnografio sazogadoebaSi saerTo krebas davniSnav da Tqveni naSromi iq waikiTxeTo". Aam saqmes ori sxdoma dasWirda. j emal noRaidel is gamosvl a yuradRebiT iqna mosmenil i.

wakiTxul i moxseneba 1935 wel s cal ke wignad gamoica, saxel wodebiT "eTnografiul i narkvevi aWarel Ta yofa - cxovrebidan". naSromi 3 Tavisagan Sedgeba: xal xuri Cveul ebani, crumormuneoba da xal xuri sityviereba. CamoTvl is ra

aWarel Ta cxovrebaSi momxdar cvl il ebebs, mkvl evari miuTitebs Zvel i yofis gadmonaSTa arsebobaze da samarTli anad daskvnebs akeTebS.

erTnografiul narkvevSi agreTve kargadaa warmoceni li xal xuri sityviereba. aq warmodgenil ia aWarul i Sromis simRerebis ramdenime unikal uri teqsti, cnobil i avtormTqmel ebis l eqsebi, satrfial o l irikis nimuSebi da zRaprebi.

Pirveli samecniero-eTnografiul i eqspedicia, romel Sic monawil eoba miRO batonma j emal ma, iyo g. Citaias xel mZRvanel obiT 1933 wel s Catarebul i saqarTvel os muzeumis eqspedicia aWaraSi.

universitetSi swavl is periodSi j emal noRaidel i orjer iyo mivl inebul i aWaris sofl ebSi folkloruli da dial eqtol ogiuri masal ebis Sesakrebad saenaTmecniero wris daval ebiT. xal xSi Sekrebi li masal ebi daedo safuZvl ad j emal noRaidel is mier or wignad gamocemul "aWaris zepicityvierebas" aqedan pirvel i wigni 1936 gamoica, romel Sic Sesul ia sxvadasxva Janris nimuSebi zRaprebis, arakebis, l eqsebis, gamocanebisa da andazebis saxiT. 1940 wel s gamocemul i wigni simRerebs eZRvneba. cal kea gamoyofil i naduri, yanuri simRerebi, xmebis daxasiaTebiT, "xasanbegura," romel ic guriaSi stumrobisas Seasrul es xasan begis Tanmxl ebma pirebma da amitom ewoda xasanbegura. sakravi instrumentebidan ganxil ul ia gudis Wiponi da zurna. igi uyuradRebod ar stovebs aWarul cekvebsac.

j emal noRaidel is xel ZRvanel obiT Catar da 15-mde samecniero eqspedicia aWarisa da guriis regionebsi. man didi wvl il i Seitana qarTul i enaTmecnierebis ganvitarebaSi. 1935 wel s j. noRaidel ma universitetis sabWos sxdomaze warmatebiT daicva disertacia fil ol ogiis mecnierebaTa kandidatis samecniero xarixis mosapovebl ad. amave wel s gamoqveynda misi gamokvl eva "aWara dial eqtol ogiurad". j emal noRaidel is kal ams ekuTvnis samecniero popularul i Sinaarsis ramdenime statia, romel ic ibeWdeboda sxvadasxva krebul ebSi. kerZod: „aWarel i qal i da qorwil is adaTi“, „aWaris Zvel i istoriul i Zegl ebi“, „aWarul i kil os Taviseburebani,“ „aWarl ebis brZol a samSobl os Tavisufl ebisaTvis“, „erTi terminis Sesaxeb aWarul Si“ da sxva.

fasdaudebel ia da ganusazRvrel i batoni j emal is rogorc aRmrzrdel i-pedagogis moRvaweoba. igi 1935 wl idan 1958 wl amde iyo baTumis pedagogiuri institutis qarTul i enis kaTedris jer ...asistenti, Semdeg docenti, sadac Tavis kol egebTan erTad mraval i aseul i axal gazrda aziara mecnierebasa da kul turas. miniWebul i hqonda aWaris mecnierebis damsaxurebul i moRvawis sapatio wodeba, daj il doebul i iyo ordenebiTa da medl gbot.

batoni j emal is saxel s, romel sac mecnierul i gza eTnografiasa da folklorSi gaukafes ivane j avaxiSvil ma da zaqaria fal iaSvil ma, daviwyeba ar uweria. mis gzas agrZel eben misi Svil ebi qal batonebi: nanul i da izol da noRaidel ebi, Svil iSvil i Tamil a l omTaTiZe.

საერთაშორისო ურთიერთობები

2012 წლის 31 ივლისს ხელი მოეწერა ურთიერთანამშრომლობის მემორანდუმს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის საარქივო სამმართველოსა და შტირიის მიწის (გრაციის) სამხარეო არქივს შორის.

urTierTTanamSroml obis memorandumi

aWaris avtonomiuri respubl ikis (saqarTvel o) mTavrobis

saqveuwyebo dawesebul eba - saarqivo sammarTvel osa da Stiriis miwis

(graci, avstria) samxareo arqivs Soris

urTierTTanamSroml obis winamdebare memorandumi gansazRvravs aWaris avtonomiuri respubl ikis mTavrobis saqveuwyebo dawesebul eba - saarqivo sammarTvel os (saqarTvel o) da Stiriis miwis (graci, avstria) samxareo arqivs Soris Sesazl o TanamSroml obis CarCoebis. memorandumi mxareebis ar akisrebs samarTI ebriv val debul ebas da mas ar aqvs izul ebis Zal a. igi afiqsirebs orive mxaris survil s xel i Seuwyos urTierTTanamSroml obas.

aWaris ar mTavrobis saqveuwyebo dawesebul eba - saarqivo sammarTvel o iswrafvis axal i teqnoლოგიების დანერგვის გზით ეროვნული მემკვიდრეობის დაცვის სტრატეგიის განვითარებისა და სრულყოფის, რომელიც Sesazl ebel s gaxdis, uzrunvl yofil i iqnas saarqivo fondebis sayovel Tao xel misawvdomoba.

Stiriis miwis (graci, avstria) samxareo arqivi warmoadgens maRal profesიული და გამოცდილი organizacias, რომელიც saarqivo fondebis monacemTa bazis „onl ain“ reJimSi CarTvisken iswrafvis.

Stiriis miwis (graci, avstria) samxareo arqivის saarqivo და დოკუმენტი მემკვიდრეობის მასალების დაცვა warmoadgens graciის samxareo arqivის saqmianობის პრიორიტეტულ მიმართულებას.

Stiriis samxareo arqivის გამოცდილ eba xel s Seuwyobs aWaris avtonomiuri respubl ikis mTavrobis saqveuwyebo dawesebul eba-saarqivo sammarTvel osTan yovel mxriv TanamSroml obas.

aWaris avtonomiuri respubl ikis mTavrobis saqveuwyebo dawesebul eba - saarqivo sammarTvel o da Stiriis miwis samxareo arqivi, momaval Si moxseniebul i, rogorc aRniSnul i memorandumis mxareebi, iTval iswineben ra saerTo interesebs da urTierTanamSroml obisa da profesიული urTierTobidan gamomdinare Sedegებს, Tanxmdebian Semdegze:

1. განვითარონ yovel mxrivi TanamSroml oba, rac aseve iTval iswinebs informaciisa და profesიული გამოცდილების გაცვლას.
2. მიawodon erTmaneTs saarqivo dokumentების გამოცემები, profesიული გამოცემები, samecniero და meTodol ogiური ლიტერატურა, moawyon profesიული და samecniero Sexvedrebi (konferenciebi, seminarebi, samusao adgil ze treningebi, stajireba) და saarqivo მასალების გამოფენები.
3. moizion dokumentები და erTmaneTSი გაცვალონ informacia, aseve fondebისა და kolეციების გამდიდრების მიზნით erTmaneTs მიawodon orive qveynis

istoriisTvis material uri Rirebul ebis mqone saarqivo dokumentTa asl ebi (weril obiTi, kino da foto dokumentebi).

4. gamoiyenon asl ebi da mikrofil mebi mxol od samecniero da kvl eviTi, agreTve ori qveynis istoriasTan dakavSirebul i miznebisatvis. am tipis nebismieri dokumenti SesaZl ebel ia gamoqveyndes mxol od meore mxaris nebarTvis miRebis Semdeg.
5. gamoices dokumentebis kol eqciebi, roml ebic asaxaven ori qveynis TanamSroml obasTan dakavSirebul istoriul procesebs.
6. danyardes pirdapiri kontakti baTumisa da Stiriis miwis saxel mwifo arqivebs Soris, raTa uzrunvel yofil i iqnas informaciaze farTo xel misawvdomoba.
7. mxareebi samecniero-kvl eviTi interesebis Sesabamisad Tanxmdebian saarqivo dokumentebsa da damxmare saSual ebebis Tavisufal xel misawvdomobaze memorandumis pirobebis gaTval iswinebiT.
8. ganaxorciel on memorandumSi aRniSnul i erTobl ivi proeqtebi da RonisZiebebo.

memorandumi Sedgenil ia or egzempl iarad, ingl isur da qarTul enebze.

alWaris avtonomiuri respubl ikis

Stiriis miwis samxareo arqivis

mTavrobis saqveuwyebo dawesebul eba -

ufrosi

saarqivo sammarTvel os ufrosi

Tengiz cincqil aze

Jozef ril eri

31 ivl isi, 2012 wel i.

COOPERATION MEMORANDUM
BETWEEN
SUB-DEPARTMENT OF AJARA AUTONOMOUS REPUBLIC GOVERNMENT -
ARCHIVES ADMINISTRATION
AND
STYRIA REGIONAL (GRAZ, AUSTRIA) ARCHIVE

This cooperation memorandum determines possible cooperation frameworks between Sub-department of Ajara Autonomous Republic Government – Archives Administration and Styria Regional (Graz, Austria) Archive. The memorandum does not impose legal obligations on the parties and it has no enforcement power. The memorandum aims to promote cooperation by both sides.

Sub-department of Ajara Autonomous Republic Government – Archives Administration seeks through new technologies to develop and improve national heritage protection, which will secure universal access of archival collections.

Styria Regional (Graz, Austria) Archive is a high professional and experienced organization, which seeks to involve archival funds database online.

Styria Regional (Graz, Austria) Archive experience will contribute multilateral cooperation with Sub-department of Ajara Autonomous Republic Government – Archives Administration.

Sub-department of Ajara Autonomous Republic Government – Archives Administration and Styria Regional (Graz, Austria) Archive, afterwards “memorandum parties”, considering the results of common interests, cooperation and professional relations, they hereby agree as follows:

1. To develop full cooperation, which also includes exchange information and professional experience;
2. To provide and share archival documents publications, professional publications, scientific and methodological literature, also to arrange professional and scientific meetings (conferences, workshops, trainings, internships) and exhibition of archival materials;
3. To obtain documents and exchange information with each other, also to provide both country’s valuable documents copies (written, movie and photo documents) in order to enrich funds and collections;

4. To use copies and microfilms for only scientific purpose, research and two countries history connection. This kind of documents can be published only after receiving permission from other side;
5. To publish collections of documents, which will reflect historical process related with the cooperation between two countries;
6. To establish contact between Archives of Batumi and Styria (Graz, Austria), for providing broad access of information;
7. In terms of memorandum, according to the scientific-research interest parties agree free availability of archival documents;
8. To carry out joint projects and activities mentioned in the memorandum.

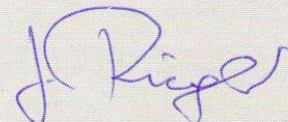
This agreement is done in two copies in English and Georgian languages.

*Head of Sub-department of Ajara
Autonomous Republic government -
Archives Administration*

Tengiz Tsintskiladze

Head of Styria Regional Archive

Amt der **Dr. Josef Riegler**-Regierung
Landesarchiv
8010 Graz, Karmeliterplatz 3

31 July, 2012

q r o n i k a

2012 წლის 5 ივლისს აჭარის არ მთავრობის საქვეუწყებო დაწესებულება - საარქივო სამმართველოში ჩატარდა ცნობილი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის რამაზ სურმანიძის პირადი ფონდის განხილვასთან დაკავშირებული ღონისძიება, რომელსაც ესწრებოდნენ: აჭარის უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარე მიხეილ მახარაძე, უმაღლესი საბჭოს განათლების კულტურისა და სპორტის კომიტეტის თავმჯდომარე ასმათ დიასამიძე და განათლების, კულტურისა და სპორტის მინისტრის მოადგილე აიდა აბუსერიძე.

ღონისძიება გახსნა და მონაწილეებს მიესალმა საარქივო სამმართველოს უფროსი თენგიზ ცინცილაძე. რამაზ სურმანიძის პირადი ფონდი მიმოიხილა საარქივო სამმართველოს უფროსის მოადგილემ ნარგიზ ბასილაძემ. მოხსენებები: რამაზ სურმანიძე მწერალი და საზოგადო მოღვაწე, ისტორიკოსი, მედიცინის ნოვატორი ორგანიზატორი - გააკეთეს: პროფესორმა თამაზ ფუტყარაძემ, პროფესორმა ბიჭიკო დიასამიძემ, მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორმა აკაკი ბერიძემ.

რამაზ სურმანიძის დამსახურების შესახებ ისაუბრეს; პროფესორმა ამირან კახიძემ, ნოდარ ქათამაძემ, თანაკურსელმა ლამარა კალანდარიშვილმა. სვანეთიდან ინტერნეტის საშუალებით რამაზ სურმანიძის შემოქმედების შესახებ ისაუბრა თანაკურსელმა ექიმმა ა ადილარ ჩართოლანმა.

რამაზ სურმანიძის დამსახურება და მისი ღვაწლი საზოგადოების წინაშე შეაფასეს და მადლობა გადაუხადეს უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარემ მიხეილ მახარაძემ, განათლების, კულტურისა და სპორტის მინისტრის მოადგილემ აიდა აბუსერიძემ. ნაჩვენები იქნა აგრეთვე რამაზ სურმანიძის მშობლიური სოფლის, სკოლის, ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ამსახველი ფოტოკოლაჟი.

დასასრულს რამაზ სურმანიძემ მადლობა გადაუხადა საარქივო სამმართველოს, ღონისძიების ორგანიზატორებს და პირადი ფონდის შესავსებად არქივს გადასცა 1945-1947 წლების პირადი ხელნაწერები.

საარქივო სამმართველოს სახელით ბატონ რამაზ სურმანიძეს სამმართველოს უფროსმა თენგიზ ცინცილაძემ გადასცა მადლიერების სიგელი. სტუმრებმა დაატვალა იერეს საარქივო სამმართველოში დაცული რამაზ სურმანიძის პირადი ფონდის გამოფენა.

2012 წლის 8 აგვისტოს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის საქვეუწყებო დაწესებულება - საარქივო სამმართველოში ჩატარდა რუსეთ - საქართველოს ომში დაღუპულთა ხსოვნისადმი მიძღვნილი ღონისძიება. ღონისძიება გახსნა საარქივო სამმართველოს უფროსმა თენგიზ ცინცილაძემ.

ღონისძიების მონაწილეებმა წუთიერი დუმილით პატივი მიაგეს აგვისტოს ომში დაღუპულთა ხსოვნას. სიტყვით გამოვიდნენ: ნარგიზ ბასილაძე - საარქივო სამმართველოს უფროსის მოადგილე, მათა რურუა - ეროვნული საარქივო ფონდის აღრიცხვისა და სამეცნიერო-საცნობარო განყოფილების უფროსი, დოდო შუშანიძე - სამმართველოს მთავარი სპეციალისტი.

დასასრულს, ნაჩვენები იქნა 2008 წლის 8 აგვისტოს საქართველოში რუსული აგრესიის ამსახველი ვიდეოფილმი და ფოტო კოლაჟი. სტუმრებმა დაათვალიერეს აგვისტოს ომის ამსახველი სურათების გამოფენა. დაღუპულთა ხსოვნის პატივსაცემად ღონისძიების მონაწილეებმა სანთლები აანთეს.

* * *

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის საქვეუწყებო დაწესებულება-საარქივო სამმართველო 2012 წლის პირველი 6 თვის განმავლობაში 2365 მოქალაქეს მოემსახურა. სამმართველოდან და ტერიტორიული ორგანოებიდან სოციალურ-უფლებრივი ხასიათის ცნობა გაიცა როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი. ამავე პერიოდში საარქივო სამმართველოს მკვლევართა დარბაზში იმუშავა 10 მკვლევარმა, გაიცვიფრა კინოფოტოფონო საცავში დაცული 56 ვიდეოკასეტა, 1000 ფოტოდოკუმენტი და 162 გვერდი დოკუმენტური მასალა.

* * *

2012 წლის 17 აგვისტოს ბათუმში იუსტიციის სახლში გაიხსნა ცნობილი ქართველი მსახიობის სოფიკო ჭიაურელის დაბადებიდან 75 წლის იუბილესადმი მიძღვნილი გამოფენა, რომელიც გახსნა საქართველოს ეროვნული არქივის გენერალურმა დირექტორმა თეონა იაშვილმა.

გამოფენაზე მიწვეული იყვნენ აჭარის საარქივო სამმართველოს თანამშრომლები. საარქივო სამმართველოს უფროსმა თენგიზ ცინცილაძემ სამმართველოს სახელით მადლობა გადაუხადა გამოფენის ორგანიზატორებს.

იმავე დღეს საქართველოს ეროვნული არქივის გენერალური დირექტორი თეონა იაშვილი სტუმრობდა აჭარის საარქივო სამმართველოს. გაიმართა საქმიანი შეხვედრა საარქივო სამმართველოს თანამშრომლებთან.

* * *

2012 წლის 20-21 სექტემბერს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის საქვეუწყებო დაწესებულება - საარქივო სამმართველოში ჩატარდა საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია თემაზე: სამხრეთ-დასავლეთ საქართველო (ისტორია, არქეოლოგია, ეთნოლოგია).

კონფერენციის მუშაობაში მონაწილეობდნენ: სომხეთის არმენოლოგიური კვლევის შირაქის ცენტრის, საქართველოს ეროვნული არქივის, ქუთაისის ცენტრალური არქივის, ჩოხატაურის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და აჭარის საარქივო სამმართველოს წარმომადგენლები.

კონფერენცია გახსნა და მონაწილეებს მიესალმა აჭარის საარქივო სამმართველოს უფროსი თენგიზ ცინცილაძე.

მისასალმებელი სიტყვით გამოვიდნენ: თინათინ ჯაბადარი (საქართველოს ეროვნული არქივი), კარინა ბაზეიანი (პროფესორი, სომხეთის არმენოლოგიური კვლევის შირაქის ცენტრი), ამირან კახიძე (ბათუმის არქეოლოგიური მუზეუმის დირექტორი).

კონფერენციაზე წაკითხული იქნა 30-ზე მეტი მოხსენება სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოლოგიის საკითხებზე.

მოეწყო გამოფენა „აჭარა, წარსული და დღევანდელი“. ნაჩვენები იყო დოკუმენტური ფილმი „შავშეთურები“.

ბათუმის ღირშესანიშნავი ადგილების დათვალიერების მიზნით კონფერენციაზე მოწვეული სტუმრებისათვის მოეწყო ექსკურსია.

* * *

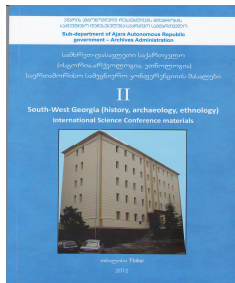
2012 წლის 2 ნოემბერს, საარქივო სამმართველოს ადმინისტრაციამ, თანამშრომლებმა პენსიაზე გასვლასთან დაკავშირებით საზეიმო გაცილება მოუწყეს ქალბატონ მერი დოლიძეს. იგი წლების განვალობაში კეთილსინდისიერად ასრულებდა მასზე დაკისრებულ მოვალეობას.

დამსახურებულ ქალბატონს გულთბილი სიტყვებით მიმართეს: ბატონმა თენგიზ ცინცილაძემ (საარქივო სამმართველოს უფროსი), ნარგიზ ბასილაძემ (უფროსის მოადგილე), მია რურუამ (განყოფილების გამგე), ნაზი ნაგერვაძემ (მთავარლ სპეციალისტი).

დასასრულს ქალბატონ მერი დოლიძეს გადაეცა ფასიანი საჩუქარი. სამადლობელო სიტყვაში ქალბატონმა მერი დოლიძემ მადლობა გადაუხადა საარქივო სამმართველოს ხელმძღვანელობას და თანამშრომლებს მისი საქმიანობის დაფასებისა და ყურადღებისათვის.

* * *

გამომცემლობა „უნივერსალმა“ მკითხველს მიაწოდა საარქივო სამმართველოს II საერთაშორისო - სამეცნიერო კონფერენციის „სამხრეთ-დასავლეთ საქართველო (ისტორია, არქეოლოგია, ეთნოლოგია)“ მასალების კრებული. კრებულში სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის, არქეოლოგიის, ყოფისა და კულტურის საკითხების წარმოჩენასთან ერთად აისახა თანამედროვე ევროპული საარქივო სივრცისათვის დამახასიათებელი ძირითადი სტრატეგია, საარქივო დოკუმენტების ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის, ახალი სამეცნიერო იდეების გენერირების, წმინდა საარქივო საქმიანობისა და სამეცნიერო კვლევების ინტეგრაციის პრობლემები.

Cveni avtorebi:

1. **Tamaz futkaraZe** - aWaris ar saarqivo sammarTvel os sazRvargareTTan, sazogadoebasTan, masmediasTan urTierTobebisa da publ ikaci isa da gamoyenebis ganyofil ebis ufrosi; baTumis SoTa rusTavel is saxel mwifo universitetis profesori;
2. **ramaz surmaniZe** – medicinis mecnierebaTs doqtori, profesori;
3. **nargiz basil aZe** – aWaris avtonomiuri respubl ikis mTavrobis saqveuwyebodawesebul eba – saarqivo sammarTvel os ufrosis moadgil e;
4. **nazi nagervaZe** - erovnul i saarqivo fondis dokumentebis dacvis, informaci isa da gamoyenebis ganyofil ebis mTavari special isti;
5. **el guj a Caganava** – aWaris avtonomiuri respubl ikis mTavrobis saqveuwyebodawesebul eba – saarqivo sammarTvel os central uri aparatis ufrosi;
6. **eTeri miqel aZe** - aWaris avtonomiuri respubl ikis mTavrobis saqveuwyebodawesebul eba – saarqivo sammarTvel os central uri aparatis mTavari special isti;
7. **TinaTin j abadari** – saqarTvel os erovnul i arqivis uaxl esi istoriis arqivis dokumentebis gamoyenebis ganyofil ebis mTavari special isti;
8. **nino bucinaSvili** - ivane j avaxiSvili is saxel obis Tbil isis saxel mwifo universitetis studenti;
9. **mil ena angel ova** – ნეოფიტ რილსკის სახელობის universitetის (ბლაგოევგრადი, ბულგარეთი) ასისტენტ-პროფესორი;
10. **natal ia bekiarova** – ნეოფიტ რილსკის სახელობის universitetის (ბლაგოევგრადი, ბულგარეთი) ასოცირებული პროფესორი.

Our Authors:

1. **Tamaz Putkaradze** – Ajara Archives Administration, head of foreign, public, media relations and publication and utilization department; professor of Batumi Shota Rustaveli State University;
2. **Ramaz Surmanidze** – MD, professor;
3. **Nargiz Basiladze** – deputy chief of Sub-department of Ajara A R government – Archives Administration;
4. **Nazi Nagervadze** – senior specialist of national archival fund’s documents protection, information and utilization department;
5. **Elguja Chaganava** – head of office of Sub-department of Ajara A R government – Archives Administration;
6. **Eteri Mikeladze** – senior specialist of office of Sub-department of Ajara A R government – Archives Administration;
7. **Tinatin Jabadari** – senior specialist of the central archive of contemporary history documents utilization department;
8. **Nino Butsinashvili** – student of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University;
9. **Milena Angelova** – assistant professor of history faculty of South-West university ;
10. **Natalia Bekiarova** – Associate professor of history faculty of South-West university.

s a r C e v i

1. Tamaz futkaraZe – qarTul i xel nawerebi gracSi
2. ramaz surmaniZe – mesxi aime – osmal eTis dedofal i
3. nargiz basil aZe, nazi nagerVaZe - dawesebul ebaTa saeqsper to komisiEBis
muSaobis srul yofis meTodebi
4. el guj a Caganava, eTeri miqel aZe – al eqsandre mixeil is Ze sibriakovi –
ruseTis savaWro – samrewvel o moRvawe, oqros magnati,
cimbiris mkvl evari
5. TinaTin j abadari, nino bucinaSvil i – garej is miwis siZvel eebi
6. **Milena Angelova** – public health and social diseases. Combating Tuberculosis in Bulgaria 1921-1939
7. **Наталья Бекярова** – политика „открытых дверей“ НАТО на западных Балканах – между
желанием и возможностями
8. Zvel is presis furcl ebidan
9. saarqivo dokumenturi wyaroebi
10. gaxseneba
11. saerTaSoriso urTierTobebi (memorandumi aWaris ar saarqivo sammarTvel osa
da Stiriis (gracis) samxareo arqivs Soris
12. qroni ka